

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допускається до захисту
Зав. кафедри міжнародних економічних відносин
І.М. Грабинський
« ____ » _____ 2022 р.

ЗАВАДЕЦЬКА УЛЯНА ВОЛОДИМИРІВНА
ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ
COVID-19

Магістерська робота

Спеціальність 292 – Міжнародні економічні відносини (освітньо-професійна програма – «Міжнародний менеджмент»)

Науковий керівник:
професор/доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Шамборовський Григорій Олегович

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин

Пояснювальна записка

до магістерської роботи

магістр, напрям підготовки 292 – міжнародні економічні відносини
(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему _____

Виконала: студентка 6 курсу, групи _____
напряму підготовки
292 – міжнародні економічні
відносини _____
(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Львів – 2022

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

Факультет міжнародних відносин _____

Кафедра міжнародних економічних відносин _____

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр _____

(шифр і назва)

Напрямок підготовки 292 Міжнародні економічні відносини _____

(шифр і назва)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин

проф. Грабинський І.М.

“ _____ ” _____ 2022 року

ЗАВДАННЯ

НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи _____

керівник роботи _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені Вченою радою факультету від “15” червня 2022 року № 12

2. Строк подання студентом роботи 09.12.2022 р. _____

3. Вихідні дані до роботи _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1.			
2.			
3.			
4.			

7. Дата видачі завдання

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Написання 1-го розділу роботи	05.09.2022	
2.	Написання 2-го розділу роботи	05.10.2022	
3.	Написання 3-го розділу роботи	04.11.2022	
4.	Написання вступу і висновків до роботи	15.11.2022	
5.	Здача готової роботи на кафедрі	21.11.2022	
6.	Попередній захист на кафедрі	29.11.2022	
7.	Перевірка відповідності оформлення роботи встановленим вимогам	01-05.12.2022	
8.	Подання завершеної опалітуреної роботи до Державної екзаменаційної комісії	09.12.2022	

Студент

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ	10
1.1. Суть та характеристика трансформації теорій міжнародної торгівлі	10
1.2. Класичні теорії міжнародної торгівлі.....	26
1.3. Сучасні теорії міжнародної торгівлі.....	34
РОЗДІЛ II. ЗМІНА СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 В РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ СВІТУ.....	41
2.1. Аналіз міжнародної торгівлі США за період 2019 - 2021 рр.....	41
2.2. Оцінка показників міжнародної торгівлі ЄС за період 2019 - 2021 рр.....	66
РОЗДІЛ III. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ.....	83
3.1. Особливості міжнародної торгівлі України в умовах пандемії COVID-19...83	83
3.2. Шляхи розвитку міжнародної торгівлі в Україні в умовах військової агресії рф.....	88
ВИСНОВКИ.....	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	105

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

<i>ВВП</i>	<i>Валовий внутрішній продукт</i>
<i>ВТО</i>	<i>Всесвітня туристична організація</i>
<i>ВБ</i>	<i>Велика Британія</i>
<i>ДАРТ</i>	<i>Державне агентство розвитку і туризму</i>
<i>ЕОД</i>	<i>Електронний обіг документами</i>
<i>ЄС</i>	<i>Європейський Союз</i>
<i>МЗС</i>	<i>Міністерство закордонних справ України</i>
<i>МНК</i>	<i>Багатонаціональні корпорації</i>
<i>ПП</i>	<i>Прямі іноземні інвестиції</i>
<i>РФ</i>	<i>Російська Федерація</i>
<i>США</i>	<i>Сполучені Штати Америки</i>
<i>ТНК</i>	<i>Транснаціональні корпорації</i>
<i>СОТ</i>	<i>Світова організація торгівлі</i>
<i>УЗ</i>	<i>Укрзалізниця</i>
<i>ЮНВТО</i>	<i>Всесвітня туристична організація ООН</i>

ВСТУП

Актуальність магістерської роботи. Трансформація не є новим явищем у XXI ст., але є досить вживаним у період пандемії COVID-19 та після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Процес трансформації міжнародної торгівлі сприяв активізації зусиль всіх урядів у протидії пандемії COVID-19, яка завдала шкоди всім країнам, незважаючи на постійні зусилля урядів усіх континентів щодо пом'якшення її руйнівних наслідків. Погіршилися всі економічні та соціальні показники. Через те, що скорочувався експорт та імпорт у розвинутих країнах, то правителі цих країн застосували ряд заходів, які впливали на міжнародну торгівлю і безпосередньо були пов'язані з COVID-19.

На початковому етапі пандемії було застосовано урядами заходи, спрямовані переважно на істотне обмеження експорту певних категорій товарів, а саме товарів медичного призначення, необхідних для боротьби з пандемією COVID-19. Пізніше країни почали впроваджували заходи, спрямовані на спрощення імпорту товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом, і таким чином, поступово скасовувати експортні обмеження для таких товарів. Загалом за період пандемії було застосовано більше заходів, що спрощують міжнародну торгівлю, а менше заходів, які її обмежують.

Федеральні зусилля США також підтримали розробку та розповсюдження вакцин проти COVID-19 і медичних засобів протидії — як усередині країни, так і в усьому світі. У відповідь на пандемію було прийнято ряд законів, які надають безліч форм допомоги окремим особам і компаніям. Деякі уряди застосували заходи, що сприяють міжнародній торгівлі - скасування або зменшення імпортних мит, скасування імпортних податків, спрощення митних процедур і зменшення експортних мит, та заходів, які обмежують міжнародну торгівлю - збільшення імпортних тарифів, заборона імпорту, застосування експортних мит і посилення митних процедур.

В нас час актуальне питання, чи може відновитися країна і яким чином можна збільшити обсяги експорту та імпорту та які заходи країнам потрібно застосувати, щоб протистояти неочікуваним викликам.

Об'єктом магістерської роботи є міжнародна торгівля.

Предметом магістерської роботи є трансформація міжнародної торгівлі в умовах пандемії COVID-19.

Метою магістерської роботи є дослідити трансформацію міжнародної торгівлі в умовах пандемії COVID-19.

Для досягнення мети перед нами стоїть виконання таких завдань:

1. розглянути теоретичні аспекти вивчення трансформації міжнародної торгівлі;
2. здійснити огляд та порівняти розвиток класичних теорій міжнародної торгівлі та сучасних теорій міжнародної торгівлі;
3. окреслити та проаналізувати показники міжнародної торгівлі в ЄС та США за період 2019 - 2021 р.;
4. виокремити проблеми розвитку міжнародної торгівлі в Україні в умовах пандемії COVID-19 та під час повномасштабного вторгнення РФ;
5. визначити перспективи реалізації міжнародної торгівлі в контексті сучасних викликів та загроз в Україні.

При вирішенні поставлених завдань використовували такі **методи дослідження** :

- 1) теоретичного узагальнення і порівняння;
- 2) структурний аналіз;
- 3) прийоми побудови рядів динаміки, графічний метод;
- 4) системний метод дослідження (підведення підсумків та логічних висновків з опрацьованого матеріалу);
- 5) аналіз наукової літератури з проблематики дослідження, систематизація;
- 6) аналіз звітності окремих державних установ;

- 7) логічні;
- 8) статистичного підходу.

Хронологічні межі дослідження визначено 2019 – 2022 рр. Нижня межа зумовлена тим, що у 2019 р. відбулося падіння міжнародної торгівлі через вплив пандемії COVID-19, де країни застосовували різні методи, щоб збільшити обсяги експорту та імпорту, а верхня межа обумовлена тим, що це сьогоднішня, де окрім пандемії додається вплив повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Джерельна база дослідження. Вивченням змін міжнародної торгівлі в умовах пандемії коронавірусу займалися, як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Однак, незважаючи на таку велику кількість і різноманітність досліджень, дане питання є актуальним і в сучасних умовах, а особливо під час війни, де ми живемо у гібридній реальності, в якій нам необхідно протистояти.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів роботи в подальших широких наукових розробках з даної проблематики і в майбутньому порівнювати як відбуватиметься трансформація міжнародної торгівлі із подальшим впливом російсько-української війни. Новизна одержаних результатів полягає у дослідженні та подальшому розвитку теоретичних та статистичних результатів міжнародної торгівлі.

Структура магістерської роботи відповідно до мети та завдань дослідження складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. В роботі розміщено 14 таблиць, 24 рисунки. Список використаної літератури вміщує 134 джерела.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

1.1. Суть та характеристика трансформації теорій міжнародної торгівлі

Для того, щоб зрозуміти суть трансформації теорій міжнародної торгівлі, необхідно дослідити етимологію слова торгівля, трансформація та саме поняття міжнародна торгівля, як виникло і як змінювалося з плином часу.

Слово торгівля є похідним від слова «торг», тобто торгівля відбувається, коли покупець і продавець погоджується щодо взаємовигідної ціни і умов купівлі-продажу товару чи послуги. Торгівля товарами якісно відрізняється від торгівлі послугами: в момент купівлі товару відбувається перехід права власності на нього від продавця до покупця; товар можуть перепродавати ще декілька разів; послуги не можна передавати далі та надання послуг потребує діяльності однієї особи до іншої; неможливо розділити процес виробництва та реалізації послуг [1].

У вузькому значенні поняття торгівля – процес обміну товарами, послугами, цінностями і грошима. У широкому значенні – вид підприємницької діяльності, пов'язаний з купівлею-продажем товарів [2].

У макроекономіці під торгівлею зазвичай розуміють міжнародну торгівлю – систему експорту та імпорту, яка об'єднує світову економіку. Продукт, що продається на світовому ринку, є експортом, а товар, куплений на світовому ринку, є імпортом. Експорт може становити значне джерело багатства для добре пов'язаних економік [3].

Державна податкова служба України зазначає, що торгівля відповідно до ст. 1 Закону України від 19 грудня 1995 року № 481/95 – ВР «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» із змінами та доповненнями, оптова торгівля - це діяльність по придбанню і відповідному перетворенню товарів для

наступної їх реалізації підприємствам роздрібною торгівлі, іншим суб'єктам підприємницької діяльності. Роздрібна торгівля – це діяльність по продажу товарів безпосередньо громадянам та іншим кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання незалежно від форми розрахунків, у тому числі на розлив у ресторанах, кафе, барах, інших підприємствах громадського харчування [4].

Так, як міжнародні економічні відносини розпочалися із глибокої давнини, а саме із елементарних форм «міжнародної» торгівлі на базі натурального обміну між окремими особами, сім'ями і племенами. Надлишки окремих товарів та знаряддя виробництва були об'єктами обміну на той час.

В епоху рабовласницького ладу виникла міжнародна торгівля як торгівля між країнами. Предмети розкоші, окремі види сировини та раби переважно призначалися для обміну. Коли виник капіталізм (перехід від натурального господарства до товарно-грошових відносин), то значного розквіту набула тоді міжнародна торгівля. Поява великого машинного виробництва, покращення умов транспортування, всебічний розвиток ринкових відносин утворили можливість і необхідність поширення зовнішньої торгівлі. Практично всі країни світу були залучені в торгівлю. Таким чином, виник світовий ринок. А з переходом в кінці 19 ст. до монополістичного капіталізму утворилася світова система господарства, після якої об'єктом міжнародних відносин стала не тільки торгівля, але й фактори виробництва [5, с.31].

У давні часи торгівля починалася як бартерна система, коли люди обмінювали один предмет на інший. Доісторичні люди обмінювали шкури тварин або послуги на їжу [6]. З часом почали з'являтися монети та валюти. Деякі примітивні суспільства використовували мушлі або перли як валюту. У Месопотамії та Єгипті використовували золоті злитки, але їх потрібно було зважувати щоразу, коли щось торгували. Розробка металевих монет, яка, за оцінками, відбулася між 700 і 500 р. до нашої ери, стандартизувала концепцію

вартості та значно спростила торгівлю. Тепер монети можна було рахувати без зважування, що значно полегшило транзакції.

Близько 500 р. до нашої ери, коли почали виготовляти золоті та срібні монети, стала можливою торгівля між однією країною, оскільки ці дорогоцінні метали становили стандартну вартість. Це дозволяло країнам з надлишком певних товарів продавати їх іншим країнам, які їх потребували.

Хоча основи торгівлі не сильно змінилися з доісторичних часів, протягом останнього століття способи здійснення транзакцій повністю змінилися. У якийсь момент всі підприємства були малими підприємствами: торговці продавали продукти місцевим жителям або іншим підприємствам, як наприклад, універсальний магазин у маленькому містечку на початку 20-го ст. Однак зростання великих корпорацій призвело до створення мережевих магазинів і універмагів [6].

У 1980-х р. з'явилися такі супермаркети, як "Barnes & Noble" або "Walmart". Меншим роздрібним магазинам було страшно, через те, що попит в них впаде із відкриттям таких величезних супермаркетів в їхньому місті. Через масштабну економію та низькі ціни супермаркети та гіпермаркети змусили величезну кількість маленьких магазинів закрити свої двері.

Але протягом 1990-х р. маятник почав повертатися на користь дрібних роздрібних торговців, оскільки розвиток електронної комерції допоміг вирівняти умови гри. Принципи електронної комерції були вперше встановлені в 1960 р., коли був розроблений протокол електронного обміну даними - Electronic Data Interchange (EDI), що давав змогу цифрово передавати дані з одного комп'ютера на інший. Але проблеми з безпекою перешкоджали широкому застосуванню цього інструменту до 1994 р., коли виробнича компанія Netscape Communications розробила шифрування, а саме протокол призначений для забезпечення безпеки між веб-сервером і веб-браузером- Secure Sockets Layer (SSL) [7]. Приблизно в той же час з'явилися перші сторонні

сервіси для обробки онлайн-платежів кредитними картками, а американська компанія VeriSign, що підтримує різноманітні мережеві інфраструктури, розробила перші цифрові сертифікати для перевірки онлайн-компанії [8].

У середині 1990-х р. великі американські компанії Amazon і eBay змінили вигляд електронної комерції в США. Можливість знаходити книги за різними критеріями пошуку, отримувати персоналізовані рекомендації та писати відгуки про покупки допомогла зробити Amazon популярним серед споживачів. Тим часом eBay дозволяє людям легко та безпечно відкривати власні онлайн-магазини.

У 2000 р. ентузіазм щодо електронної комерції на деякий час згас. Такі сайти, як Pets.com, зробили надто велику ставку на бажання людей купувати все онлайн. У 2004 р. було створено Раду зі стандартів безпеки індустрії платіжних карток (Payment Card Industry Security Standards Council, скорочено – PCI SSC), щоб гарантувати відповідність онлайн-бізнесу вимогам безпеки фінансових операцій [9]. Ця додаткова безпека зробила покупки в Інтернеті привабливими, навіть для тих, хто раніше мав з цього приводу побоювання.

Згідно з даними Business intelligence, 40% чоловіків у віці від 18 до 34 р. кажуть, що в ідеалі вони хотіли б купувати все онлайн. Хоча молоді чоловіки є одними з найактивніших онлайн-покупців, жінки, бекі-бумери та навіть люди похилого віку тепер усі роблять регулярні онлайн-покупки [10]. Покоління міленіали, яке народилося у 1980-х і 1990-х р, витрачають найбільше коштів в Інтернеті як у доларовому еквіваленті, то в середньому 2000 дол. США на рік, так і у відсотках від свого доходу (9 %). Оскільки це покоління стає старшим, їх знайомство з електронною комерцією визначатиме майбутнє торгівлі.

Відповідно до звіту comScore, продажі роздрібних торговців у США, які працюють виключно в Інтернеті, або електронних роздрібних торговців, вперше в історії перевищили продажі традиційних мереж із звичайними магазинами. Цей розрив стає все більшим, оскільки продажі електронних

роздрібних торговців зростають набагато швидше, ніж продажі традиційних магазинів через їхні веб-сайти. Очікувалося, що онлайн-продажі досягнуть позначки в 400 млрд. доларів США в найближчі кілька років: Forrester Research прогнозує, що продажі в 414 млрд дол. США, а оцінка eMarketer – 491,5 млрд дол. США.

Однак почала з'являтися нова протилежна тенденція: електронні роздрібні продавці відкривають звичайні магазини, щоб задовольнити бажання споживачів побачити, спробувати та помацати речі, перш ніж вони їх купують. “Nasty Gal”, “Warby Parker” і “Bonobos” є одними з електронних роздрібних торговців, яким вдалося додати фізичну торгівлю до своєї бізнес-моделі онлайн. Дійсно, дослідження Accenture у 2013 р. показало, що 65% онлайн-покупців планували вивчити продукти в Інтернеті, перш ніж піти у звичайний магазин, щоб купити їх. Уникнення витрат на доставку (47%) і можливість доторкнутися до продуктів (46%) є найпоширенішими причинами відвідування покупцями звичайного магазину. Дійсно, багато споживачів відвідують звичайні магазини, щоб перевірити продукти та мати можливість доторкнутися до них, а потім шукають кращі ціни в Інтернеті.

Найбільшою зміною сьогодні є електронна комерція за допомогою мобільних пристроїв, яку іноді називають м-комерцією. За даними comScore, поворотним моментом став 2014 рік : більшість взаємодій на сайтах роздрібної електронної комерції тепер відбувається на мобільних пристроях. Це не означає, що більшість клієнтів насправді купують через свої телефони (поки що), але це означає, що вони переглядають товари та порівнюють ціни на них. Ці тенденції означають, що компаніям потрібно оптимізувати всі канали, які їхні клієнти використовують для доступу до них [11].

Для того щоб отримати прибутки країні їй потрібно обрати стратегію експорт. Проте експорт для багатьох фірм є проблемою. Якщо брати великі,

багатонаціональні глобалізовані підприємства, то вони реалізують етап успішного процесу експорту [12, с. 109-118].

Отже, торгівля – це концепція обміну товарами та послугами між двома особами або організаціями. Люди чи організації торгують, оскільки вірять, що отримують вигоду від обміну. Вони можуть потребувати або бажати отримати товари чи послуги. Хоча на перший погляд це звучить дуже просто, існує велика кількість теорій, політики та бізнес-стратегії, які становлять міжнародну торгівлю [13, с.210].

Поняття «трансформація» має міждисциплінарний характер, адже використовується широко в соціології, природничих науках, медичних, сільськогосподарських, біологічних, гірничих, геологічних, технічних, математичних, юридичних, політичних, а також широко в економічних науках. Варто зазначити те, що у другій половині ХХ ст. поняття «трансформація» почали широко використовувати у суспільних науках, для того щоб описати характеристики новітніх процесів, пов'язаних із радикальними перетвореннями національних економік [14].

Налічується досить велика кількість розуміння поняття «трансформація», тому розглянемо деякі пояснення цього терміну. В онлайн словнику іншомовних слів поняття «трансформація» походить від латинського слова “transformatio”, що означає зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей і чого-небудь іншого [15].

В онлайн етимологічному словнику за англійським автором Дугласом Р. Харпером надається етимологія слова «трансформація», яке походить із середини 14 ст., складається з двох латинських слів «trans» - «через, за» і «forma» - «вид, образ», як «зміна образу, видозміна». Від старофранцузького «transformer», від латинського слова «transformare», що перекладається як «зміна форми, метаморфоза», від «trans»- «поза» і «(trans-) formare»- «формувати». В 1590-х р. поняття «трансформація» набуло

неперехідного значення «зазнати зміни форми». Тому, трансформувати з латини означає - «перетворювати, змінювати образ, форму та інші властивості чогонебудь» [16].

Глорія Де Гаetano, засновниця та генеральний директор Інституту коучингу для батьків у Нью-Йорку, розглядає трансформацію, як результат впливу навколишнього середовища, який змінює об'єкт. Вона пише про те, як мами й тати можуть переосмислити та змінити інструменти виховання дітей підлаштувавшись до нашого нового цифрового світу. Ніхто не заслуговує потонути в технічному цунамі. Тому, ми живемо в системі, яка не завжди служить нам на добре, тому ми можемо створити кращу систему. У повсякденній практиці це набір дій, які змінюють стан або властивості різних матеріалів, товарів, послуг або знань [17]. Трансформація - це процес особливо радикальної зміни на краще [18;19].

Англійський автор, дослідник творчої діяльності, доповідач, консультант та системний науковець Джордж Ленд (1932-2016) у 1965 р. заснував науководослідний і консультаційний інститут для вивчення підвищення творчої діяльності і поняття трансформація. Він вважав, що це подорож організації в новому напрямку та досягненні зовсім іншого рівня ефективності - це зміна процесів, систем, структури та культури. Його дослідження зрештою призвело до формулювання теорії трансформації – теорії природних процесів, яка об'єднує принципи творчості, зростання та змін. На основі цих принципів Дж. Ленд розробив унікальне стратегічне мислення та інноваційні процеси для організацій, де винайшов перші комп'ютерно-інтерактивні підходи до групових інновацій, прийняття рішень і стратегічного мислення. Його виняткові процеси тепер ліцензовані понад 400 великими корпораціями по всьому світу [20].

У 1968 р., використовуючи той самий тест, Джордж Ленд провів дослідження, щоб перевірити креативність 1600 дітей віком від трьох до п'яти років. Він повторно тестував тих самих дітей у віці 10 років і знову у віці 15

років. Дослідження показало, що 98% - 5-річних, 30% - 10-річних і 12% - 15-річних отримали оцінки в діапазоні «високо креативних», і тільки 2% дорослих отримали оцінку в діапазоні «високо креативний». Було зроблено висновок, що не креативна поведінка навчається [21]. Дослідження доктора Дж. Ленда щодо підвищення творчої продуктивності зрештою призвело до формулювання теорії трансформації [22].

Теорія трансформації - це теорія природних процесів, яка вміщує в собі три принципи: творчості, зростання та трансформації. Ця теорія була розроблена в 1973 р. Джорджем Лендом. Спочатку вона була опублікована у його знаковій книжці «Рости або помри: об'єднуючий принцип трансформації» (Grow or Die: the Unifying Principle of Transformation). Теорія трансформації описує універсальний процес змін і зростання [23].

У 1973 р. Дж. Ленд стверджує, що імператив життя полягає в зростанні та розмноженні; мандат природи полягає в тому, щоб «рости або померти». Згідно з його теорією трансформації, кожна організація проходить ту саму S-криву, яку представлено на рис. 1.1.

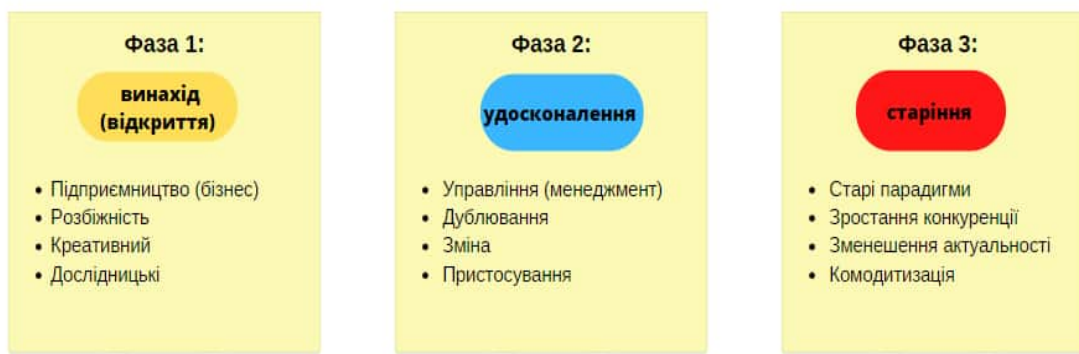
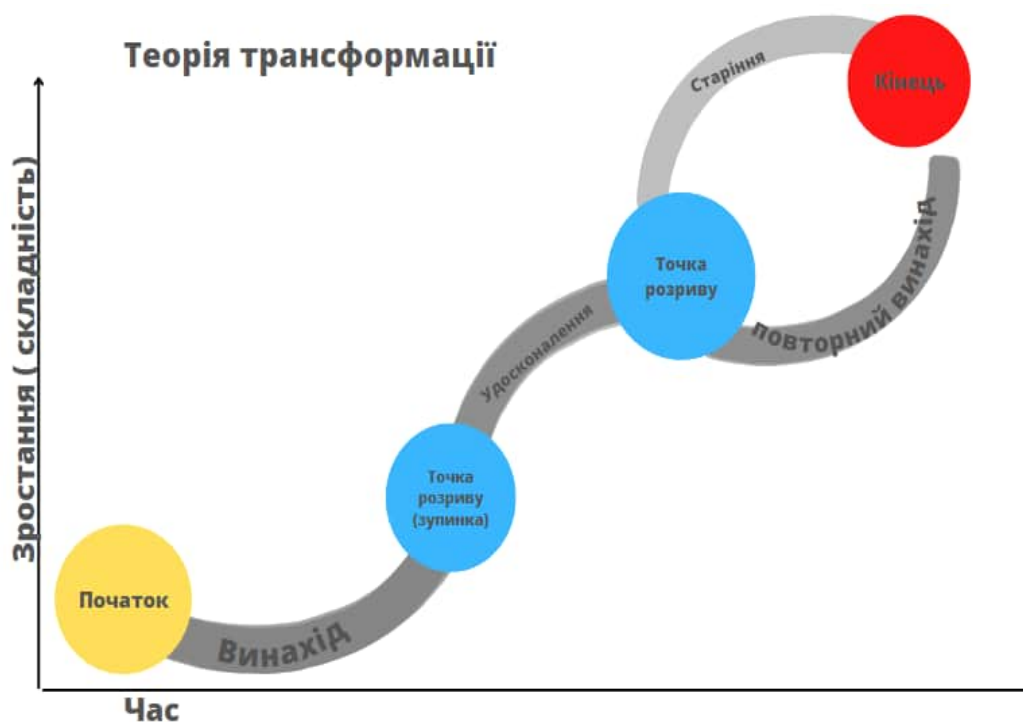

Рисунок 1.1. Теорія трансформації організації Дж. Ленда на прикладі S-кривої

Джерело: складено на основі [20]

S-крива починається з точки початок, коли організація входить у фазу винаходу. Після вирішення початкових проблем, виникає перша точка перелому, і організація переходить до фази вдосконалення. Оскільки складність продовжує зростати за межами організації, відбувається другий спад. Перевинахід або інновація необхідна на другій точці розриву чи перерви, щоб залишатися актуальною та уникнути старіння [20].

За словами Дж. Ленда, теорія трансформації в своїй книзі «Grow or Die», де кожна організація проходить ту саму S-криву. Це відбувається з часом, коли речі стають все більш складними. S-крива починається з провалу, коли організація входить у фазу винаходу. Тут бізнес використовує креативність, щоб дослідити те, що можливо, і осмислити хаос стартапу. Коли початкові проблеми вирішено і все починає працювати, досягається перша точка розриву або перерви, і організація переходить до фази вдосконалення. Ростом організації керують, оскільки адаптивна творчість використовується для модифікації та вдосконалення продуктів і процесів.

Друга точка розриву є найскладнішою, оскільки складність продовжує зростати за межами організації - нові технології, нова конкуренція, нові тенденції - етап удосконалення має поступитися місцем повторному винаходу, використовуючи креативність, щоб спонукати інновації знову ставати актуальними в новій складності. Це хвилюючий, але важкий час для багатьох організацій, тому що він вимагає ще одного кроку - більше хаосу, менше впевненості. Часто виникає бажання повернутися до старого, що, насправді, є шляхом до старіння і, зрештою, до кінця [24].

Теорія трансформації «розглядає перспективу, чому і як люди та організації ростуть, змінюються та інколи оновлюються». У 2000 році Дж. Ленд написав, що теорія трансформації допомагає менеджерам зрозуміти, як керувати продуктами та організаціями вздовж s-кривої. Теорія визначає три фази зростання в межах згладженої кривої, які мають дуже різні правила та характеристики. Під час двох точок зупинки поведінка системи повинна радикально змінитися, щоб вона була успішною. Як тільки менеджери зрозуміють цю динаміку, вони зможуть повною мірою скористатися новими можливостями. На основі твердження Дж. Ленда: «Людина не обмежена жорсткими та фіксованими генетичними моделями тварин, які виконуватимуть свої специфічні завдання росту». Чоловікам судилося впроваджувати інновації,

створювати кращий світ [25]. Дж. Ленд розробив для NASA тест на креативність, щоб допомогти вибрати інженерів-новаторів і вчених [26].

Зростання є ключовим каменем теорії трансформації, і люди змінюють свою поведінку в напрямку зростання на основі «зворотного зв'язку», отриманого від навколишнього середовища. Трансформація стосується не лише вираження людської поведінки, але й тих процесів, які дозволяють людині розвивати, досягати або втрачати ці вираження. Якщо організація може точно визначити своє положення на кривій життєвого циклу (S-крива) і має відчуття нахилу кривої, вона має чудовий механізм для визначення того, куди рухається її технологія та коли потрібно втручатися. Теорія трансформації визнає кожен аспект людської поведінки природним типом розвитку. Ефективність застосування теорії в організаціях залежить від надійності прогнозів менеджера [27].

У 2019 р. американський журнал Forbes визначив, що американська публічна ТНК Alphabet/Google - найінноваційнішою компанією у світі на сьогодні і є прикладом теорії трансформації, оскільки вона постійно розробляє нові продукти з S-кривими, що перекриваються і які сприяють безперервному зростанню в середовищі, яке швидко змінюється [28].

Розглядаючи теоретичні підходи необхідні для вивчення міжнародної торгівлі, слід визначити, що таке «міжнародна торгівля», оскільки це поняття є основним у дослідженні.

Міжнародна торгівля є провідною формою зовнішньоекономічної діяльності, основою для розвитку міжнародного бізнесу. Є безліч визначень даного поняття, але в цілому воно зводиться до того, що міжнародна торгівля – це ніщо інше, як процес купівлі-продажу, який здійснюється між продавцями, покупцями, посередниками з різних країн.

Вперше цей термін використав в XII ст. італійський вчений-економіст Антоніо Маргареті, автор економічного трактату «Влада народних мас на

Півночі Італії» [29]. А зростання міжнародної торгівлі корелювало з епохою Великих географічних відкриттів з 15 по 18 ст., коли європейські дослідники рухалися на захід, вони відкривали нові шляхи торгівлі по всьому світу [30]. Провідне незалежне академічне видавництво міжнародних наукових досліджень - IGI Global вважає, що міжнародна торгівля стосується обміну капіталом, товарами та послугами через міжнародні кордони, включаючи діяльність уряду та окремих осіб. Вона становить значну частку валового внутрішнього продукту [31].

В книжці «Історія міжнародних економічних відносин» автори: І.М. Грабинський, І.В. Михайляк, Л.А. Українець називають міжнародну торгівлю, як форму зв'язку між виробниками різних країн, що виникає на основі міжнародного поділу праці та відображає їхню взаємну економічну залежність. Як показує теорія і практика міжнародної торгівлі, це взаємовигідний процес для всіх країн, що беруть участь у ньому. Кожна країна може отримати певний вигаш від взаємної торгівлі. Поняття спеціалізації і поділу праці належить до міжнародної та внутрішньої торгівлі, де в основі виникнення першої і другої торгівлі лежать одні й ті ж самі чинники [32, с. 210-211].

Канадський Інститут корпоративних фінансів розміщує на онлайн-платформі таке тлумачення цього явища: міжнародна торгівля – це обмін товарами чи послугами, що здійснюється принаймні між двома різними країнами. Обмін може бути імпортом або експортом. Під імпортом розуміється товар або послуга, ввезена в національну країну. Під експортом розуміється товар або послуга, продана в іншу країну [33].

Міжнародний фінансовий аналітик Дірадж Вайдя, вважає, що міжнародна торгівля – це обмін товарами та послугами через міжнародні кордони, який зазвичай супроводжується додатковими ризиками, спричиненими змінами обмінних курсів, урядової політики, законів, судових систем і фінансових ринків. Транскордонна торгівля включає імпорт, експорт,

перевалку, прямі іноземні інвестиції, аутсорсинг робочих місць, створення виробництва в інших країнах і створення транснаціональних компаній (ТНК). Він переконаний, що міжнародна торгівля розширює охоплення місцевих торговців і виробників вдосконалюють свої продукти та послуги відповідно до глобальних потреб [34].

Міжнародна торгівля та супутні фінансові операції, як правило, здійснюються з метою забезпечення країни товарами, яких їй бракує, в обмін на ті, які вона виробляє в надлишку; такі транзакції, функціонуючи з іншими економічними політиками, мають тенденцію покращувати рівень життя нації. Значна частина сучасної історії міжнародних відносин стосується зусиль сприяти вільній торгівлі між державами.

Розвиток міжнародної торгівлі знайшов відображення в еволюції теорій, що пояснюють рушійні сили та вигоди міжнародної торгівлі. Сучасні теорії міжнародної торгівлі відображають нові досягнення світової економічної думки, але ґрунтуються на засадах англійської класичної політекономії. Основними проблемами сучасних теорій міжнародної торгівлі залишаються такі запитання :

- Що лежить в основі міжнародного поділу праці?
- Яка міжнародна спеціалізація є найефективнішою для окремих країн чи регіонів і приносить їм найбільші вигоди?
- Якими факторами визначається конкурентоздатність країни у світовій торгівлі? [13, с.211-212]
- Чому існує торгівля, якими є її економічні основи?
- Наскільки вигідна торгівля для кожної з країн учасниць?
- Що обрати для економічного зростання: свободу торгівлі чи протекціонізм?

Пояснення першопричин, що породжують міжнародну торгівлю, ґрунтується на законі порівняльних переваг. Де суть полягає в тому, що кожна

країна має порівняльні переваги у виробництві якого-небудь товару (тобто виготовляє його з меншими витратами) і отримує вигоду, спеціалізуючись на його виробництві і обмінюючи на товари, які вона сама не спроможна ефективно виготовляти. Наприклад, якщо яка-небудь чужа країна може постачати нас яким-небудь товаром за дешевою ціною, ніж ми самі у змозі виготовляти його, набагато краще закупавати його в неї на певну частину продукту нашої власної промислової праці, що докладається в тій галузі, в якій ми володіємо деякою перевагою [32, с. 26].

Теорії міжнародної торгівлі – це різноманітні теорії для пояснення міжнародної торгівлі. Люди чи організації торгують, оскільки вірять, що отримують вигоду від обміну. Вони можуть потребувати або бажати отримати товари чи послуги. Хоча на перший погляд це звучить дуже просто, існує велика кількість теорій, політики та бізнес-стратегії, які становлять міжнародну торгівлю [35].

Щоб краще зрозуміти, як розвивалася сучасна світова торгівля, важливо зрозуміти, як країни торгували одна з одною історично. З часом економісти розробили теорії, для того щоб пояснити механізми глобальної торгівлі. Основні історичні теорії називаються класичними і розглядаються з точки зору країни.

До середини 20 ст. теорії почали переходити до пояснення торгівлі з точки зору фірми, а не країни. Ці теорії називаються сучасними і вони базуються на фірмах або компаніях. Обидві ці категорії: класична і сучасна складаються з кількох міжнародних теорій і представлені на табл. 1.1.

Таблиця 1.1. Дві категорії основних історичних теорій міжнародної торгівлі

Класичні теорії засновані на країні	Сучасні теорії засновані на фірмі
<ul style="list-style-type: none"> ● Меркантилізм ● Теорія абсолютних переваг ● Теорія порівняльних переваг ● Теорія Хекшера-Оліна (теорія пропорцій факторів) ● Парадокс Леонтєва 	<ul style="list-style-type: none"> ● Теорія подібності країн ● Теорія життєвого циклу товару ● Теорія глобального стратегічного суперництва ● Теорія національної конкурентної переваги Портера

Джерело: складено на основі [35].

Міжнародна торгівля між різними країнами є важливим чинником підвищення рівня життя, забезпечення зайнятості та надання споживачам можливості насолоджуватися більшою різноманітністю товарів. Міжнародна торгівля виникла з початку торгівлі найдавніших цивілізацій, але в останні роки міжнародна торгівля набуває все більшого значення, оскільки більша частка ВВП витрачається на експорт та імпорт [36].

Міжнародна торгівля підвищує ефективність і дозволяє країнам отримувати вигоду від прямих іноземних інвестицій (ПІІ) компаній в інших країнах. ПІІ можуть принести в країну іноземну валюту та досвід, підвищуючи рівень зайнятості та кваліфікації на місцевому рівні. Для інвесторів ПІІ пропонують розширення та ріст компанії, що зрештою призводить до

підвищення доходів. Торговий дефіцит - це ситуація, коли країна витрачає більше на сукупний імпорт з-за кордону, ніж вона заробляє на своєму сукупному експорті. Торговий дефіцит являє собою відтік національної валюти на зовнішні ринки. Це також можна назвати негативним торговим балансом [37].

З часів давньогрецьких філософів існує подвійний погляд на торгівлю: визнання переваг міжнародного обміну в поєднанні з побоюванням, що певним вітчизняним галузям буде завдано шкоди іноземною конкуренцією. Залежно від ваги, пов'язаної із загальними прибутками від торгівлі або втратами тих, хто постраждав від імпорту, різні аналітики прийшли до різних висновків про доцільність вільної торгівлі. Але економісти порівнювали вільну торгівлю з технічним прогресом: хоча деяким вузьким інтересам може бути завдано шкоди, загальна користь для суспільства істотна. Тим не менш, як свідчать інтенсивні дебати щодо торгівлі сьогодні, напруженість, притаманна цьому подвійному погляду на торгівлю, ніколи не була подолана.

Отже, теорія міжнародної торгівлі є однією з найдавніших галузей економічної дискусії. Від стародавніх греків до теперішнього часу урядовці, економісти та інтелектуали розмірковували над детермінантами торгівлі між країнами, запитували, чи приносить торгівля користь, чи шкоду нації, і, що більш важливо, намагалися визначити, яка торговельна політика найкраща для будь-якої конкретної країни.

Із вищезазначеного, необхідно підкреслити, що міжнародна торгівля має вирішальне значення для економічного зростання нації, вона приносить порівняльну перевагу, відкриває нові шляхи для місцевих торговців і ремісників, сприяє економії на масштабах і забезпечує доступ до рідкісних природних, інвестиційних та інших ресурсів, яких країні не вистачає.

1.2. Класичні теорії міжнародної торгівлі

До класичних теорій міжнародної торгівлі або національних теорій торгівлі відносять меркантилізм, теорію абсолютних переваг А. Сміта та теорію порівняльних переваг Д. Рікардо, теорія Хекшера Оліна та парадокс Леонтьєва.

Розвинений у 16 ст. меркантилізм був однією з перших спроб розвитку економічної теорії, яка стверджувала, що багатство країни визначається кількістю її запасів золота та срібла. Меркантилісти вважали, що країна повинна збільшувати свої запаси золота та срібла, сприяючи експорту та перешкоджаючи імпорту. Іншими словами, якщо люди в інших країнах купують у вас більше (експорту), ніж продають вам (імпорту), тоді вони повинні заплатити вам різницю золотом і сріблом. Мета кожної країни полягала в тому, щоб мати позитивне сальдо торгового балансу, або ситуацію, коли вартість експорту перевищує вартість імпорту, для того щоб уникнути торговельного дефіциту або ситуації, коли вартість імпорту перевищує вартість експорту.

Ближчий погляд на світову історію з 1500-х до кінця 1800-х років допомагає пояснити, чому процвітав меркантилізм. 1500-ті роки ознаменували появу нових національних держав, правителі яких хотіли зміцнити свої нації шляхом створення більшої армії та національних інституцій. Збільшуючи експорт і торгівлю, ці правителі змогли зібрати більше золота та багатства для своїх країн. Одним із способів, за допомогою яких багато з цих нових країн сприяли експорту, було введення обмежень на імпорту. Ця стратегія називається протекціонізмом і використовується досі деякими державами.

Країни збільшували своє багатство, використовуючи свої колонії по всьому світу, намагаючись контролювати більше торгівлі та накопичувати більше багатств. Британська колоніальна імперія була одним із найуспішніших прикладів. Вона прагнула збільшити своє багатство, використовуючи сировину

з різних місць, починаючи від нинішньої Америки та Індії. Франція, Нідерланди, Португалія та Іспанія також досягли успіху в розбудові великих колоніальних імперій, які створили значні багатства для правлячих націй.

Хоча меркантилізм є однією з найдавніших теорій торгівлі, він залишається частиною сучасного мислення. Такі країни, як Японія, Китай, Сінгапур, Тайвань і навіть Німеччина, досі віддають перевагу експорту та перешкоджають імпорту через форму неомеркантилізму, за якої країни пропагують поєднання протекціоністської політики та обмежень і субсидій внутрішньої промисловості. Майже кожна країна в той чи інший момент запровадила певну форму протекціоністської політики для захисту ключових галузей економіки. У той час як експортно-орієнтовані компанії зазвичай підтримують протекціоністську політику, яка сприяє їхнім галузям чи фірмам, інші компанії та споживачі страждають від протекціонізму. Платники податків сплачують державні субсидії на вибраний експорт у формі вищих податків. Обмеження імпорту призводять до підвищення цін для споживачів, які платять більше за товари чи послуги іноземного виробництва [38].

Класична теорія торгівлі, де англійський економіст Адам Сміт (1723-1790 рр.) перший, доводячи вигідність для країни вільної торгівлі, розробив теорію абсолютних переваг [39]. Згідно з цією теорією країни, що володіють природними перевагами (пов'язаними із кліматичними умовами і природними ресурсами) та придбаними перевагами (пов'язаними з розвитком технології та високою кваліфікацією працівників) у виробництві тих, чи інших товарів, можуть виготовляти їх ефективніше, ніж інші [40].

А. Сміт стверджував – якщо торгівля не буде обмежена, то кожна країна спеціалізуватиметься на виробництві тих товарів і послуг, в якому вона має абсолютну перевагу. Обмін між країнами надлишками спеціалізованої продукції є вигідним для кожної країни, оскільки дає змогу: 1) реалізувати надлишки

конкурентоспроможного виробництва і 2) придбати на отриманий дохід більшу кількість імпортного товару, ніж вона сама могла б виготовити [41; 42].

А.Сміт прагнути обґрунтувати вигоду міжнародних економічних відносин для всіх держав, зазначив у відомому «Дослідженні про природу і причини багатства народів»: «Якщо будь-яка чужа держава зможе постачати нам будь-який товар дешевше, ніж ми самі спроможні його виготовити, значно краще купувати його в неї за певну частину продукту нашої власної промислової праці, залученої у тій галузі, в якій нам належить певна перевага» [43]. Це положення отримало назву «теорії абсолютних переваг». Для пояснення цієї теорії Сміт навів приклад про країну Англію та Португалію, див. у табл.1.1.

Таблиця 1.2. Пояснення теорії абсолютних переваг на прикладі двох країн

Країна	Вино, год/галл	Сукно, год/ярд
Англія	4	1
Португалія	3	2

Джерело: [42, с.182-183]

Отже, Англія має абсолютну перевагу у виробництві сукна, а Португалія - у виробництві вина. Абсолютна перевага у виробництві означає здатність виробити більшу кількість одиниць продукції за певного рівня виробництва, ніж конкурент.

Інший англієць Д. Рікардо (1772 - 1823 рр.) розвинув доводи А.Сміта на користь вільної торгівлі і розширив зону порівняльних переваг для вигідної міжнародної торгівлі, увівши принцип відносної переваги. Яка полягає в доцільності спеціалізації країни на виготовленні товару, з виробництва якого вона має найбільші переваги у витратах. Країні не вигідно розвивати, навіть ті галузі, де витрати виробництва нижчі, ніж в інших країнах, але різниця у витратах менша, ніж для продукції найпродуктивнішої галузі цієї країни [43, с.182].

Порівняльну перевагу у виробництві чи витратах визначають зіставленням абсолютних переваг. Д. Рікардо наводить такий приклад див. табл.1.3., де виготовлення 1 бареля вина у Португалії вимагає 80 год праці, а виробництва одного ярда сукна - 90 год. В Англії для виробництва такої самої кількості вина потрібно 120 год, а сукна - 100 год.

Таблиця 1.3. Порівняльна перевага

Країна	Вино, год/галл	Сукно, год/ярд
Англія	4	1
Португалія	3	2

Джерело: [43, ст. 183]

Португалія має абсолютну перевагу у виробництві як вина так і сукна. Тобто за А. Смітом, у цьому випадку відсутні об'єктивні передумови для взаємодії торгівлі. Проте ефективність виробництва сукна в Англії вища, ніж вина, а в Португалії - навпаки. Торгуючи на світовому ринку, Англія втрачатиме на кожному ярді сукна вартість 10 год праці, але виграватиме вартість 40 год праці на кожному закупленному в Португалії барелі вина. Португалія, маючи істотну перевагу в ефективності виробництва вина, доречно спеціалізуватися на його виробництві, обмежуючи виробництво сукна [43].

Сучасна економіка хоча й відійшла від теорії трудової вартості, і відштовхується від теорії факторів виробництва, визнає теорію порівняльної переваги як основу міжнародних економічних відносин [44, с.18].

Основи теорії міжнародної торгівлі були розроблені видатними класиками англійської теоретичної економіки А. Смітом та Д. Рікардо. А. Сміт сформулював теорію абсолютної переваги. Він вважав, що кожна з країн завжди виробляє один або декілька товарів із меншими витратами, ніж за кордоном. Ці товари будуть мати більшу конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Продаючи їх за кордон, країна буде збільшувати національне виробництво,

зайнятість та дохід. Зросте здатність населення цієї країни до заощадження, збільшиться багатство нації. Висновок А. Сміта такий: кожна країна у вільному обміні знаходить абсолютну перевагу. Але тут виникає парадоксальна ситуація. Якщо країна знаходить за кордоном за меншу ціну все, що їй потрібно без обмежень, то чи буде вона мати щось для продажу? Їй вигідніше все купувати, ніж виробляти. Але де брати гроші? Вчений потрапляє в пастку.

Д. Рікардо виводить теорію з цього парадоксу, вводячи принцип порівняльної переваги, який ґрунтується на тому, що сукупний обсяг випуску продукції буде більшим тоді, коли кожен товар буде вироблятися тією країною, у якої альтернативні витрати нижчі.

Отже, теорія абсолютних переваг довела, що за умов вільної торгівлі міжнародний обмін є «грою з позитивною сумою», яка забезпечує виграш всім країнам-учасникам, сприяє зростанню багатства націй. Пояснивши механізм виникнення вигод від зовнішньої торгівлі та довівши переваги свободи торгівлі, теорія абсолютних переваг, однак, не надала відповіді на запитання: чи буде такою ж доцільною і взаємовигідною торгівля між країнами, одна з яких має абсолютні переваги у виробництві всіх товарів, а інша - не має їх у виробництві жодного товару.

На індивідуальному рівні порівняльна перевага пояснює, чому ви можете делегувати завдання комусь іншому, навіть якщо ви можете виконувати ці завдання краще та швидше за них. Це може здатися суперечливим, але це не так: якщо ви добре вмієте багато речей, це означає, що інвестування часу в одне завдання має високі альтернативні витрати, оскільки ви не робите інших дивовижних речей, які могли б робити зі своїм часом і ресурсами. Отже, принаймні з точки зору ефективності, ви повинні спеціалізуватися на тому, у чому ви найкращі, і делегувати решту. Така ж логіка стосується і країн. Загалом кажучи, принцип порівняльної переваги постулює, що всі країни можуть отримати вигоду від торгівлі, якщо кожна спеціалізується на виробництві того,

у чому вона є відносно ефективнішою, і імпортує решту: «роби те, що вмієш найкраще, імпортуй решту».

У країнах з відносним надлишком певних факторів виробництва теорія порівняльних переваг передбачає, що вони експортуватимуть товари, які значною мірою залежать від цих факторів: країна зазвичай має порівняльну перевагу в тих товарах, які більш інтенсивно використовують її багаті ресурси. Колумбія експортує банани в Європу, тому що тут порівняно сильна тропічна погода. В умовах автаркії Колумбія вважала б дешевим вирощувати банани порівняно, наприклад, з яблуками [45].

Теорія Сміта стверджувала, що від збільшення ефективності люди в обох країнах отримують вигоду, а торгівлю слід заохочувати. Тобто теорія Сміта стверджувала, що багатство нації слід оцінювати не за кількістю золота та срібла, а за рівнем життя її народу. Виклик теорії абсолютної переваги полягав у тому, що деякі країни можуть бути кращими у виробництві обох товарів і, отже, мати перевагу в багатьох сферах. Навпаки, інша країна може не мати користі від абсолютних переваг. Щоб відповісти на цей виклик, англійський економіст Д. Рікардо в 1817 р. представив теорію порівняльних переваг. Рікардо міркував, що навіть якщо країна А має абсолютну перевагу у виробництві обох продуктів, між двома країнами все одно може відбуватися спеціалізація та торгівля. Порівняльна перевага виникає, коли країна не може виробляти продукт більш ефективно, ніж інша країна; однак він може виробляти цей продукт краще й ефективніше, ніж інші товари. Різниця між цими двома теоріями незначна. Порівняльна перевага зосереджується на відносних відмінностях продуктивності, тоді як абсолютна перевага розглядає абсолютну продуктивність [46, р. 90].

Теорії Сміта та Рікардо не допомогли країнам визначити, які продукти дадуть країні перевагу. Обидві теорії припускали, що вільні та відкриті ринки

змусять країни та виробників визначати, які товари вони можуть виробляти більш ефективно [47, р. 78-81].

На початку 1900-х два шведські економісти, Елі Хекшер (1879 - 1952 рр.) і Бертіль Олін (1899 - 1979 рр.), сконцентрували свою увагу на тому, як країна може отримати порівняльну перевагу, виробляючи продукцію, яка використовує чинники, яких у країні було в надлишку. Їхня теорія базується на факторах виробництва країни — землі, праці та капіталі, які забезпечують кошти для інвестицій у заводи та обладнання. Вони визначили, що вартість будь-якого фактора чи ресурсу є функцією попиту та пропозиції. Фактори, які були у великій пропозиції відносно попиту, були б дешевшими; фактори великого попиту порівняно з пропозицією були б дорожчими [48]. Модель Хекшера-Оліна можна широко вивчати в реальній світовій торгівлі між різними країнами. Наприклад, у той час як деякі країни є найбільшими експортерами нафти та нафтопродуктів, деякі мають в надлишку вугілля, деякі бавовну, деякі дорогоцінні метали, а інші мають надлишок сільськогосподарської продукції. Модель Хекшера-Оліна пояснює дисбаланс природних ресурсів у всьому світі та пояснює, чому країни експортують найбільше ресурсів, які вони мають. Наприклад, країни ОПЕК є найбільшими експортерами нафти, це не означає, що вони не мають інших природних ресурсів, таких як вугілля, метал та інші, але вони мають великі запаси нафти, в чому полягає їхня сила. Тому, теорія, яку також називають «теорія пропорцій факторів» стверджувала, що країни вироблятимуть і експортуватимуть товари, які потребуватимуть ресурсів або факторів, які є у великій кількості, а отже, дешевших факторів виробництва. Навпаки, країни імпортували товари, які потребували ресурсів, які були дефіцитними, але з більшим попитом. Наприклад, Китай та Індія є домом для дешевої та великої робочої сили. Таким чином, ці країни стали оптимальним розташуванням для таких трудомістких галузей, як текстильна та швейна [49; 35].

Але на початку 1950-х р. американський економіст російського походження Василь В. Леонт'єв (1905-1999 рр.) уважно вивчав економіку США і зазначив, що вони мають надлишок капіталу і, отже, повинні експортувати більше капіталомістких товарів. Однак його дослідження з використанням фактичних даних показали протилежне: Сполучені Штати імпортували більш капіталомісткі товари. Відповідно до теорії пропорцій факторів, США повинні були імпортувати трудомісткі товари, але натомість вони фактично їх експортували. Його аналіз став відомий як парадокс Леонт'єва, оскільки це було протилежним до того, що очікувалося теорією пропорцій факторів [50].

У наступні роки економісти зазначили, що історично на той момент часу робоча сила в США була стабільно доступною та продуктивнішою, ніж у багатьох інших країнах, тому був сенс експортувати трудомісткі товари. Протягом десятиліть багато економістів використовували теорії та дані, щоб пояснити та мінімізувати вплив парадоксу.

Однак залишається очевидним те, що міжнародна торгівля є складною і на неї впливають численні фактори, які часто змінюються. Торгівлю неможливо чітко пояснити однією теорією, і, що важливіше, що розуміння теорій міжнародної торгівлі продовжує розвиватися.

Отже, у міжнародній торгівлі теорії порівняльних переваг, Д. Рікардо стверджує, що торгівля приносить користь усім сторонам. Економісти мали величезний вплив на торговельну політику, і вони надають вагоме обґрунтування вільної торгівлі та усунення торговельних бар'єрів. Хоча метою торговельної угоди є лібералізація торгівлі, фактичні положення значною мірою залежать від внутрішніх і міжнародних політичних реалій. Світ надзвичайно змінився з того часу, коли Д. Рікардо запропонував закон порівняльних переваг, а в останні десятиліття економісти модифікували свої теорії, щоб врахувати торгівлю факторами виробництва, такими як капітал і праця, зростання

ланцюгів поставок, які сьогодні домінують. велика частина світової торгівлі, а також успіх неомеркантилістських країн у досягненні швидкого зростання.

1.3. Сучасні теорії торгівлі або теорії засновані на фірмі

До сучасних теорій міжнародної торгівлі або теорій, які засновані на фірмі відносять: теорію подібності країн, теорію життєвого циклу товару, теорію глобального стратегічного суперництва, теорію національної конкурентної переваги Портера.

На відміну від класичних теорій торгівлі, заснованих на країні, категорія сучасних теорій, заснованих на фірмах, виникла після Другої світової війни і була розроблена переважно професорами бізнес-шкіл, а не економістами. Теорії, засновані на фірмах, розвивалися разом із зростанням багатонаціональних корпорацій (МНК). Теорії, що базуються на країні, не можуть належним чином розглянути питання розширення МНК або внутрішньогалузевої торгівлі, яка стосується торгівлі між двома країнами товарами, виробленими в одній галузі. Наприклад, Японія експортує до Німеччини автомобілі Toyota, а з Німеччини імпортує автомобілі Mercedes-Benz [51].

Шведський економіст Стефан Ліндер (1931-2000 рр.) розробив теорію подібності країн в 1961 році, коли він намагався пояснити концепцію внутрішньогалузевої торгівлі. Теорія Ліндера припускає, що споживачі в країнах, які перебувають на такому ж або подібному етапі розвитку, матимуть подібні переваги. У цій заснованій на фірмі теорії Ліндер припустив, що компанії спочатку виробляють для внутрішнього споживання. Вивчаючи експорт, компанії часто виявляють, що ринки, схожі на їхній внутрішній з точки зору уподобань споживачів, пропонують найбільший потенціал для успіху. Тоді теорія подібності країн Ліндера стверджує, що більша частина торгівлі

промисловими товарами відбуватиметься між країнами з однаковими доходами на душу населення, а внутрішньогалузева торгівля буде звичайною. Ця теорія часто є найбільш корисною для розуміння торгівлі товарами, де назви брендів і репутація продукту є важливими факторами в процесі прийняття покупцями рішень і купівлі [51; 35].

У 1960-х р. наступним, хто здійснював дослідження був американський економіст, професор Гарвардської школи бізнесу - Реймонд Вернон (1913-1999), який розробив теорію життєвого циклу продукту. Теорія, яка виникла у сфері маркетингу, стверджувала, що життєвий цикл продукту має три чіткі стадії: (1) новий продукт, (2) продукт, що дозріває, і (3) стандартизований продукт. Ця теорія передбачає, що виробництво нового продукту буде повністю відбуватися в країні його інновації. У 1960-х р. ця теорія була корисною для пояснення успіху промисловості Сполучених Штатів. Промислове виробництво США було домінуючим виробником у багатьох галузях після Другої світової війни. Вона також використовувалася для опису того, як персональний комп'ютер (ПК) пройшов свій цикл виробництва. ПК був новим продуктом у 1970-х р. і перетворився на зрілий продукт протягом 1980-х і 1990-х років. Сьогодні ПК перебуває на стадії стандартизованого продукту, і більшість процесів виробництва здійснюється в країнах Азії та Мексики з низькими витратами [52; 53].

Тому, теорія життєвого циклу продукту була менш здатною пояснити поточні моделі торгівлі, де інновації та виробництво відбуваються по всьому світу. Наприклад, глобальні компанії навіть проводять дослідження та розробки на ринках, що розвиваються, де висококваліфікована робоча сила та обладнання зазвичай дешевші. Незважаючи на те, що дослідження та розробки, як правило, пов'язані з першим або новим етапом продукту і, отже, завершуються в рідній країні, ці країни, що розвиваються, або країни з ринками, що розвиваються, такі

як Індія та Китай, пропонують як висококваліфіковану робочу силу, так і нові дослідницькі об'єкти за значну вартість переваг для глобальних фірм [35; 52].

У 1980-х р. виникла теорія глобального стратегічного суперництва і базувалася на роботах американських економістів Пола Кругмана (1953–дотепер) та Келвіна Ланкастера (1924-1999 рр.). Їхня теорія зосереджена на транснаціональних корпораціях (ТНК) та їхніх зусиллях отримати конкурентну перевагу перед іншими глобальними фірмами у своїй галузі. ТНК найвиразніше виявляють свою роль у сфері міжнародного виробництва, спільних підприємств, вільних економічних (експортних) зон тощо. На ці форми міжнародного виробництва в сучасних умовах припадає від 30% до 50 % матеріального, фінансового та технологічного обороту міжнародної економіки. ТНК контролюють половину світової торгівлі готовими виробами, велику частку торгівлі послугами, 80% посівних площ, що спеціалізовані на експорті сільськогосподарської сировини. Загальний обсяг продажів ТНК та їхніх зарубіжних філій значно перевищує загальносвітовий експорт [54]. Тому, компанії зіткнуться з глобальною конкуренцією у своїх галузях і, щоб процвітати, вони повинні розвивати конкурентні переваги. Критичні шляхи, за допомогою яких фірми можуть отримати стійку конкурентну перевагу, називаються бар'єрами входу в цю галузь. Бар'єри входу стосуються перешкод, з якими може зіткнутися нова фірма, намагаючись увійти в галузь або новий ринок. Перешкоди входу, які корпорації можуть прагнути оптимізувати, включають:

- дослідження та розробка
- право власності на права інтелектуальної власності
- економія від масштабу
- унікальні бізнес-процеси або методи
- також великий досвід роботи в галузі та контроль ресурсів або сприятливий доступ до сировини [55; 56].

У 1990 р. у продовженні еволюції теорій міжнародної торгівлі Майкл Портер, з Гарвардської школи бізнесу, розробив нову модель для пояснення національних конкурентних переваг. Теорія Портера стверджувала, що конкурентоспроможність країни в галузі залежить від здатності галузі до інновацій та оновлення. Його теорія була зосереджена на поясненні того, чому деякі країни більш конкурентоспроможні в певних галузях. Щоб пояснити свою теорію, Портер визначив чотири детермінанти, які він пов'язав разом. Чотири детермінанти: (1) ресурси та можливості місцевого ринку, (2) умови попиту на місцевому ринку, (3) місцеві постачальники та додаткові галузі та (4) характеристики місцевої фірми [56; 57]. Для того, щоб зрозуміти, то розглянемо детально:

1. *Ресурси та можливості місцевого ринку (факторні умови)*. Портер визнав цінність теорії пропорцій факторів, яка розглядає ресурси країни (наприклад, природні ресурси та наявну робочу силу) як ключові фактори у визначенні того, які товари країна буде імпортувати чи експортувати. Портер додав до цих основних факторів новий список передових факторів, які він визначив як кваліфіковану робочу силу, інвестиції в освіту, технології та інфраструктуру. Він сприймав ці передові фактори як забезпечення країни стійкою конкурентною перевагою.
2. *Умови попиту на місцевому ринку*. Портер вважав, що складний внутрішній ринок має вирішальне значення для забезпечення постійних інновацій, створюючи тим самим стійку конкурентну перевагу. Компанії, чий внутрішній ринок є складним, встановлюють тенденції та вимогливі, змушують постійні інновації та розробку нових продуктів і технологій. Багато джерел приписують вимогливому споживачу в США те, що змушує американські компанії - розробники програмного

забезпечення постійно впроваджувати інновації, створюючи таким чином стійку конкурентну перевагу в програмних продуктах і послугах.

3. *Місцеві постачальники та додаткові галузі.* Щоб залишатися конкурентоспроможними, великі глобальні фірми отримують вигоду від наявності сильних, ефективних допоміжних і пов'язаних галузей, які забезпечують необхідні для галузі ресурси. Певні галузі об'єднуються географічно, що забезпечує ефективність і продуктивність.
4. *Особливості місцевої фірми.* Характеристики місцевої фірми включають стратегію фірми, структуру галузі та конкуренцію в галузі. Локальна стратегія впливає на конкурентоспроможність фірми. Здоровий рівень суперництва між місцевими фірмами стимулюватиме інновації та конкурентоспроможність [58].

На додаток до чотирьох визначальних факторів детермінант, Портер також зазначив, що уряд і випадковість відіграють певну роль у національній конкурентоспроможності галузей. Уряди можуть своїми діями та політикою підвищити конкурентоспроможність фірм, а іноді й цілих галузей. Теорія Портера, разом з іншими сучасними теоріями, заснованими на фірмах, пропонує цікаву інтерпретацію тенденцій міжнародної торгівлі. Тим не менш, вони залишаються відносно новими і мінімально перевіреними теоріями [57; 58].

Світ змінився з часів А. Сміта та Д. Рікардо. Сьогодні торгівля відбувається не між дрібними виробниками та фермерами, а між гігантськими глобальними корпораціями, які купують деталі та матеріали з усього світу та продають по всьому світу. Ці гігантські ланцюжки поставок стали можливими завдяки лібералізації торгівлі та технологічним змінам, і вони пояснюють той факт, що міжнародна торгівля розширювалася набагато швидше, ніж глобальне економічне зростання з 1970 р. Ці глобальні ланцюги поставок також мають наслідки для стратегій країн, що розвиваються, щодо сприяння економічному розвитку зростання.

Підсумовуючи вище зазначені теорії, вони є просто теоріями, навіть незважаючи на те, що вони допомогли економістам, урядам і підприємствам краще зрозуміти міжнародну торгівлю та те, як її сприяти, регулювати та керувати нею, ці теорії іноді суперечать реальним подіям. Країни не мають абсолютних переваг у багатьох сферах виробництва чи послуг, і фактично фактори виробництва не розподілені між країнами чітко. Деякі країни мають непропорційну вигоду від деяких факторів. Сполучені Штати мають достатньо орних земель, які можна використовувати для виробництва широкого спектру сільськогосподарських продуктів. Вони також мають широкий доступ до капіталу, хоча їх робоча сила може бути не найдешевшою, вона є однією з найосвіченіших у світі. Ці переваги у факторах виробництва допомогли Сполученим Штатам стати найбільшою та найбагатшою економікою у світі. Тим не менш, США також імпортують величезну кількість товарів і послуг, оскільки американські споживачі використовують свої багатства, щоб купувати те, що їм потрібно і чого хочуть, значна частина яких зараз виробляється в інших країнах, які прагнули створити власні порівняльні переваги за допомогою дешевої робочої сили, землі або витрати на виробництво.

Отже, теорії міжнародної торгівлі – це різні теорії для пояснення міжнародної торгівлі. Однак метою створення теорій торгівлі було допомогти урядам та фірмам вибрати найдоцільніший варіант спеціалізації та стратегії, для того щоб обдуманно використати свої національні ресурси. На відміну від теорій, що базуються на країні, теорії, що базуються на фірмі, включають інші фактори продукту та послуг - бренд і лояльність клієнтів, технології та якість, для розуміння сучасних торговельних потоків. Як результат, незрозуміло, чи якась одна теорія є домінуючою в цілому світі, тому необхідно було висвітлити основи теорії міжнародної торгівлі, щоб можна було зрозуміти реалії, з якими стикається глобальний бізнес. На практиці уряди та компанії використовують

комбінацію цих теорій як для інтерпретації тенденцій, так і для розробки стратегії. Подібно до того, як ці теорії розвивалися протягом останніх п'ятисот років, вони продовжуватимуть змінюватися та адаптуватися, оскільки нові фактори впливатимуть на міжнародну торгівлю.

РОЗДІЛ II. ЗМІНА СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 В РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ СВІТУ

2.1. Аналіз міжнародної торгівлі в США за період 2019 - 2021 рр.

Сполучені Штати є найбільшою економікою світу та найбільшим експортером та імпортером товарів і послуг у світі. Торгівля має вирішальне значення для процвітання Америки – стимулює економічне зростання, підтримує хороші робочі місця, підвищує рівень життя та допомагає американцям забезпечувати свої сім'ї доступними товарами та послугами. Незважаючи на те, що США є одним із перших провідних гравців на міжнародній арені і пандемія корона вірусу не оминула цю державу. Для того, щоб дізнатися про показники міжнародної торгівлі США в умовах пандемії, необхідно дослідити особливості географічної та товарної структури зовнішньої торгівлі США в період 2019 - 2021 рр.

Унікальне географічне розташування дає можливість США посідати важливі стратегічні та тактичні позиції в євроатлантичних структурах, активно співпрацювати з ЄС, і, взагалі почувати себе «європейською державою». В останнє десятиріччя частка США у сукупному ВВП світу становить 25 %, частка Японії – 16 %, і частка ЄС – 25 % [59, с.56]. Сполучені Штати сьогодні імпортують більше однієї третини своїх комп'ютерів і напівпровідників, а також більше половини верстатів. Все більша частка «вітчизняного» виробництва припадає на американські заводи, які знаходяться в іноземному володінні.

Світова організація торгівлі (СОТ) опублікувала щорічний звіт World Trade Statistical Review, в якому видно було, що у 2019 р. міжнародна торгівля США скорочується, а саме обсяги торгівлі товарами почали падати і це було пов'язано ще до коронавірусу. Причиною такого скорочення американські експерти вбачають - «довготривалу війну» між найбільшими економіками світу США та Китаєм, яка призвела до підвищення імпортих мит на велику групу

товарів [60]. Справді, США застосовували все частіше обмежувальні та захисні інструменти для регулювання зовнішньої торгівлі.

Якщо розглядати дані процеси на конкретних показниках, то варто враховувати експорт, імпорт, сальдо торгівлі, показники товарообігу. Вони подаються у грошовому еквіваленті вартості у доларах США та у відсотковому відношенні до загальних можливих показників чи попередніх показників.

Щодо загальних показників США товарообігу у грошовому еквіваленті (доларах США) почали знижуватись від 2019 р. і аж до початку 2021 р., які продемонстровано на табл. 2.1. Це зниження показників було зумовлено зупинкою роботи багатьох американських компаній, обмеження у логістиці та новими впровадженими санітарними нормами щодо роботи працівників різних галузей. Більшість процесів виробництва були об'єднані, що дозволило підтримувати базові плани з виробництва продукції в межах певного кварталу. До цього циклу додався також період обов'язкової вакцинації співробітників та вироблення відповідного сертифікату як для індивідів, так і для підприємства.

Таким чином товарообіг знизився від 4,17 млн. дол США у 2019 р. до 3,78 млн дол. США у 2020 р. На цей час припадають найважчі спалахи пандемії та найсуворіші обмеження щодо діяльності. На початку 2021 р завдяки масовій вакцинації та дотриманні санітарних норм, бізнеси почали поновлювати активну діяльність. Ситуація покращилась не лише у США, а й у світі, тому логістичні питання вирішувались значно швидше. Було знято більшість обмежень щодо в'їзду/виїзду в країни для індивідів (Японія, Сінгапур). Це форсувало бізнес-форуми та зустрічі. Світ призвичаївся також до онлайн формату переговорів. Наприкінці 2021 р. був повторний спалах пандемії, що знову знизило показники товарообігу.

Таблиця 2.1. Зміни товарообігу США з 2019 р. по (січень – жовтень 2022 р.),
млн дол. США

Рік	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Зміна до попереднього періоду		
					Товарообіг	Експорт	Імпорт
2019	4 167 456	1 655 098	2 512 358	-857 260	-1,5%	-1,3%	-1%
2020	3 778 321	1 432 218	2 346 103	-913 885	-9,3%	-13,5%	-6,6%
2021	4 613 024	1 761 364	2 851 660	-1 090 296	22,1%	23,0%	21,5%
2022	4 524 669	1 750 695	2773974	-1 023 279	-1,9%	-0,6%	-2,7%

Джерело: складено на основі [61].

Варто також зазначити, що усі ці роки сальдо є від'ємним і лише від середини 2022 року його показник почав покращуватись. Єдиною державою, яка зберегла позитивний показник приросту економіки була КНР (близько 1,2%). КНР є основним конкурентом США, окрім організації держав ЄС. У 2022 р. більшість підприємств працює за форматом 50/50, де половина є автоматизованою (механізація) або переведеною в онлайн.

Розглядаючи товарну структуру експорту-імпорту, передовсім звертаємо увагу на торгівлю стратегічно важливими для США товарами у період 2019-2021 рр. (див. табл.2.2.), яка зазнала змін.

Таблиця 2.2. Товарна структура експорту міжнародної торгівлі США з 2019-2021 рр., млн дол. США

№	Товари	2019		2020		2021	
		млрд. дол	%	млрд. дол	%	млрд. дол	%
1.	Мінеральне паливо, масла, продукти дистиляції	199,735	4	155,092	-22	239,780	14
2.	Машини, ядерні реактори, котли	205,879	4	182,585	-11	209,284	12
3.	Електротехнічне, електронне обладнання	173,185	-2	162,884	-6	185,404	11
4.	Транспортні засоби, крім залізничного, трамвайного	133,040	2	105,158	-21	122,202	7
5.	Оптична, фототехнічна, медична апаратура	90,782	1	83,404	-8	91,680	5.2
6.	Фармацевтична продукція	53,561	11	53,938	1	77,962	4.4
7.	Перли, дорогоцінні камені, метали, монети	58,711	-7	58,810	0	81,452	4.6

Джерело: складено на основі [62].

Частки категорій, які зросли щодо загального обсягу експорту: мінеральне паливо, масла, продукти дистиляції; машини, ядерні реактори, котли; електротехнічне, електронне обладнання; оптична, фототехнічна, медична апаратура, фармацевтична продукція; перли, дорогоцінні камені, метали, монети.

На основі показників із табл. 2.2. вдалося побудувати три діаграми у відсотковому відношенні, як змінювалися показники експорту США в порівнянні із минулими роками і який вплив мала пандемія на експорт товарів розвиненої економіки світу – США (див. рис. 2.1., 2.2., 2.3.).

Рис. 2.1. Товарна структура експорту міжнародної торгівлі США у % порівнянні 2019 р. до 2018 р.

Джерело: складено на основі статистичних показників [62; 63].

Рис. 2.2. Товарна структура експорту міжнародної торгівлі США у % порівнянні 2020 р. до 2019 р.

Джерело: складено на основі статистичних показників [62; 63].

Рис. 2.3. Товарна структура експорту міжнародної США у % порівнянні 2021 р. до 2020 р.

Джерело: складено на основі статистичних показників [62;63].

Таблиця 2.3. Товарна структура імпорту міжнародної торгівлі США з 2019-2021рр., млрд.дол.США

№	Товари	2019		2020		2021	
		млрд. дол	%	млрд. дол	%	млрд. дол	%
1.	Машини, ядерні реактори, котли	379,040	-2	361,551	-5	428,828	19
2.	Електротехнічне, електронне обладнання	352,305	-4	343,474	-3	415,975	21
3.	Транспортні засоби, крім залізничного, трамвайного	310,085	1	251,436	-18	283,108	11
4.	Мінеральне паливо, масла, продукти дистиляції	210,111	-13	130,118	-38	223,932	72
5.	Фармацевтична продукція	128,237	11	139,518	9	149,499	7
6.	Оптична, фототехнічна, медична апаратура	96,852	4	90,870	-6	106,154	17
7.	Перли, дорогоцінні камені, метали, монети	57,168	-4	104,819	83	91,899	-12

Джерело: складено на основі [62].

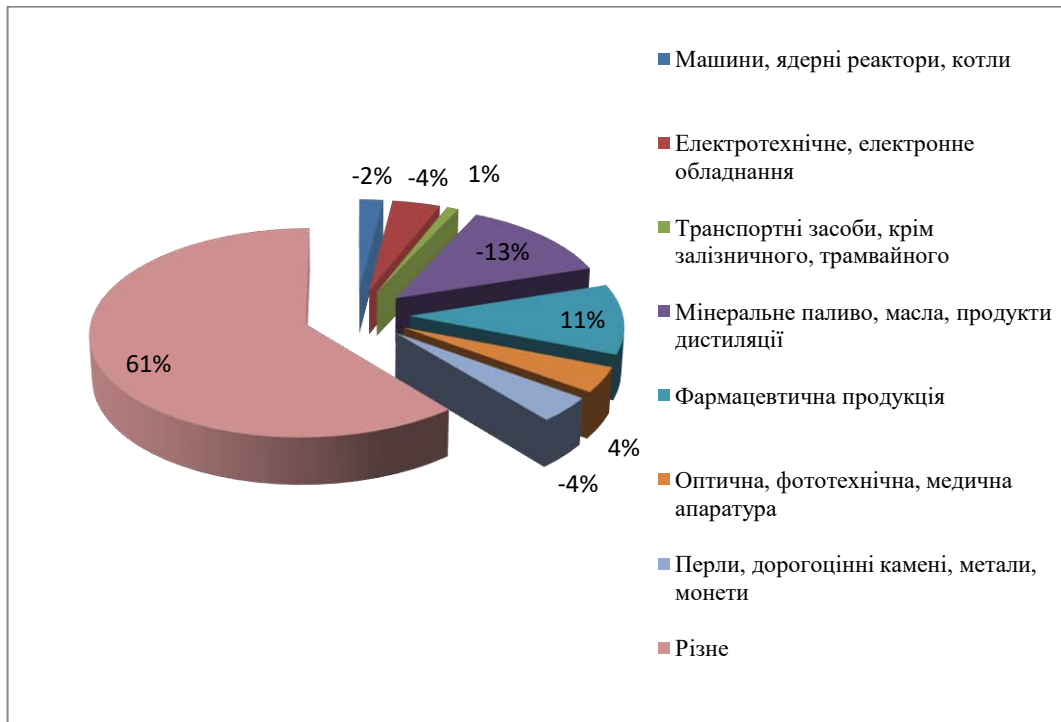

Рис. 2.4. Товарна структура імпорту міжнародної торгівлі США у % порівнянні 2019 р. до 2018 р.

Джерело: складено на основі статистичних показників [62; 63].

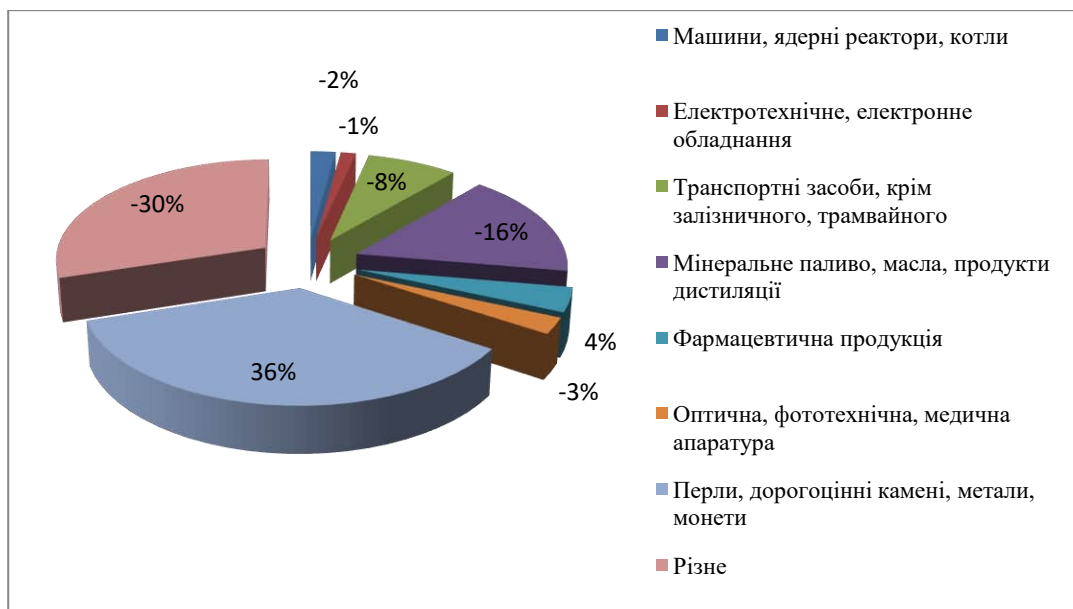

Рис. 2.5. Товарна структура імпорту міжнародної торгівлі США у % порівнянні 2019 р. до 2020 р.

Джерело: складено на основі статистичних показників [62; 63].

Рис. 2.6. Товарна структура імпорту міжнародної США у % порівнянні 2021 р. до 2020 р.

Джерело: складено на основі статистичних показників [62; 63].

Розглянемо зміни, які відбулися в товарній структурі імпорту міжнародної торгівлі США за представлені роки. Згідно табл. 2.3. вдалося побудувати три діаграми показників імпорту США, де бачимо, що різко імпорт збільшився у 2020р., а потім впав майже до початкового значення - імпорт перлів, дорогоцінних каменів, металів та монет; транспортних засобів.

Зменшився імпорт у 2019 р. - мінерального палива, масел, продуктів дистиляції; транспортних засобів та оптичної, фототехнічної, медичної апаратури. Однак в час пандемії у 2020 р. збільшився імпорт фармацевтичної продукції та перлів, дорогоцінних каменів, металів, монет.

Якщо порівнювати ці три роки імпорту США, то побачимо, що суттєво почав зростати імпорт у 2021 р. – машин, ядерних реакторів, котлів; електротехнічного обладнання; мінерального палива, масла, продуктів дистиляції та фармацевтичної продукції.

Основними категоріями експорту товарів США у 2021р. були: мінеральне паливо, масла, продукти дистиляції (199,735 млрд.дол.); машини, ядерні реактори, котли; (205,879 млрд. дол.) електричне обладнання; (173,185 млрд. дол.) транспортні засоби, крім залізничного та трамвайного (133,040 млрд.дол).

Щодо 2021 р. основної категорії експорту зі США у % наведено ще одну окрему детальну структуру експорту США у 2021 р. побудовану в діаграмі, яку наведено на рис.2.7.

Також 2021 р. є важливим роком для відновлення своїх показників, які у 2019 р. зазнали суттєвих змін і різко скоротилися, а вже у 2021 р., деяким товарам вдалося відновитися і збільшити свої обсяги експорту.

Рис. 2.7. Основні категорії товарного експорту зі США, 2021р., %

Джерело: складено на основі [62].

Під час пандемії COVID-19 відбувся тісний взаємозв'язок логістики та торгівлі. Виклики, які спричинила пандемія в торгівлі, прискорила структурні тенденції, які формуватимуть майбутнє зростання світової економіки, наприклад в контексті цифровізації. Ці тенденції трансформують цілі галузі та

підприємства, а також пропонують значні можливості, якщо використовувати інновації для стимулювання стійкого економічного розвитку та збільшення обсягів експортування послуг передових технологій [64]. Наскільки складними є торгові та логістичні мережі. Наскрізна доставка вантажу не є одноранговою транзакцією. Однак дані торгові можуть допомогти розкрити глобальну мережу судноплавства.

Темою для обговорення COT була глобальна торгівля та економічні збої через COVID-19, яка перевіряла координацію глобальної торговельної політики, порушення ланцюгів поставок, що призводило до торгового протекціонізму. На початку пандемії, COT зобов'язалася працювати над мінімізацією перебоїв у торгівлі та закликав членів COT до цього повідомляти про нові торговельні заходи. Водночас багато країни підтвердили систему торгівлі, скасували тимчасову обмежень і розглядали COT як важливу роль у подоланні викликів торговельної політики пандемії [65].

З огляду на те, що торговельний попит і ринки вантажних перевезень протягом останніх двох років зазнають коливань, як на американських гірках, тому спеціалісти з ланцюгів постачання повинні отримувати інформацію про морські та торговельні дані для забезпечення планування та операцій:

- Зміна моделей торгівлі не є прямолінійною чи односпрямованою і може бути прогресом, що розвивається. Як наслідок, розвиток попиту на морські перевезення також є динамічним із факторами як регіонального економічного, так і промислового зростання, тарифних ставок, а також рівня стійкості.
- Рушійною силою торгової діяльності є транснаціональні корпорації. Оскільки корпорації більше зосереджуватимуться на надійних ланцюгах постачання, основною метою яких є забезпечення своєчасної та повної доставки товарів і матеріалів для підтримки їх діяльності та бізнесу [66].

Міжнародна торгівля завжди була в стані постійної зміни, розвиваючись під впливом внутрішніх і зовнішніх стимулів. Але через пандемію COVID-19 відбулися значні зміни, які революціонізували глобальне управління ланцюгом постачання. Торгівля та операції за кордоном швидко розвиваються, ускладнюючись із кожною незначною зміною. Її примхливий характер часто означає, що шоківі хвилі виходять за межі індустрії управління ланцюгом постачання, впливаючи на інші аспекти економіки. Це стало очевидним за останні пару років, коли зовнішні фактори, такі як пандемія чи геополітичні конфлікти, перешкоджали економічному зростанню та технологічному прогресу. Це фактично ставить перед підприємствами як проблеми, так і можливості.

Упродовж 2020 р. США мали тривалий загальний торговельний дефіцит, де імпорт перевищував експорт; дефіцит торгівлі товарами перевищував позитивне сальдо торгівлі послугами. Більшість економістів вважали, що макроекономічні зміни впливають на дефіцит більше, ніж торгова політика. Але й крім негативних змін і відбулися нові можливості, а саме прискорення та революцію радикальних змін електронної торгівлі. Електронна комерція надає потенційно значні можливості для збільшення участі малих підприємств у міжнародній торгівлі, оскільки наявність веб-сайту забезпечує їм миттєву міжнародну присутність, а платформи електронної комерції надають вбудовані послуги, такі як фінансові платежі та підтримку з логістикою. Наприклад, в США електронна комерція почала з'являтися у 2000-му році, з того часу її частка в роздрібній торгівлі щороку зростала приблизно на 1%.

На початку 2020 р. близько 16 % роздрібною торгівлі здійснювалося через цифрові канали. Як тільки пандемія досягла США і кількість хворих почала різко зростати – це впродовж березня до середини квітня 2020 р., то ця цифра зросла до 27 %, де цей відсоток відображено на рис.2.8. [61].

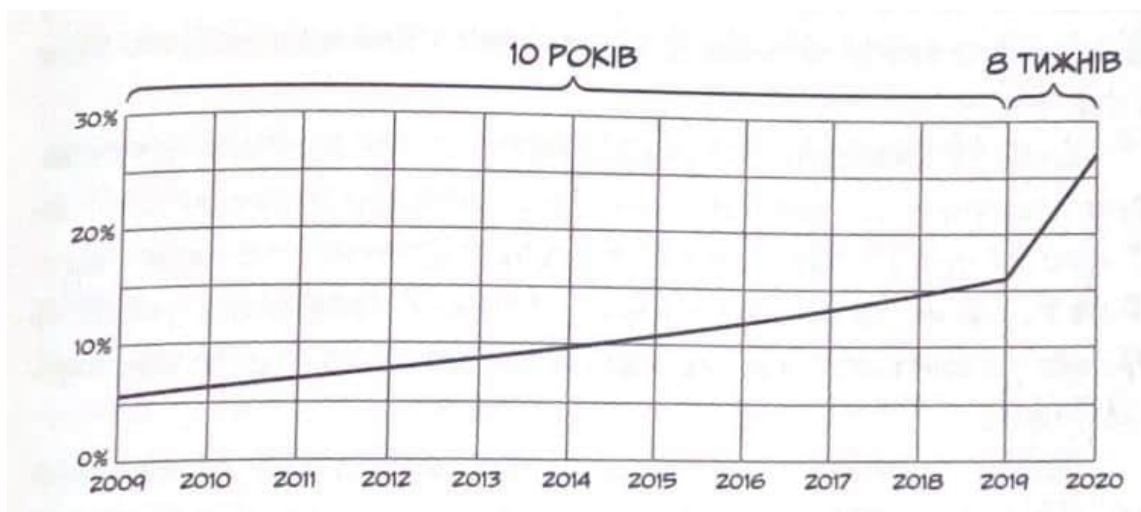

Рисунок 2.8. Впровадження електронної торгівлі у США (у відсотках від роздрібної торгівлі) 2009- 2020 рр.

Джерело: згідно [67, с.11].

За даними Євростату у 2020 р. США були найбільшим імпортером і третім за величиною експортером у світі [68]. У 2020 р. ці дві країни – США та Китай були майже на одному рівні – США імпортували товарів на 2,33 трлн дол. США, а Китай – на 2,06 трлн дол. США.

В березні 2020 р. – Урядом США вживаються заходи реагування на виклики, пов'язані із пандемією COVID-19, з метою стабілізації економічної та фінансової ситуації, а також підтримки торговельної політики в умовах поширення COVID-19 у світі. Заходи реагування: адміністрацією США опрацьовувалася можливість ухвалення рішення про заборону імпорту Урядом США фармацевтичних препаратів, масок, апаратів штучної вентиляції легень та інших медичних виробів закордоном. Як відзначається, це має стимулювати нарощення власного виробництва фармацевтичними компаніями США, а не, зокрема, КНР, звідки переважно імпортуються ці товари. Для цього Адміністрація США наполягала на спрощеній процедурі ухвалення нормативно-

правових актів щодо продукції американського виробництва та посиленні вимог до маркування продукції, виробленої за кордоном [69].

Незважаючи на те, що протягом 2020 р. економіка США зазнала одного з найрізкіших спадів у своїй історії, економічна шкода була ще більшою в багатьох зарубіжних країнах. Завдяки ранньому та швидкому розповсюдженню вакцини, а також потужній фіскальній підтримці, відновлення Сполучених Штатів було стабільним, випереджаючи більшість своїх основних торговельних партнерів у 2021 р. Інфляція стала проблемою, як для США і майже для всіх її основних торговельних партнерів, оскільки високий попит, спрямований на товари та віддалений від послуг, взаємодіяли зі стресами в ланцюзі поставок.

Якщо порівнювати США з рештою частину світу, то в результаті швидкого відновлення США, де дефіцит торгового балансу США збільшився. Швидке відновлення США призвело до збільшення імпорту, оскільки товари надходили з-за кордону, щоб задовольнити відновлений попит з боку фірм і споживачів. Хоча експорт досяг рекордних значень, він зростав повільніше, ніж імпорт, тому що багато країн, які купують американські товари, не відновилися так швидко. У той же час нові хвилі інфекції пригнічували міжнародні подорожі та перешкоджали відновленню деяких послуг, важливих для експорту США, таких як туризм.

Пандемія підкреслила необхідність вирішення давніх економічних проблем, у тому числі тих, що виникли в результаті глобальної економічної інтеграції. Через відсутність підтримки державної політики в минулому багато американських робітників і громад взяли на себе витрати, пов'язані з переміщенням виробництва по всьому світу, але не повністю розділили його вигоди, сприяючи поширенню нерівності. Усунення цих недоліків вимагає політики, яка розширює вигоди від торгівлі, одночасно вирівнюючи міжнародні економічні умови шляхом протидії нечесній торговельній практиці та запровадження більш справедливої глобальної системи оподаткування.

Впровадження таких змін у політику, для того щоб зменшити невизначеність і залучити торгових і комерційних партнерів Сполучених Штатів, може гарантувати, що американські споживачі, працівники, підприємства та інвестори отримають вигоду від глобальної торгівлі.

У 2021 р. Сполучені Штати стали найбільшим партнером з експорту товарів в ЄС (18,3%) і другим за величиною партнером з імпорту товарів в ЄС (11,0%). Серед країн-членів ЄС у 2021 р. Німеччина була як найбільшим імпортером товарів зі США, так і найбільшим експортером товарів до США [70].

У 2021 р. міжнародна торгівля в основному відновилася після різкого спаду, який стався після початку пандемії COVID-19, при цьому експорт та імпорт товарів США перевищив рекорди до пандемії. Зростання імпорту випереджало зростання експорту, збільшуючи торговельний дефіцит США. Хоча у 2021 р. торгівля товарами загалом відновилася, вузькі місця у постачанні сповільнили відновлення як імпорту, так і експорту таких товарів, як автомобільна техніка та засоби виробництва, які є основою глобальних ланцюжків створення вартості, які були порушені викликами пандемії.

Хвилі зараження COVID-19 перешкодили відновленню транскордонної торгівлі послугами. Незважаючи на те, що торгівля послугами, які менш залежать від особистого контакту, відновилася так само, як і товари, але інші, зокрема туристичні та транспортні послуги, продовжували страждати. Різне скорочення торгівлі туристичними послугами стало помітним перешкодою для торговельного балансу США в 2021 р. Експорт цих послуг у формі іноземних туристів, студентів і ділових мандрівників зазвичай є значним внеском у активне сальдо торговельного балансу США в послуги.

Сильний внутрішній попит на товари, який характеризує економічне відновлення у 2021 р., відображається в дедалі більшому дефіциті торговельного балансу США, який визначається як різниця між загальною

вартістю товарів і послуг, які жителі США купують з-за кордону, і вартість усіх товарів і послуг США, проданих за кордоном [71]. Торговельний дефіцит 2021 р., який становив 4 % ВВП, є найбільшим з 2008 р., вимірюється як частка ВВП (див. рис. 2.9). Глибший торговельний дефіцит у Сполучених Штатах протягом останніх двох десятиліть був пов'язаний з економічним зростанням, оскільки він відображає високий попит [71].

Протягом останніх 20 років США підтримували дефіцит торгівлі товарами, який частково компенсувався профіцитом торгівлі послугами. Вищий загальний дефіцит торгівлі у 2021 р. відображав більший дефіцит торгівлі товарами та менший активне сальдо торгівлі послугами порівняно з останніми роками. Зокрема, збільшення дефіциту торгівлі товарами та послугами з 2,8 % ВВП у 2019 р. до 4,0 % у 2021 р. відображає скорочення профіциту послуг на 0,5 % пункту та збільшення дефіциту торгівлі товарами на 0,7 % пункту (див. рисунок 2.9.). Хоча обидві події можна віднести до проблем, пов'язаних із COVID-19, причини цих результатів різні [61].

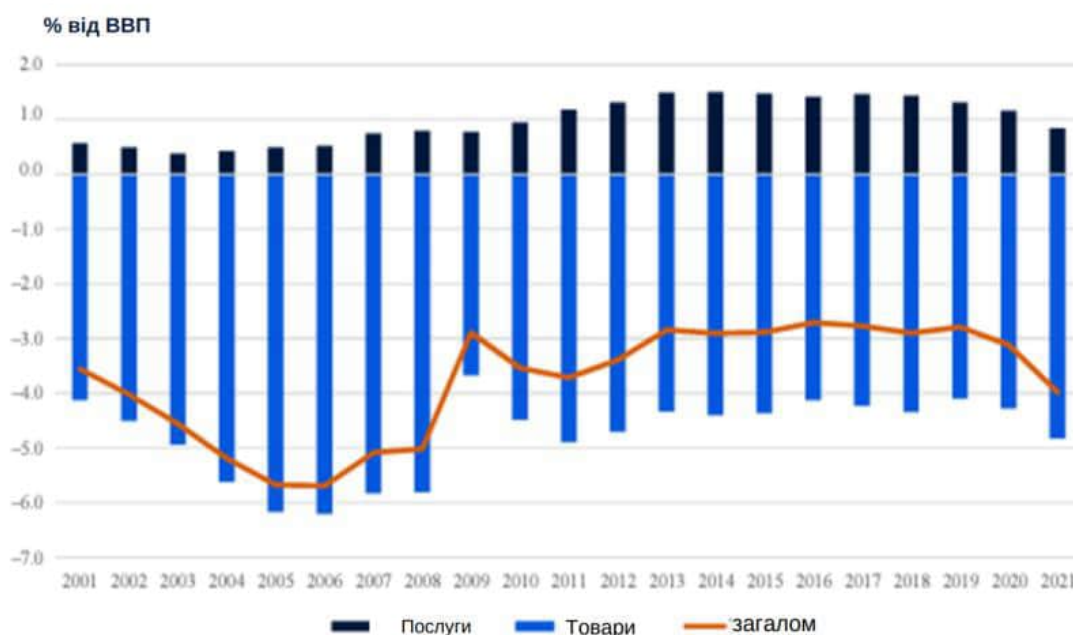

Рис. 2.9. Торговий баланс США, 2001- 2021 рр.

Джерело: згідно [71;72].

Збільшення споживання та інвестиційних витрат, яке сприяло значному економічному зростанню у 2021 р., призвело до збільшення витрат як на вироблені в країні, так і на імпортовані товари та послуги. Американські виробники товарів, стикаючись із спричиненими пандемією перешкодами в постачанні робочої сили та матеріально-технічних ресурсів, намагалися не відставати від стрімкого внутрішнього попиту на товари, що скоротило доступну пропозицію для експорту [73].

Гальмування зростання експорту американських товарів було посилене тим фактом, що реакція фіскальної політики Америки була більшою, ніж більшість інших великих економік. Хоча попит тут перевищив до пандемічний тренд, за кордоном попит відставав. У результаті американські фірми та споживачі збільшили купівлю імпортованих товарів у більшій мірі, ніж їх іноземні колеги, розширюючи торговельний дефіцит США товарами [74].

Зростанню дефіциту торгівлі товарами також сприяла зміна сальдо торгівлі нафтою та нафтопродуктами з профіциту до дефіциту, про що йдеться. Крім того, обмеження на в'їзд іноземних громадян до Сполучених Штатів і зростання вартості морських вантажних перевезень, послуг, які в основному надають іноземні фірми, знизили надлишок у торгівлі послугами. Макроекономічні події тут і за кордоном сприяли збільшенню торговельного дефіциту через інший канал: коливання валютного курсу. У зв'язку з поширенням вірусу COVID-19 на початку 2020 р. долар США зріс на 9,7% з січня до кінця березня, що відображає статус долара як безпечного активу (рис. 2.10). У часи підвищеної економічної невизначеності інвестори в усьому світі купують доларові активи, які вони вважають надійним засобом збереження вартості [75]. З кінця березня 2020 р. до кінця 2020 р. долар знецінився як глобальний (див. рис. 2.10).

Рис. 2.10. Показник номінального курсу долара США у 2020р.

Джерело: згідно [131].

Зовнішні та внутрішні чинники спричинили зростання цін на енергоносії у 2021 р. У Китаї загальна пропозиція була обмежена амбітними зусиллями уряду стримати спалювання вугілля, тоді як попит на енергію виробничих підприємств різко зріс у зв'язку зі зростанням виробництва. У результаті ціни на природний газ в Європі та Азії підскочили через вищий попит Китаю на природний газ як замітник вугілля. Також підштовхнуло світові ціни на енергоносії небажання виробників нафти ОПЕК+(Організація країн-експортерів нафти) швидше збільшувати видобуток нафти [76], який вони скоротили на 10 млн барелів на день (близько 10 % світового виробництва) у 2020 р. у відповідь на падіння попиту, спричинене пандемією [77].

Торгівля нафтою та нафтопродуктами Сполучені Штати є найбільшим у світі виробником нафти, а також важливим експортером та великим імпортером нафтопродуктів. Ці продукти складають понад 10 % експорту США та близько 7

% імпорту США. Ціни на нафту та газ значно зросли протягом перших 10 місяців 2021 р., причому ціни на проміжну нафтову нафту West Texas Intermediate Crude за підсумками року були більш ніж на 55 % вищими за рівень кінця 2020 року, а світові ціни на природний газ зросли майже вшість разів у період з листопада 2019 р. до листопада 2021р. [77].

Вищі ціни разом із зростанням обсягів імпорту та експорту означали, що доларова вартість експорту нафтопродуктів із США була майже на 50 % вищою за рівень 2020 р., тоді як імпорт зріс більш ніж на 75 % (див. рис.2.11.).

Протягом 2020 р. у Сполучених Штатах слабкі інвестиції в нові джерела енергії вплинули на енергопостачання, оскільки економіка відновилася в 2021 р. Крім того, погана погода, зокрема надзвичайно холодна зима в Техасі та урагани Іда та Ніколас у Мексиканській затоці також мали вплив на видобуток нафти в Америці [77].

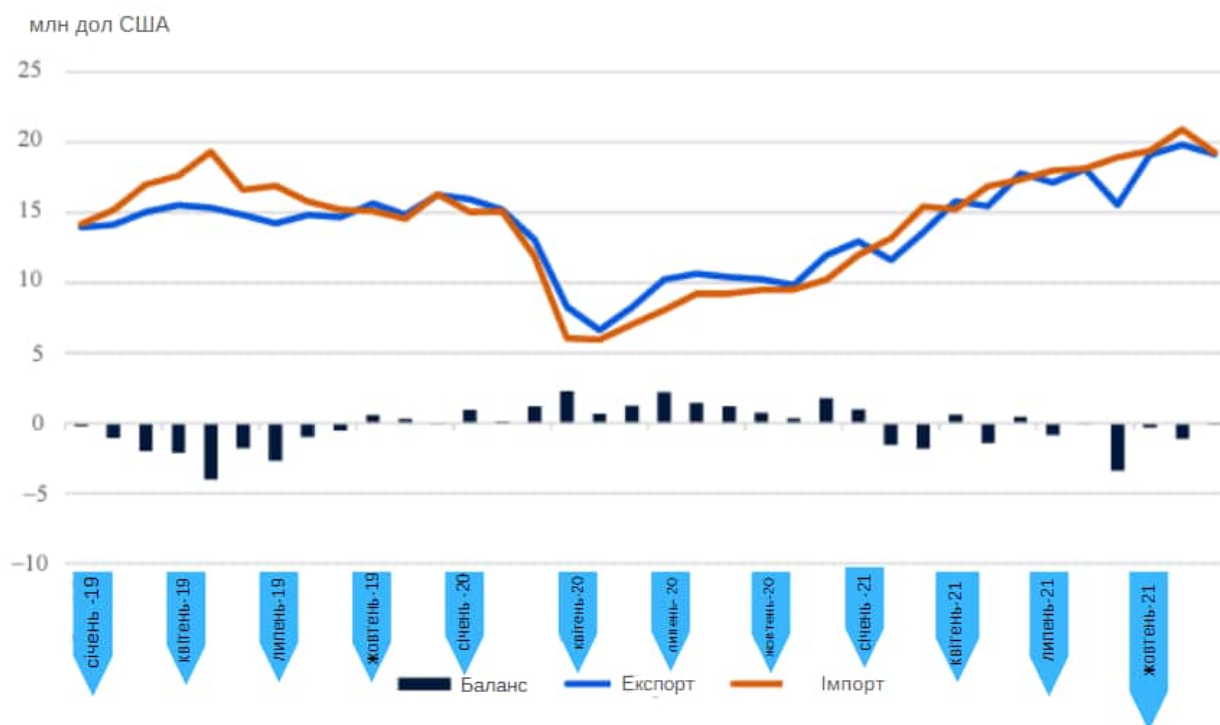

Рис.2.11. Торгівля нафтопродуктами США з 2019- 2021 рр.

Джерело: згідно [78].

З боку попиту широка доступність вакцин, починаючи з весни 2021 р., означала відновлення подорожей і деяких поїздок на роботу, що призвело до зростання попиту на бензин. Спричинені пандемією зміни у способах транспорту, які використовуються для подорожей і поїздок на роботу, ще більше підвищили попит на бензин, оскільки багато хто вирішив їздити на автомобілі, а не використовувати громадський транспорт або подорожувати літаком [79].

З кінця березня 2020 р. до кінця 2020 р. долар знецінився, оскільки світові фінансові умови почали нормалізуватися, а попередня втеча до безпеки була скасована [80]. Це знецінення також відображало дуже агресивні дії Федерального резерву щодо підтримки економіки США шляхом утримання низьких процентних ставок. Це вигідно американським компаніям і домогосподарствам, які позичають для придбання обладнання або будинків, але це робить фінансові активи США менш привабливими для глобальних інвесторів.

Зниження іноземного попиту на активи США, у свою чергу, призвело до знецінення долара з квітня по грудень 2020 р., який показано на рисунку 2.10. У 2021 р. долар відновив підвищення та наприкінці року зріс на 3,6 % по відношенню до валют своїх основних торговельних партнерів, яка вимірюється індексом Федеральної резервної системи (див. рис. 2.10.). Очікувалося, що Федеральна резервна система почне посилювати політику раніше, ніж інші центральні банки, і це сприятиме зростанню вартості долара [80; 81]. Такі очікування відображали два аспекти макроекономічних показників Америки щодо торговельних партнерів: більш швидке відновлення виробництва в США та відносно більший ріст інфляції.

Зміцнення долара має тенденцію збільшувати дефіцит торгівлі, роблячи імпорتنі товари дешевшими для американських споживачів, що сприяє

збільшенню імпорту, а експорт США стає дорожчим для іноземних покупців, пригнічуючи експорт [82].

Торгівля товарами в США відносно швидко відновилася після різкого падіння на початку пандемії COVID-19 у 2020 р. та продовжувала зростати до 2021 р. Як експорт, так і імпорт товарів побили номінальні рекорди, встановлені в 2018 р. Імпорт товарів порушив також рекордні рівні. Цей швидкий і потужний відскок різко контрастує зі стагнацією в торгівлі, яка послідувала за Великою рецесією, починаючи з 2008 р. (рис. 2.12).

Рисунок 2.12. Торговля товарами у США у 2020 р. в порівнянні з 2008 р., млн. дол. США

Джерело: згідно [78]

З початку Великої рецесії експорт товарів не відновлювався від свого докризового піку більше 2 років, а імпорт товарів систематично не піднімався вище свого докризового піку протягом майже 10 років. Як зазначалося вище, у 2021 р. зростання імпорту загалом випереджало зростання експорту. Це було протягом усього економічного відновлення. Незважаючи на те, що імпорт

товарів повністю відновився в реальному вираженні до рівня до пандемії COVID-19 до листопада 2020 р., експорт США досяг цього результату лише через рік, у жовтні 2021 р. [78].

Швидше відновлення імпорту порівняно з експортом є прямим наслідком ширшого макроекономічного контексту. Однак наслідки збоїв, пов'язаних з пандемією, загальмували відновлення експорту для деяких продуктів більше, ніж для інших.

У реальному вираженні американський експорт продуктів харчування, кормів і напоїв мало постраждав і перевищував рівень лютого 2020 р. протягом більшої частини другої половини того ж року. Експорт споживчих товарів із США перевищив свій до пандемічний рівень у листопаді 2020 р. (рис.2.13.).

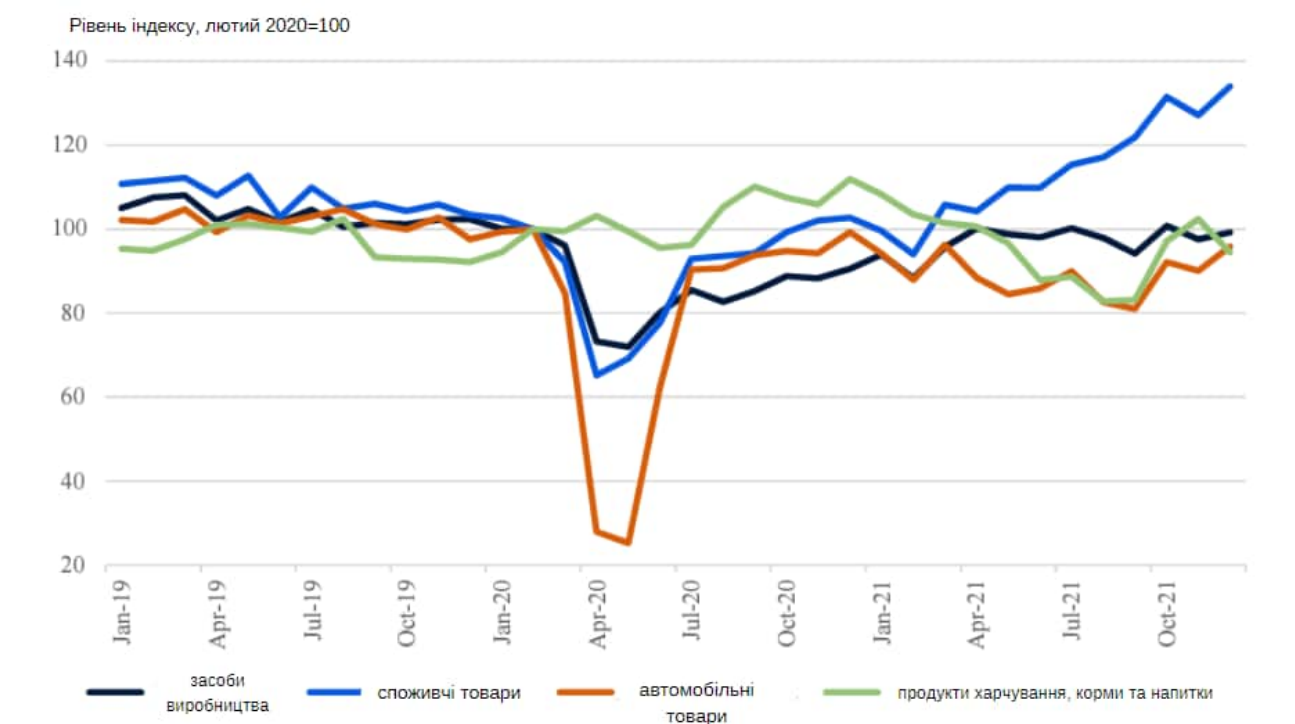

Рис.2.13. Експорт США по вибраних товарах з 2019 по 2021 рр.

Джерело: згідно [78].

Щодо експорту капітальних товарів, то навпаки не перевищував своєї допандемічної вартості до квітня 2021 р. та залишався приблизно на цьому рівні протягом решти року. Більшу частину року експорт автомобілів і запчастин був

більш ніж на 10 % нижче рівня до пандемії. Відносно швидке відновлення експорту споживчих товарів підкреслює глобальний характер спричиненого пандемією переходу від послуг до споживання товарів. Нижчі показники експорту капітальних товарів і автомобілів відображають зворотний бік високого попиту, викликаного відновленням економіки [83].

Проблеми з постачанням критично важливих ресурсів порушили глобальні ланцюжки створення вартості, які характеризують виробництво в автомобільній та інших галузях капітального виробництва, перешкоджаючи їх здатності задовольнити стрімкий внутрішній і зовнішній попит. Кінцеві товари, які виробляються та експортуються американськими підприємствами в цих галузях, є складними. Автомобільний експорт часто залежить від напівпровідників, глобальне постачання яких у 2021 р. зазнало помітного стресу. Цивільні літаки, двигуни та запчастини становлять найбільшу частку зниження експорту капітальних товарів порівняно з 2019 р., що відображає зниження попиту з боку авіакомпаній після того, як COVID-19 різко скоротив повітряне сполучення.

Структура зростання імпорту США у 2021 р. підкреслює силу відновлення попиту в США та виклики, з якими продовжують стикатися економіки в усьому світі. Протягом перших місяців пандемії імпорт товарів у США скоротився за всіма напрямками, але меншою мірою, ніж експорт, а потім швидко перевищив рівень до COVID-19 (див. рис. 2.14).

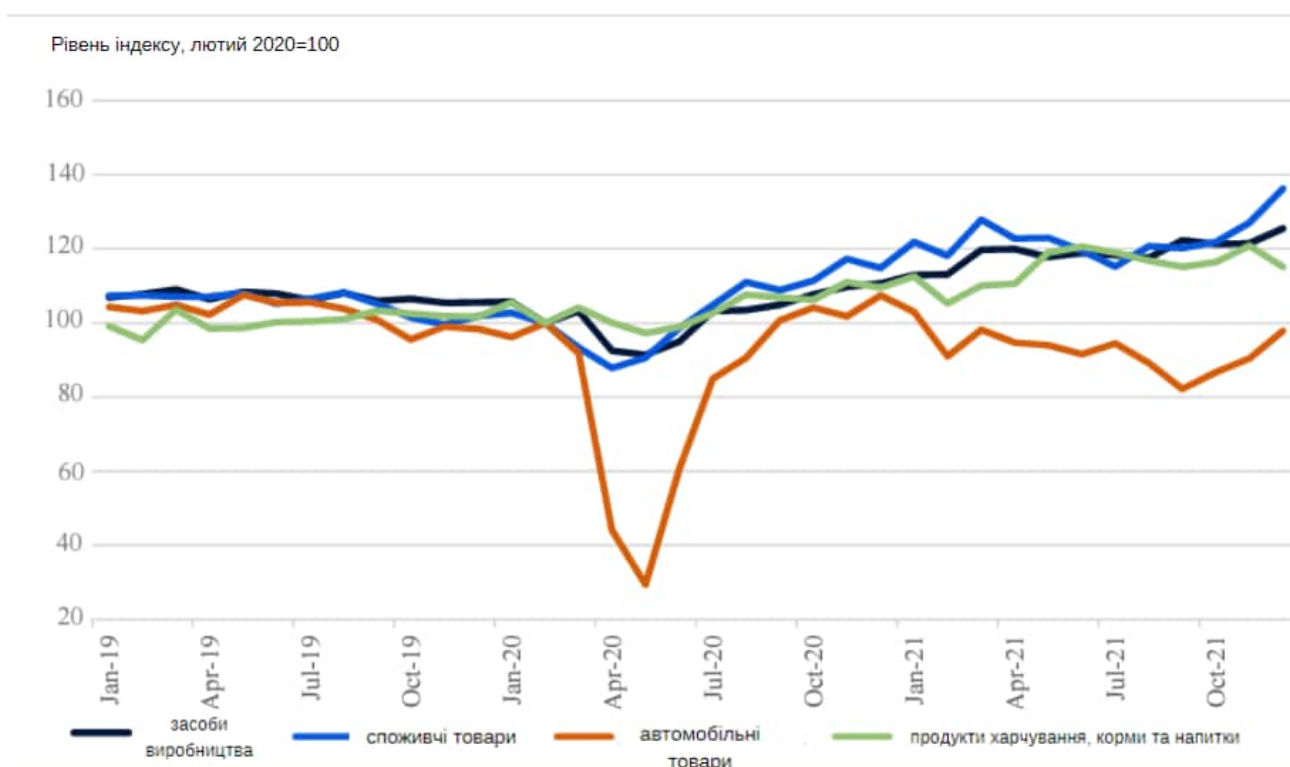

Рис.2.14. Імпорт США по вибраних товарах з 2019 по 2021 рр.

Джерело: згідно [78].

Відповідно до збільшення споживання товарів порівняно з послугами, імпорт споживчих товарів продемонстрував різке зростання в 2021 р., піднявшись на 16,6 % вище рівня 2019 р. Імпорт капітальних товарів, таких як машини, що використовуються на заводах, також помітно зріс у 2021 р. до 11,3 % в реальному вираженні порівняно з рівнем 2019 р., оскільки внутрішні американські фірми розширювалися, щоб задовольнити бурхливий попит у США. Траєкторія імпорту автомобілів ілюструє глобальний характер стресів у ланцюзі поставок, які виникли протягом 2021 р. Хоча імпорт автомобілів спочатку відновився, згодом він знизився, оскільки глобальні ланцюжки поставок були порушені. Але у 2021 р. автомобільний сектор США відновився швидше, ніж в інших великих автомобільних країнах [84].

У 2021 р. імпорт у цій категорії був на 9,6 % нижчим за рівень 2019 р. Ця категорія включає як автомобілі, так і запчастини, але падіння відбулося

повністю через падіння імпорту готових транспортних засобів, тоді як запчастини були трохи вищими за рівень 2019 р. [83].

Щодо 2022 р. за даними Бюро економічного аналізу США та Бюро перепису населення США, місячний дефіцит міжнародної торгівлі США зріс у жовтні цього року. Дефіцит збільшився з 74,1 млрд дол. США у вересні до 78,2 млрд дол. США у жовтні через збільшення імпорту та скорочення експорту. У жовтні дефіцит товарів збільшився на 6,1 млрд дол. до 99,6 млрд дол. Профіцит послуг у жовтні збільшився на 2,1 млрд дол. до 21,4 млрд дол [85].

На початку жовтня 2022 р. США розглядають повну заборону імпорту російського алюмінію. Білий дім зважає заборону російського алюмінію через ескалацію війни в Україні, де розглядає три варіанти: пряма заборона, підвищення тарифів до рівня, настільки карального, що вони могли б запровадити ефективну заборону, або санкції проти компанії, яка виробляє національний метал. Такий крок матиме широкомасштабні наслідки для світового ринку алюмінію, потенційно змусивши споживачів у США та інших країнах поспішно шукати метал на заміну [85].

Вдалося проаналізовано обсяги, динаміку, структуру зовнішньої торгівлі товарами США після початку пандемії коронавірусу COVID-19 та до початку 2022 р. і заглянути, що відбувається із міжнародною торгівлею у 2022 р. Зовнішня торгівля США виступає суттєвим чинником розвитку національної економіки та світового господарства в цілому. США є визнаним політичним та економічним лідером, провідним експортером та імпортером товарів та послуг у світовій економіці. Але, ще до пандемії, а саме відтоді як прийшов президент Д. Трамп до влади, то питання участі провідного лідера у міжнародній торгівлі розглядалося у контексті загострення конкурентної боротьби між США та Китаєм.

Міжнародна торгівля підтримує економіку США відкритою, динамічною та конкурентоспроможною, а також сприяє тому, що Америка й надалі

залишається найкращим місцем у світі для ведення бізнесу. Видно, за графіками, що найбільше постраждала автомобільна галузь в умовах пандемії. Тому, в умовах безпрецедентної глобальної кризи охорони здоров'я торгівля є важливою для порятунку життів і засобів до існування; і міжнародна співпраця необхідна для підтримки торгівлі. Серед значної невизначеності, яка тривала в умовах пандемії є чотири речі, які необхідно урядам здійснювати: 1) підвищити довіру до торгівлі та глобальних ринків шляхом підвищення прозорості дій і намірів політики, пов'язаної з торгівлею; 2) підтримувати безперебійність ланцюжків поставок, особливо для товарів першої необхідності, таких як медичні товари та продукти харчування; 3) уникати погіршення ситуації через непотрібні експортні обмеження та інші торговельні бар'єри; 4) навіть у розпал кризи думати не тільки про безпосереднє. Державна підтримка має надаватися таким чином, щоб вона служила суспільним інтересам, а не приватним інтересам, і уникала завтрашнього викривлення ринку.

2.2. Оцінка показників міжнародної торгівлі ЄС за період 2019 - 2021 рр.

Європейський Союз (ЄС) є системою, глибоко інтегрованою у світову економіку, реципієнтом прямих іноземних інвестицій, експортною силою, яка повністю включена в глобальні ланцюжки створення вартості. В останні десятиліття ЄС був одним із головних бенефіціарів світового економічного взаємозв'язку: зовнішня торгівля становить майже 35% ВВП, тоді як вартість прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у Союзі, порівняно з ВВП, становить 40%. Робочі місця, пов'язані з експортом і їх становить 35 млн, 16 млн – з іноземними інвестиціями. Кожен сьомий працевлаштований сьогодні залежить від експорту, що на дві третини більше, ніж у 2000 р. [86].

Торгівля є важливою для малих і середніх підприємств, які складають 87% усіх європейських компаній-експортерів. ЄС також є найбільшим

інвестором у світі, з капіталом понад 8,7 трлн євро, що належить інвесторам із ЄС за кордоном. Європа також сприяє вільній торгівлі та проникненню своїх компаній на зовнішні ринки. У цьому контексті вона прагне усунути бар'єри в торгівлі, що є непростим завданням у часи зростання протекціонізму. Тим не менш, у 2019 р. робота європейських інституцій з усунення бар'єрів у світовій торгівлі, за оцінками експертів, призвела до безпосередня вигоди на 8 млрд євро для континентальних компаній. Виграли перш за все агропродовольчі компанії, які відновили доступ до закритих ринків.

ЄС сьогодні – це єдиний економічний простір (ЄЕП), в якому нині співпрацюють 27 країн-учасників. Це – вільний товарооборот між країнами-членами ЄС, переміщення послуг, капіталів і робочої сили [87, с.59].

Щодо загальних показників ЄС товарообігу у грошовому еквіваленті (доларах США), то бачимо по статистиці, що пандемія, скоротила експорт, імпорт, тому дефіцит товарів та послуг різко скорочувався. Однак після червня міжнародна торгівля почала змінюватися та її показники зростати розпочали.

Загальні показники товарообігу у грошовому еквіваленті (доларах США) зменшувалось від кінця 2019 р. і аж до початку 2020 р., що зображено у табл.2.1. Це було зумовлено зупинкою роботи багатьох європейських компаній, обмеження у логістиці та новими впровадженими санітарними нормами щодо роботи працівників різних галузей. Початок пандемії COVID-19 у Європі призвів до людських трагедій, карантину та безпрецедентного економічного спаду. Незабаром ЄС довів свою солідарність, зосередившись на діях, які забезпечили негайну та ефективну відповідь на кризу, захистивши життя. Протягом 2020 р. було прийнято понад 1350 заходів для пом'якшення кризи, включно з майже 400 рішень про державну допомогу, що дало європейським компаніям порятунк.

Таблиця 2.1. Товарообіг ЄС (27) з 2019 р. по 2022 р.

Рік	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Зміна до попереднього періоду		
					Товарообіг	Експорт	Імпорт
2018	3 971 884	2 059 767	1 912 117	147 650	-	-	-
2019	4 072 830	2 131 980	1 940 850	191 130	2,5%	3,5%	1,5%
2020	3 650 286	1 933 029	1 717 257	215 772	-10,4%	-9,3%	-11,5%
2021	4 304 998	2 180 940	2 124 058	56 882	17,9%	12,8%	23,7%

Джерело: складено на основі [88].

У 2020 р. більшість процесів виробництва були об'єднані, що дозволило підтримувати базові плани з виробництва продукції в межах певного кварталу. До цього циклу додався також період обов'язкової вакцинації співробітників та вироблення відповідного сертифікату як для індивідів, так і для підприємства.

Так, товарообіг збільшився від 3,98 млн дол. США у 2018 р. до 4,07 млн дол. США у 2019 р. Проте у 2020 р., на час, коли припадають найважчі спалахи пандемії та найсуворіші обмеження щодо діяльності товарообіг зменшився порівняно з 2019 р. становив 3,66 млн доларів США. У 2020 р. також став роком виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу [89].

Варто згадати, що найбільше в Європі від спалаху коронавірусу постраждали Італія та Іспанія, так як ЄС все вирішує колективно, тому дуже довго приймав рішення і карантинні обмеження. На початку 2021 р. завдяки масовій вакцинації та дотриманні санітарних норм, бізнеси почали поновлювати активну діяльність. Ситуація покращилась по цілому світі, тому логістичні питання вирішувались значно швидше. Було знято більшість обмежень щодо в'їзду/виїзду в країни для іноземців. Це форсувало бізнес-форуми та зустрічі. Світ призвичаївся також до онлайн формату переговорів.

Розглядаючи товарну структуру експорту-імпорту, передовсім звертаємо увагу на торгівлю стратегічно важливими для ЄС товарами у період 2019-2021 рр. (див. табл. 2.2. і табл. 2.3.), яка зазнала змін. Частки категорій, які зросли щодо загального обсягу експорту: машини, ядерні реактори, котли; фармацевтична продукція; електротехнічне, електронне обладнання; оптична, фототехнічна, медична апаратура, перли, дорогоцінні камені, метали, монети.

Основними категоріями експорту товарів ЄС у 2019 р. були: машини, ядерні реактори, котли (393,944 млрд.дол.США), фармацевтична продукція (219,669 млрд дол.США), транспортні засоби, крім залізничного, трамвайного (227,527 млрд дол.США). Якщо порівняти із 2020 р., то бачимо різке зменшення експорту товарів ЄС: машини, ядерні реактори, котли (155, 092 млрд дол.США), фармацевтична продукція (182,585 млрд дол.США), транспортні засоби, крім залізничного, трамвайного (162,884 млрд дол.США).

Основними категоріями імпорту товарів ЄС у 2019 р. були: мінеральне паливо, масла, продукти дистиляції; електротехнічне електронне обладнання; машини, ядерні реактори, котли; транспортні засоби, крім залізничного, трамвайного. Однак у 2020 р. імпорт не зазнав суттєвих змін, якщо не враховувати мінеральне паливо, масла, продукти дистиляції та фармацевтична продукція, яких ЄС під час пандемії збільшив обсяги закупівлі цих товарів (див. табл. 2.3.).

Таблиця 2.2. Товарна структура експорту ЄС з 2019 – 2021 рр., млрд.дол.США

№	Товари	2019		2020		2021	
		млрд. дол	%	млрд. дол	%	млрд. дол	%
1.	Машини, ядерні реактори, котли	393,944	-1	155,092	-11	239,780	14
2.	Фармацевтична продукція	219,669	12	182,585	10	209,284	14
3.	Транспортні засоби, крім залізничного, трамвайного	227,527	-7	162,884	-1	185,404	16
4.	Електротехнічне, електронне обладнання	193,260	-1	105,158	4	122,202	14
5.	Оптична, фототехнічна, медична апаратура	119,106	2	83,404	-8	91,680	16
6.	Мінеральне паливо, масла, продукти дистиляції	116,981	-14	80,936	-38	89,136	70
7.	Перли, дорогоцінні камені, метали, монети	76,703	-5	53,938	- 35	77,962	18

Джерело: складено на основі [91].

Розглянувши зміни в товарній структурі експорту міжнародної торгівлі ЄС з 2019-2021 р., можемо побачити різкі зміни таких показників, а саме зменшення показників фармацевтичної продукції у 2020 р., але у 2021 р.

вдалося досягти тих, показників, які були до 2019 р. Відбулося зменшення експорту транспортних засобів, де згодом поступово повернулося до початкового значення.

У 2020 р. видно наскільки скоротився експорт перлів, дорогоцінних каменів, металів та монет, але в 2021 р. вдалося, навіть перевищити рівень 2019 р. Щодо таких товарів, як електротехнічне та електронне обладнання; оптична, фототехнічна, медична апаратура; мінеральне палива, маслів, продуктів дистиляції, то в більшості відбулося скорочення і в 2021 р.

На основі табл. 2.2. побудовано три діаграми рис. 2.1., 2.2., 2.3., де показано зміни товарного експорту ЄС за ці три роки з 2019 – 2021 р.

Рисунок 2.1. Товарна структура експорту ЄС у 2019 р.

Джерело: складено на основі [91].

Рисунок 2.2. Товарна структура експорту ЄС у 2020 р.

Джерело: складено на основі [91].

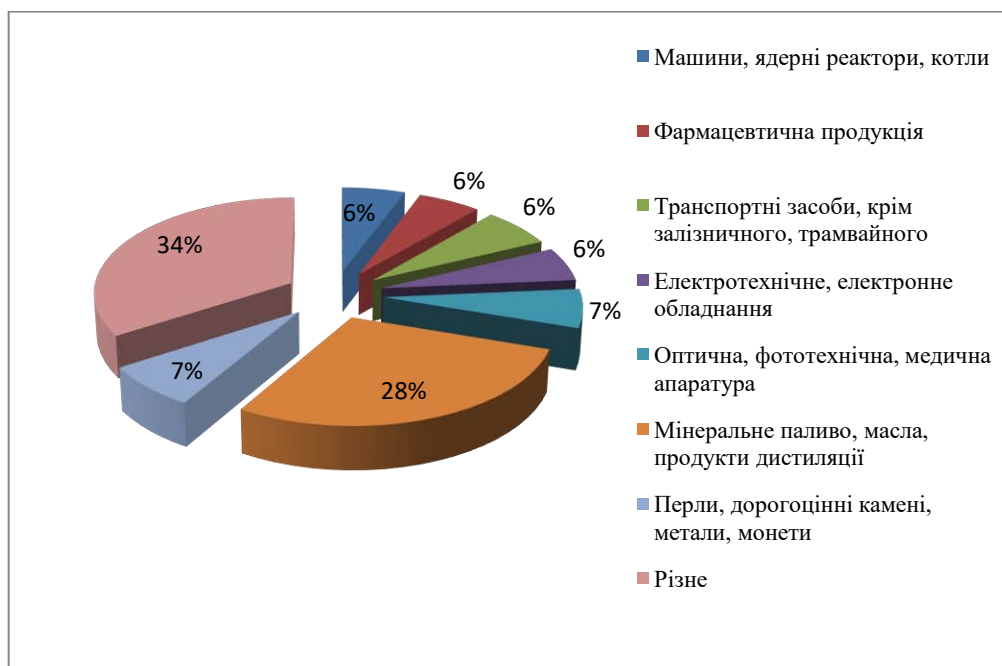

Рисунок 2.3. Товарна структура експорту ЄС у 2021 р.

Джерело: складено на основі [91].

Таблиця 2.3. Товарна структура імпорту ЄС з 2019 - 2021рр., млрд.дол.США

№	Товари	2019		2020		2021	
		млрд. дол	%	млрд. дол	%	млрд. дол	%
1.	Мінеральне паливо, масла, продукти дистиляції	427,286	-12	250,078	-41	450,785	80
2.	Електротехнічне, електронне обладнання	296,733	0	278,468	-6	337,544	21
3.	Машини, ядерні реактори, котли	272,789	-1	238,756	-12	284,993	19
4.	Транспортні засоби, крім залізничного, трамвайного	114,465	5	107,112	-6	123,405	15
5.	Фармацевтична продукція	85,451	5	95,046	11	107,169	13
6.	Оптична, фототехнічна, медична апаратура	78,623	3	76,938	-2	87,474	14
7.	Перли, дорогоцінні камені, метали, монети	117,766	57	49,162	- 58	66,888	36

Джерело: складено автором на основі бази даних [92].

Пандемія COVID-19, нового типу коронавірусу, з яким зіткнувся світ, спалахнула наприкінці 2019 р., спричинивши численні наслідки для всіх країн. Країни Європейського Союзу (ЄС) особливо постраждали від карантину та жорсткої політики обмеження через пандемію COVID-19 [93].

У 2020 р. загальний рівень торгівлі товарами (експорт та імпорт), зафіксований для ЄС, становив 3 646 млрд євро, що на 285 євро млрд вище рівня, зафіксованого для США. Через пандемію COVID-19 загальна торгівля ЄС (-10%) і США (-9%) різко скоротилася, тоді як торгівля Китаю зросла на 2%.

Для ЄС імпорт (-12 %) впав більше, ніж експорт (-9 %). Протилежне було для США (-13 % для експорту, -6 % для імпорту).

Імпорт товарів ЄС у 2021 р. зріс на 23% порівняно з 2020 р., тоді як експорт товарів збільшився на 13%. США є найбільшим пунктом призначення для експорту товарів з ЄС у 2021 р. [94]. У 2021 р. велика частка європейських поставок скрапленого природного газу (СПГ) надходила зі Сполучених Штатів, Катару та Росії (див. рис. 2.4.).

Рисунок 2.4. ЄС-27 і ВБ імпорт скрапленого природного газу за країнами з 2010- 2022 рр.

Джерело: складено на основі [95].

Згідно з даними міжнародної асоціації, що займається інформацією про газ -CEDIGAZ, разом на ці три країни припадає майже 70% загального імпорту СПГ в Європу. У 2021 р. Сполучені Штати стали найбільшим джерелом СПГ в Європі, на них припадає 26% усього СПГ, імпортованого країнами-членами ЄС-27 і ВБ, за ними йдуть Катар з 24% і Росія з 20%.

На ЄС припадає близько 14% світової торгівлі товарами. Вартість міжнародної торгівлі товарами значно перевищує цінність послуг (приблизно в три рази), що відображає характер деяких послуг, які ускладнюють торгівлю ними через кордон. За даними Євростату, США мали більшу частку світового імпорту (16,2%), ніж ЄС (13,1%) у 2020 р. [96].

У 2020 р. торгівля ЄС з його 27 державами-членами (ЄС) сильно постраждала від пандемії COVID-19, при цьому спостерігалось значне падіння як експорту (-9,3%), так і імпорту (-11,5%).

Однак у 2021 р. обидва сильно відновилися: імпорт товарів зріс на 23 %, а експорт товарів — на 13 % (див. рис.2.5.).

Серед країн-членів ЄС у 2021 р. Німеччина мала безумовно найвищу частку зовнішньої торгівлі ЄС, на неї припадало 29% експорту товарів ЄС до країн, що не є членами ЄС, і становила більше однієї п'ятої (21%) імпорту ЄС .

Наступні три найбільші експортери – Італія (11 %), Франція та Нідерланди (обидві – 10 %) були єдиними іншими державами-членами ЄС, на частку яких припадала двозначна частка експорту ЄС. Нідерланди (18 %), Франція (10 %) та Італія (9 %) йдуть за Німеччиною як найбільші імпортери товарів із країн, які не є членами в 2021 р. Відносно високу частку Нідерландів можна, принаймні частково, пояснити через значну кількість товарів, які надходять до ЄС через Роттердам, який є провідним морським портом ЄС.

Рисунок 2.5. Міжнародна торгівля ЄС з 2011- 2021 рр.

Джерело: складено на основі [96].

США залишалися найпоширенішим місцем призначення для експорту товарів з ЄС у 2021 р. з часткою 18 %. Сполучене Королівство було другим найбільшим пунктом призначення для експорту з ЄС (13 % від загального обсягу ЄС). 7 найбільших ринків призначення для експорту товарів ЄС — США, Великобританія, Китай, Швейцарія, Росія, Туреччина та Японія — становили майже три п'ятих (59 %) усього експорту товарів ЄС [96].

Що стосується імпорту, то спостерігалася подібна закономірність із значним загальним збільшенням рівня імпорту сировини за межі ЄС (59,6 %), енергії (48,4 %) та хімічних речовин (32,7 %) між 2016 та 2021 рр. (див.рис. 2.6.).

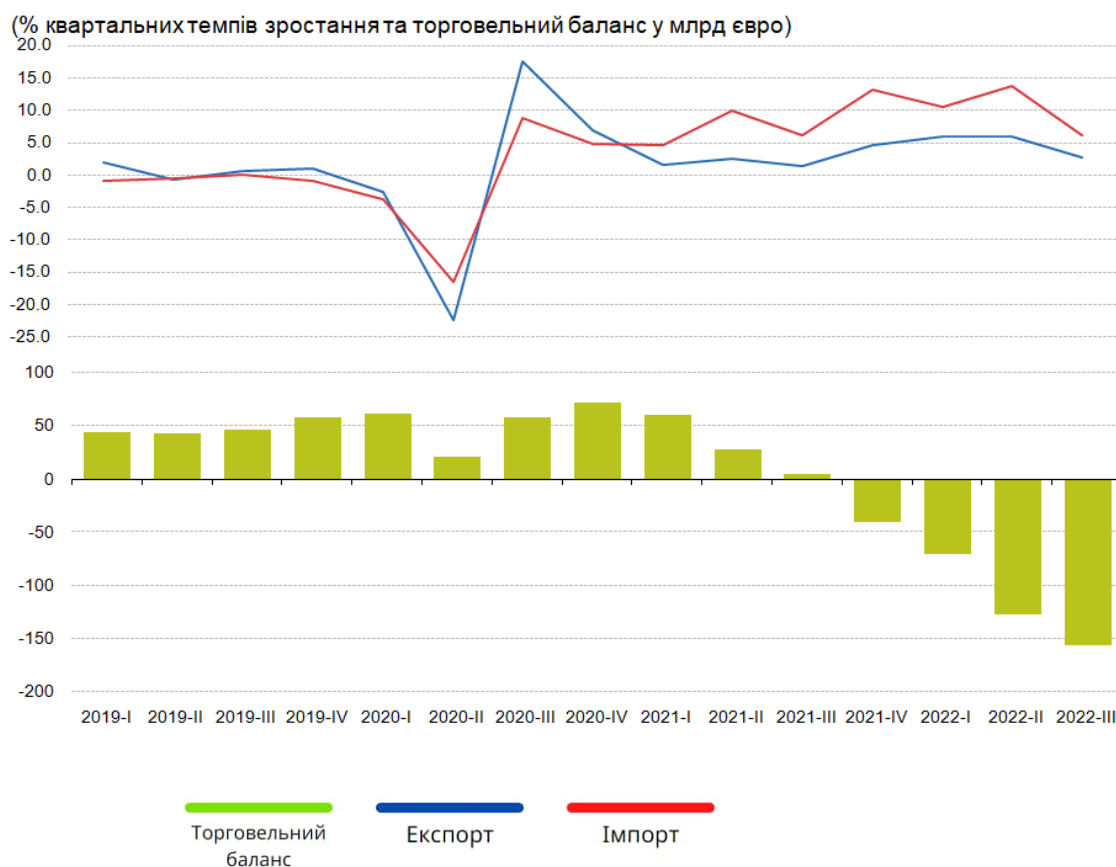

Рисунок 2.6. Торгівля товарами в ЄС, щоквартально з 2019-I до 2022-III рр..

Джерело: [97].

Двостороння торгівля з більшістю основних партнерів зросла, при цьому імпорт із ЄС-27 та США збільшився на 2,3% та 9,8% відповідно. Експорт за січень та лютий зріс на 6,7% та 22,6% відповідно, порівняно з попереднім місяцем, тоді як імпорт у січні зріс на 21,6%, а потім дещо сповільнився (мінус 3,7%) у лютому.

У лютому Комісія представила стратегію щодо відкритої, сталої та наполегливої торгової політики [98]. Пріоритетом є масштабна реформа СОТ [99], яка включає глобальні зобов'язання щодо торгівлі та клімату; нові правила

цифрової торгівлі; посилені правила для боротьби з порушеннями конкуренції; і відновлення його системи обов'язкового врегулювання спорів.

Нова стратегія також зосереджена на зміцненні потенціалу торгівлі для підтримки цифрових і кліматичних переходів. Це сприятиме досягненню цілей Європейської зеленої угоди [100] шляхом сприяння переходу до зеленого через торговельні угоди, Загальну схему преференцій та зобов'язання в СОТ. Крім того, це усуне невикористані торговельні бар'єри в цифровій економіці [101], щоб скористатися перевагами цифрових технологій у торгівлі. Зміцнюючи свої альянси, такі як трансатлантичне партнерство, і зосереджуючись на сусідніх країнах і Африці, ЄС зможе краще формувати глобальні зміни.

Водночас ЄС прийняв більш рішучий підхід до імплементації та виконання своїх торговельних угод, боротьби з нечесною торговельною практикою, захисту цінностей і стандартів ЄС за кордоном, допомоги малим і середнім підприємствам у використанні торговельних угод ЄС та вирішення проблем сталого розвитку [102].

У 2021 р. ЄС взяв участь у ряді пріоритетних переговорів у СОТ. Переговори про субсидії на рибальство є єдиними поточними переговорами, в яких беруть участь усі члени СОТ, і тому вони надзвичайно важливі. Паралельно ЄС запропонував ініціативу щодо збереження відкритими ланцюгів постачання товарів і вакцин, пов'язаних із COVID-19, шляхом обмеження непотрібних експортних обмежень і збільшення виробництва та розповсюдження вакцин. Нарешті, ЄС запропонував визначити пріоритетність зобов'язань щодо визначення того, як правила СОТ можуть ще більше підвищити екологічну стійкість і пом'якшити зміну клімату.

У 2021 році ЄС разом із 67 іншими членами СОТ уклали угоду про спрощення торгівлі послугами – Спільну ініціативу щодо внутрішнього регулювання послуг [103]. Це перший результат СОТ у сфері торгівлі

послугами – за дуже довгий час, і перші оцінки показують, що ця угода зменшить витрати на глобальну торгівлю послугами більш ніж на 150 млрд доларів щороку. ЄС також підписав три нові ініціативи у сферах торгівлі та навколишнього середовища та торгівлі та клімату.

У вересні 2021р. Єврокомісія ухвалила законодавчу пропозицію [104] щодо реформування Загальної схеми преференцій ЄС на 2024–2034 рр. Схема підтримує економіку країн, що розвиваються, шляхом зниження або скасування тарифів на їхній експорт до ЄС, а також дозволяє їм розширити участь і залучення до глобальних ланцюжків створення вартості. Пропозиція новий регламент робить схему більш зосередженою на зменшенні бідності та збільшенні можливостей експорту для тих країн, які найбільше потребують. Він також розширює перелік конвенцій про права людини та трудові права, навколишнє середовище та належне врядування, яких повинні дотримуватися країни-бенефіціари, і полегшує можливість скасування преференцій ЄС у відповідь на серйозні та систематичні порушення цих конвенцій [104].

Заглянувши на 2022 р., видно, що на світовому ринку металопродукції у 2022 р. триває загальне скорочення виробництва у зв'язку зі зниженням попиту промисловості та будівельної галузі на чорні метали й вироби з них [105]. Також різке зростання вартості енергоресурсів у ЄС та блокування рф імпорту з Чорноморського регіону змушують підприємства європейської металургійної промисловості дедалі більше переорієнтовуватися на імпорт дешевшої сталі з Азії. Цьому сприяє також торговельний режим ЄС, за якого на сталеві напівфабрикати не поширено дію імпортних мит та квот (див. рис. 2.7.) .

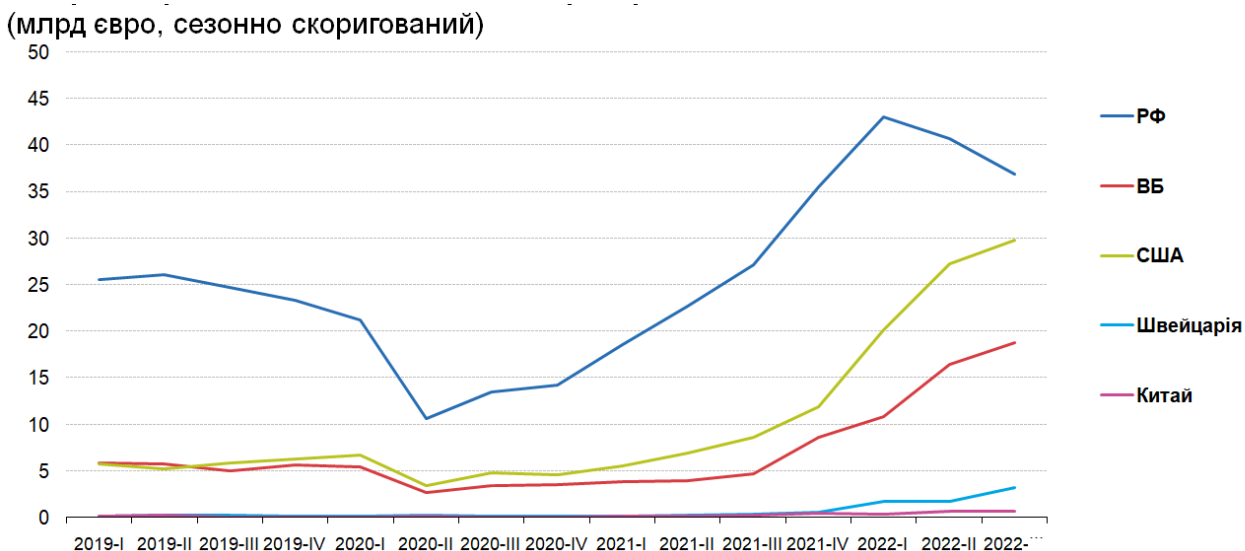

Рисунок 2.7. Імпорт енергоносіїв ЄС на одного із партнерів, 2019 – I до 2022 – III, млрд. євро, сезонно скорегований

Джерело: [141]

У січні 2022 р. США поставили більше половини всього імпорту скрапленого природного газу до Європи за місяць. З точки зору міжнародної торгівлі, очікується, що залежність ЄС від імпорту російського газу залишиться стабільною, незважаючи на ситуацію в Польщі та Болгарії. Подальша ескалація збоїв у постачанні малоімовірна. У випадку Польщі та Болгарії, швидше за все, відбудеться зміна торгівлі, розподіляючи дефіцит між уже існуючими основними торговими партнерами та сусідніми економіками (наприклад, імпорт з Німеччини до Польщі) [106].

З іншого боку, в довгостроковій перспективі очікується тенденція до диверсифікації джерел газу не лише у Східній Європі, але й у найбільших економіках ЄС, включаючи Німеччину. У цьому випадку залежність від російського газу буде поступово зменшуватися і, швидше за все, буде замінена вже існуючими регіональними постачальниками газу, такими як Норвегія чи Алжир, а також іншими найбільшими світовими експортерами газу – США, Катаром або Австралією. Нарешті, з певною ймовірністю зміна енергетичної безпеки Європейського Союзу може створити шанс для нових експортерів

природних ресурсів з ринків, що розвиваються, таких як Нігерія серед інших. [106].

Згідно з останніми оцінками Міністерства сільського господарства США (USDA) ЄС стане провідним експортером свинини у наступні роки. За рахунок того, що ЄС значно просідає у виробничому циклі свинини і не зможе наростити темпи експорту, США мають можливість знову почати активно завозити свою свинину до Китаю. А враховуючи те, що наразі поголів'я в США скорочується, ціни на внутрішньому ринку будуть тільки зростати, що в свою чергу може активізувати роботу галузі в майбутньому [107].

Пандемія COVID-19 безумовно вплинула на економіку держав ЄС у 2019 р., а ще гірше у 2020р., де принесла, більше негативних змін. Через примусові локдауни більшість бізнесів та підприємств опинились під загрозою банкрутства, деякі з них покинули ринок. Зупинилась робота ТНК, біржова діяльність, експортна та імпортна діяльність значно уповільнилась. Це був важкий рік, але відповідь ЄС на пандемію допомогла стати сильнішими, стійкішими та згуртованішими. Завдяки цінності спільних дій, можна протистояти найбільшим викликам. Оскільки перед обличчям людської трагедії, що розгортається, Європа активізувала найбільшу колективну мобілізацію в історії ЄС. Країни, міста та регіони допомогли доставити медичне обладнання туди, де воно було необхідне. Європейські літаки доставили тисячі тонн рятувальних матеріалів до найбільш уразливих груп населення по всьому світу, і понад 600 000 громадян, які опинилися у безвиході, вдалося повернути додому. За проведенною статистикою Євростату, видно, що у 2020 р. торгівля ЄС сильно постраждала від пандемії COVID-19, при цьому спостерігалось значне падіння як експорту (-9,3%), так і імпорту (-11,5%), однак торгівля ЄС у 2021 р. поступово відновила після пандемії COVID-19.

Отже, пандемія створила важкі економічні умови не лише для держав низького та середнього розвитку, а й для провідних високорозвинених держав,

таких як США та ЄС. Проаналізувавши в динаміці основні показники зовнішньої торгівлі США та порівнюючи їх з аналогічними показниками ЄС, проведено оцінку торгового сальдо США і чинників, що визначають його дефіцит та досліджено характерні риси зовнішньоторговельної політики США та ЄС в умовах пандемії. Якщо порівнювати міжнародну торгівлю США із торгівлею ЄС, то бачимо по показниках, що ЄС більше постраждав від впливу пандемії COVID-19. Наприкінці 2020 р. в США відбулося відновлення зовнішньоторговельного обороту, а в 2021 р. зовнішня торгівля суттєво зросла, що дозволило країні зберегти позитивні темпи економічного розвитку.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості міжнародної торгівлі України в умовах пандемії COVID-19

Розглянемо динаміку співвідношення експорту та імпорту України впродовж 2019 - 2021 рр. Разом із зростанням обсягів експортно-імпортних операцій, імпорт в Україну в останні роки постійно випереджає експорт, що продемонстровано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 Зовнішньоторговельний баланс України з 2019 по 2021 рр.,
млн.грн

Номинальний ВВП за рік		Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів та послуг		Сальдо (експорт – імпорт)	
		млн. грн	% ВВП	млн. грн	% ВВП	млн. грн.	% ВВП
2019	3974564	1636416	41.2	-1947599	-49.0	-311183	-7.8
2020	4194102	1637399	39.0	-1681526	-40.1	-44127	-1.1
2021	5459574	2224704	40.7	-2286067	-41.9	-61363	-1.1

Джерело: складено на основі [108].

Для України головною причиною падіння експорту у 2014р. було загострення бойових дій на сході України та інший фактор, який став причиною падіння експорту - недоступність кредитних ресурсів для вітчизняних підприємців експортерів. Як наслідок, - зупинка експорту із зони проведення

АТО у 2014 р. [109]. Якщо порівнювати зараз у 2022 р., то це – повномасштабне вторгнення РФ, де знову зупиняються процеси експортування товару із сходу.

У 2022 р., попри доволі складний 2021 р., світова економіка поступово відновлюється і таким чином і почала зростати міжнародна торгівля. За даними Державної служби статистики України у 2021 р. порівняно з 2020 р. імпорт товарів збільшився на 34%, до 72,82 млрд доларів, експорт – на 38,4%, до 68,09 млрд доларів США. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами було від'ємним і становило 4,728 млрд дол [110].

Є помітні зміни, адже на засіданні 14 жовтня 2022 р. Урядом України було прийнято рішення, що держава надаватиме фінансову підтримку мікро-, малому та середньому бізнесу на відновлення частково або зруйнованих внаслідок бойових дій виробничих потужностей. Міністром економіки України Юлією Свириденко, було зазначено, що ухвалене рішення є важливе для українського бізнесу, що постраждав від війни, рішення щодо розширення програми «5-7-9», де підприємства зможуть отримати допомогу держави у вигляді компенсації відсотків по кредитах, отриманих на відбудову виробництва. Воно сприятиме відновленню виробничого та експортного потенціалу України та економіки держави в цілому. Згідно з ухваленим рішенням, підприємці зможуть отримати кредит на відновлення виробничих потужностей під 9% терміном до 5 років на суму до 60 млн грн (без урахування раніше виданих кредитів за програмами держпідтримки). Виконання зобов'язань по таким кредитам частково (до 80%) буде забезпечуватись державною гарантією. на програму «Доступні кредити 5-7-9%» в проєкті бюджету на 2023 р. передбачено 16 млрд грн [111]. Станом на кінець вересня 2022 р. з початку реалізації програми (лютий 2020 р.) українські підприємства отримали понад 48 тисяч доступних кредитів на загальну суму 142,6 млрд грн.

Станом на кінець листопада 2022 р. майже 300 підприємців отримали кредити за урядовою програмою “Доступні кредити 5-7-9%” на загальну суму

1,1 млрд грн. З початку дії програми (лютий 2020 р.) банки видали бізнесу 50,4 тисяч кредитів на 154,6 млрд грн [112].

Найбільше підприємці взяли антикризових кредитів – 60,8 млрд грн та на рефінансування попередньо отриманих кредитів – 28,6 млрд грн. Окрім того, на антивоєнні цілі було видано 27,6 млрд грн, на інвестиційні цілі - 10,8 млрд грн. Аграрії отримали 25,7 млрд грн кредитних коштів на підтримку своєї діяльності, торговельні компанії взяли 1 млрд грн кредитів для поповнення обігових коштів. Серед регіонів лідерами за сумами укладених кредитних договорів є Львівська, Харківська, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Вінницька області та м. Київ. На сьогодні участь у програмі беруть 44 банки, найбільшу кількість кредитів видали “Приватбанк” (20,9 тис), “Ощадбанк” (7,4 тис) та “Райффайзен Банк Аваль” (4,7 тис).

Найчастіше кредитуються за програмою підприємства, що працюють в сфері:

- сільського господарства (53%);
- торгівлі та виробництва (24%);
- промислової переробки (14%) [75].

Міністр економіки України на засіданні Комітету з питань економічного розвитку Верховної Ради України 16 листопада 2022 року. законстатувала, що економіка України продемонструвала непогані адаптаційні здібності. Минув перший шок, і український бізнес за підтримки Уряду знайшов рішення складних проблем. За підсумками III кварталу ми зазначали, що вже пройшли пік падіння та перебували на плато. Підстави для оптимізму були: падіння ВВП в III кварталі уповільнилось, динаміка зовнішньої торгівлі покращилась. Однак руйнування, які у жовтні зазнала наша енергетична інфраструктура, змусили нас до II читання проєкту Держбюджету на 2023 рік уточнити прогнози. При цьому вона підкреслила, що ситуація залишається складною, але контрольованою [76].

8 листопада 2022 р. – відбулася зустріч із Прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем та Виконавчим віцепрезидентом Європейської комісії Валдіс Добровскіс, де було обговорено інтеграцію України до внутрішніх ринків ЄС для відбудови української економіки та поглиблення торговельних відносин. Міністр економіки України наголосила, що в умовах, коли росія продовжує атакувати та руйнувати українську інфраструктуру, фінансова підтримка від європейських партнерів є життєво важливою для спроможності українців надалі протистояти агресії, долати енергетичну кризу та балансувати економіку. Отже, за підсумками зустрічі сторони домовилися про підготовку оновленого Плану пріоритетних заходів щодо інтеграції до внутрішнього ринку ЄС, де його головна мета - ще більше спростити торгівлю між Україною та ЄС, оскільки нинішня інтеграція цього плану вже дала свої плоди. Завдяки всім заходам, і в тому числі скасуванню мит, лінії солідарності - експорт товарів з України до ЄС в нинішньому році, навіть в умовах війни, виріс у порівнянні з попереднім роком.

Під час зустрічі українська сторона також наголосили на трьох важливих взаємодіях між Україною та ЄС :

- 1) в гірничо-металургійному комплексі, де Україна зацікавлена у заміщенні російської залізної руди та металургійної продукції на європейському ринку, для того щоб полегшити застосування санкцій проти європейських компаній, так і для подальшого сталого розвитку загальноєвропейського металургійного комплексу.
- 2) в продовженні дії автономних торгових заходів ЄС у вигляді незастосування мит до української продукції.
- 3) отримати позитивний ефект від лібералізації автомобільного транспорту - як для українських, так і для європейських компаній. Три чверті імпорту товарів з ЄС здійснюється автомобільним транспортом. Тому, в контексті торгівлі

продовжити режим надання послуг транспортних перевезень автомобілями без застосування системи дозволів.

Сторони також приділили увагу підготовці проекту долучення України до спільного простору роумінгу, який має стати пілотним проектом з поширення на Україну режиму внутрішнього ринку Європейського Союзу і буде моделлю для подальшої правової інтеграції до внутрішнього ринку ЄС [113].

29 листопада 2022 р. - віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України - Ольга Стефанішина провела зустріч з міністрами закордонних справ Естонії, Латвії, Литви, Ісландії, Норвегії, Швеції та Фінляндії у розширеному форматі, де обговорили наявну допомогу Україні зі сторони європейських партнерів та нагальні подальші пріоритети, а саме інтеграції України до ЄС, а також безпековій ситуації в контексті євроатлантичних прагнень України та оформлення гарантій безпеки у рамках Київського безпекового договору [114].

Помітно, що в липні 2022 р. вдалося наростити енергетичний імпорт та експорт зернових культур в порівнянні із червнем поточним роком. Протягом пів року 2022 р. зусилля всієї країни були спрямовані на подолання дефіциту палива і пошук альтернативних логістичних шляхів експорту сільськогосподарської продукції.

За статистикою Державної митної служби, помітно різке зростання експорту української електроенергії до країн ЄС, таким чином це позитивно впливає на розвиток енергетичного сектору України. Адже ЄС використовує для виробництва електроенергії російський газ, тому використання української електроенергії надасть можливість частково замінити експортування російського газу.

У сфері зовнішньої торгівлі прискорюється євроінтеграційних рух України до ЄС, де саме чітко видно зміцнення торговельних зв'язків з ЄС, а саме наближення частки товарообігу України, який найбільше припадає на ЄС.

Товарообіг України на поточний рік різко знизився в порівнянні із 2021 р. за всіма основними групами товарів як у вартісному вимірі, так і фізичному вимірі, за обсягом вартісних обсягів паливно-енергетичних товарів, що зумовлено високими цінами на їх імпорт (Додаток Г), але в порівнянні за 7 місяців 2022 р., то видно, що за 10 місяців - у жовтні 2022 р. почав товарообіг зростати.

Триває негативна динаміка експорту товарів, які скоротилися майже на 32 % (до 36,8 млн дол. США) проти імпорту товарів, що зменшився на 23 % (до 44, 1 млн дол. США). Водночас значно розширилося від'ємне сальдо торгівлі товарами до 7,2 млн дол. США, зокрема через збільшення вартісних обсягів ввезення паливно-енергетичних товарів, машин, устаткування й транспорту, а також продукції хімічної промисловості для задоволення потреби в цих товарах на території України.

Отже, досліджено структуру експортної та імпоротної товарної продукції, динаміку зовнішньої торгівлі України із країнами світу. Через повномасштабне вторгненн рф проти України маємо негативну динаміку зовнішньої торгівлі України, а також інші фактори, як надмірний інфляційний тиск всередині країни та за кордоном, ситуація на зовнішніх ринках товарів, які становлять основу українського експорту та імпорту.

3.2. Шляхи розвитку міжнародної торгівлі в Україні в умовах військової агресії рф

З початку війни з рф економіка України зазнала значного удару: зруйнована інфраструктура та ціла низка підприємств. За останніми оцінками

Світового банку втрати від війни становлять близько 350 млрд дол. США [115]. Обсяги експорту й імпорту суттєво впали, особливо в перші місяці війни - березень-квітень 2022 р. При цьому в березні обсяги імпорту знизилися суттєвіше, ніж обсяги експорту, як результат, сформувалося позитивне сальдо в міжнародній торгівлі.

З квітня 2022р. обсяги імпорту й експорту почали зростати, динаміка зростання імпорту суттєво перевищує динаміку зростання експорту. Такі диспропорції призводять до зростання негативного сальдо в міжнародній торгівлі України, що негативно впливає на платіжний баланс і стабільність гривні (див. Рисунок 3.1).

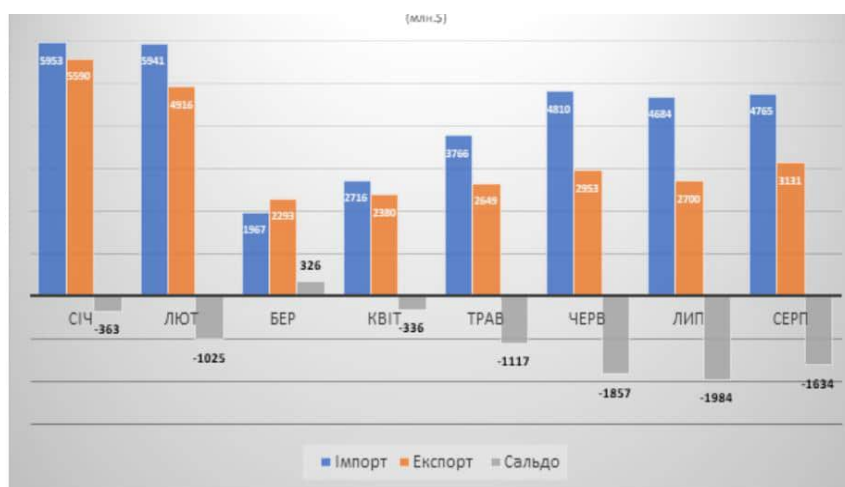

Рисунок 3.1. Динаміка торгівлі товарами в Україні у 2022 р. , млн. дол. США

Джерело: [115].

Дуже важливо, особливо в умовах війни, забезпечити баланс між імпортом та експортом, тому український уряд активно впроваджує заходи щодо підтримки та збільшення українського експорту. Завдяки міжнародній підтримці були зняті обмеження щодо українського експорту на основних для України зовнішніх ринках - ЄС, Канади, США та інших [115]. Наприклад, США скасували на один рік додаткові мита на українську продукцію та вироби зі

сталі, щоби підтримати галузі України, а особливо металургійну, яка становить значну частку національної економіки. Україна посідає 13-те місце у світі серед найбільших виробників сталі. Щоб стабілізувати роботу металургійної галузі в умовах військової агресії росії, важливо забезпечити можливості для експорту сталі та виробів з неї. Скасування США мит дозволить створити додаткові експортні можливості для України, а значить забезпечити українські підприємства замовленнями, а українців – робочими місцями [116; 117].

Вторгнення рф в Україну створює додаткове навантаження на глобальний ланцюг виробництва продуктів харчування та впливає на підвищення ціни на продукти харчування через перебої з поставками та опосередковано через різке зростання цін на добрива. Окрім того, що ціни на добрива мають тенденцію до зростання з початку 2021 р., то у відповідь на війну зросли ще більше [118].

Несподіване вторгнення росії в Україну продовжує сколихнути світові ринки та посиляє інфляційний тиск на всю сільськогосподарську галузь. З одного боку, на ціни продовольства безпосередньо впливають порушення поставок з України та імпорتنі обмеження російських товарів на багатьох ринках, де у 2021р. росія та Україна займають ключові позиції на світових продовольчих ринках, на них припадало близько 7% загального експорту, а разом вони відповідали за близько 21% світового експорту пшениці [119].

З іншого боку, ціни на продукти харчування зазнають додаткового інфляційного тиску через зростання цін на добрива [119; 120]. Цей подвійний тягар також стосується конфлікту, оскільки рф та білорусь є основними експортерами азотних, фосфорних, калійних і змішаних добрив. Цей непрямий вплив на ціну добрив, швидше за все, викликає більше занепокоєння, ніж прямий вплив скорочення експорту продовольства, оскільки частка рф та білорусі на світових ринках є більшою. Тому, в майбутньому із продовженням

війни ця недостатня доступність добрив перешкоджатиме в усьому світі сільськогосподарському виробництву.

У перший місяць після вторгнення ціни зросли в середньому на 40% порівняно з рівнем до конфлікту. Хоча це ілюструє залежність світових ринків від російського постачання, важливо підкреслити, що конфлікт лише доповнює низку подій, які призвели до різкого зростання цін на добрива за останні два роки. З початку 2021 р. ціни на добрива зросли, чому сприяло зростання цін на сировину (газ для виробництва аміаку), збої в ланцюзі поставок ураган «Іда», який поставляє зерно із США та торгова політика [122]. Останнє представляє особливий інтерес, оскільки демонструє високий ступінь невизначеності, який існував на ринках добрив до конфліктів [120; 121].

Незважаючи на великі складнощі в умовах війни, Україна провадить активну зовнішньоекономічну діяльність. Згідно з останніми даними Державної служби статистики України, за січень - квітень 2022р. експорт товарів з України становив 16,71 млрд дол.США, а імпорт – 16,74 млрд дол.США. Незначно, але усе-таки імпорт перевищив експорт. Як зазначає голова правління ГО «Асоціація представників малого та середнього бізнесу м. Києва» Максим Тютюнников, що з огляду на порівняно невелику різницю в показниках, а також на короткий період дослідження не можна казати про значний вплив негативного сальдо торговельного балансу на економіку в довгостроковій преспективі. До того ж, після математичного обчислення коефіцієн покриття експортом імпорту становить 1, що вказує на баланс в економіці [123].

Тому, на початку війни, спостерігаємо позитивну тенденцію 2022 р. , що є добрим явищем для української економіки, яка показує свій розвиток. Тому, це занадто малий період, щоб економічні потрясіння відбулися у зміні торговельного балансу країни за два місяці війни.

За два місяці війни змінилася географічна структура експорту та імпорту України. Як зазначає український економіст, Олексій Куш, що Україна

здійснила дуже істотну переорієнтацію енергетичних потоків, тому що раніше вона імпортувала переважну частину бензинів та дизельного пального з білорусі та росії, а від 24 лютого 2022р. українці перестали купляти в цих країнах. Значно багато купуємо пального з Литви, де спершу везуть його до Польщі, а потім в Україну і почали українці вперше імпортувати пальне із Румунії. Також, найбільшого нашого імпортера Китаю відбулася переорієнтація постачання кукурудзи та сої на країни Латинської Америки, оскільки внаслідок військових дій, він перестав завозити до себе з України сільгоспсировини. Так, як Китай перестав імпортувати українську залізну руду, то відбувся обвал експортних поставок зерна у країни Пн.Африки, а саме в Єгипет і Туніс. Туреччинна відмовилася завозити до України металеві вироби, такі як сляби, чавун, різного виду заготовки [123].

Однак, не зважаючи на вищезазначені зміни в географічній структурі експорту та імпорту, в нас спостерігається розширення доступу українських товарів до ринку ЄС, а саме вітчизняних сільськогосподарських товарів, які в нинішніх умовах легше перевозити до цих країн через логістичні та транспортні обмеження. Видно пресективний напрямок зростання товарообороту з Великою Британією, з якою було укладено угоду про вільну торгівлю на початку 2020 р. [124]. Завдяки зміцненню політичних та економічних зв'язків між ВБ та Україною, то нам українцям ця угода спростила доступ до американського ринку українських товарів, тому вона є дуже привабливою для розширення експорту української продукції [123].

Розглядаючи товарну структуру експорту-імпорту, то відбулися зміни щодо торгівлі стратегічно важливих для України товарів 2022 р., а саме частки категорій товарів, які зросли щодо загального обсягу експорту:

- 1) продукти рослинного походження;
- 2) зернові культури;
- 3) жири та олії рослинного і тваринного походження;

- 4) готові харчові продукти;
- 5) електричні машини;
- 6) машини, обладнання та механізми.

За першими трьома категоріями зросли обсяги торгівлі у грошовому вимірі порівняно із періодом 2021р. Проте впала частка в загальному обсязі експорту такої продукції: недорогоцінні та чорні метали, мінеральні продукти, руди, продукція хімічної промисловості, серед якої найбільшу частку у структурі експорту займають мінеральні продукти. Тому, видно тенденцію до переорієнтування української економіки через зменшення експорту продукції металургійного сектору внаслідок бойових дій на територіях промислових районів. Також помітне збільшення у грошовому вимірі та в зростанні частки цих категорій у загальній структурі експорту торгівлі зерновими, олією та іншою продукцією рослинного походження.

За інформацією Українського клубу аграрного бізнесу, у травні 2022 р. експорт молока та згущених вершків становив 1,87 тисячі тонн, що на 44% більше, ніж у квітні 2022 р. Також у травні 2022 р. було експортовано 780 тонн вершкового масла, що на 59% більше, ніж у квітні, та на 8% більше, ніж у травні 2021 р. Щодо експорту аграрної сировини та готової продукції, то це є продовольчим подвигом українських аграріїв та виробників, які у такі складні воєнні часи стільки виготовили і продали.

Україна продовжує активний експорт зерна. На 24 жовтня експорт зерна із початку 2022/23 маркетингового року сягнув 11,85 млн. т. Це означає, що Україна зберігає місячний експорт на рівні близько 4,4 млн. т, якого було досягнуто у вересні. Збереження такого темпу забезпечить всі експортні потреби аграрного сектору в цьому сезоні (див. рис. 3.2.).

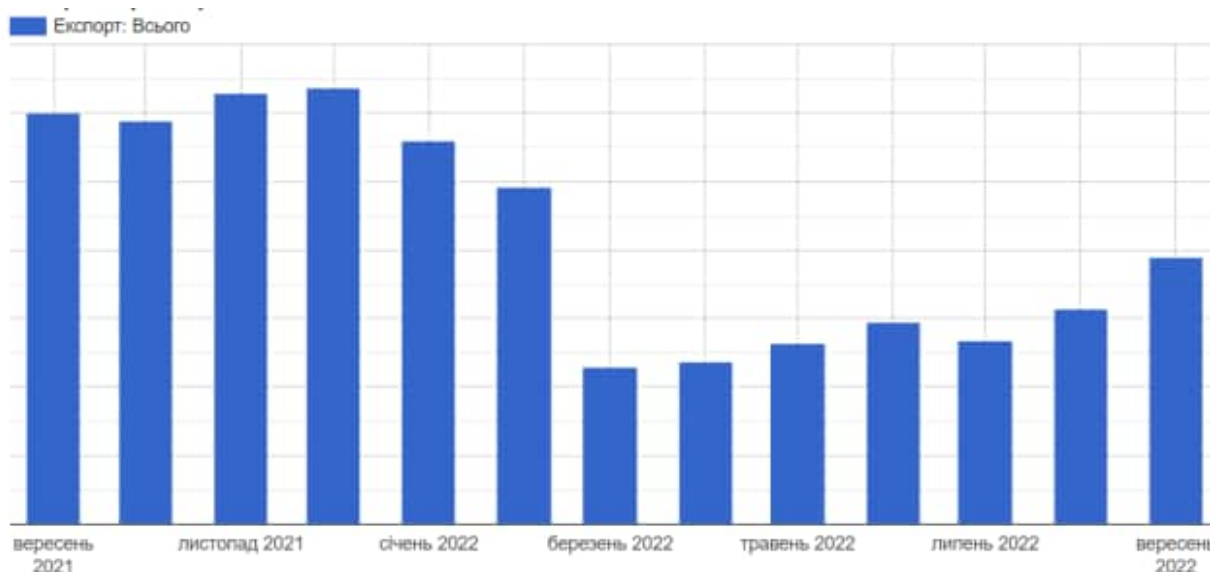

Рисунок 3.2. Динаміка експорту товарів з України в порівнянні із вереснем 2021 р. по вересень 2022 р.

Джерело: [125].

Через повномасштабне вторгнення РФ проти України маємо негативну динаміку зовнішньої торгівлі України, а також інші фактори, як надмірний інфляційний тиск всередині країни та за кордоном, ситуація на зовнішніх ринках товарів, які становлять основу українського експорту та імпорту. Помітно, що в липні 2022 р. вдалося наростити енергетичний імпорту та експорт зернових культур в порівнянні із червнем поточним роком. Протягом пів року 2022 р. зусилля всієї країни були спрямовані на подолання дефіциту палива і пошук альтернативних логістичних шляхів експорту сільськогосподарської продукції.

В Асоціації представників малого та середнього бізнесу м. Києва вважають, що за структурою імпорту в контексті найбільших категорій значних зрушень не відбулося, хоч обсяги імпорту у 2022 р. впали порівняно з 2021 р. Є певні категорії, що хоч і не займають вагомій частки у структурі імпорту, але значно зросли в обсягах до попередніх періодів. Наприклад, імпорту літальних

апаратів зріс у 17 разів, головних уборів — удвічі, палива, нафти і продуктів її переробки — в 1,5 раза.

ЄС для України надав торговельні преференції, тобто нові можливості експорту в умовах війни. Це велика користь для українських експортерів. У серпні 2022 р. - Регламентом 2022/870 від 30 травня 2022 р. ЄС запровадив тимчасові торговельні преференції та призупинив застосування митних платежів для України. З огляду на повномасштабне вторгнення та екстремальну ситуацію, лібералізація ЄС спрямована на формування нових торговельних шляхів з Україною, незважаючи на те, що наслідки для бюджету ЄС будуть досить значними, так як втрата від несплати мит становитиме приблизно 31 млн євро щорічно, а втрати від несплати антидемпінгових мит – 35 млн євро, однак ЄС бачить потенціал відновлення України.

Голова Комітету АПУ з права міжнародної торгівлі, LL.M, радниця Астерс Олеся Кривецька відмітила, що положення Регламенту ЄС направлені на тимчасове призупинення застосування митних платежів, платежів еквівалентної дії, вхідних цін на промислові товари, призупинення застосування кількісного обмеження, антидемпінгових заходів і тимчасове призупинення дії спеціальних заходів щодо металургійної продукції [126].

На загальні умови, прописані у Регламенті, яких має дотримуватися Україна. По-перше, товар повинен мати підтвердження походження з України відповідно до Угоди про Асоціацію з ЄС. По-друге, Україна має неухильно дотримуватися демократичних принципів, прав людини, свобод, верховенства права, проводити боротьбу з корупцією і виконувати зобов'язання, взяті відповідно до Угоди про Асоціацію. Водночас поріг недотримання останньої умови не врегульовано і ЄС навіть не намагався чітко визначити ці питання, враховуючи екстраординарність ситуації в Україні. По-третє, Україна має утриматися від застосування нових імпорتنих мит та інших платежів еквівалентної дії, кількісних обмежень і заходів еквівалентної дії та підвищення

рівня застосування імпорتنих мит. Наразі Україна обґрунтовує потенційне застосування додаткових платежів за валютні транзакції потребою у відновленні економіки.

Проте постає питання, як це буде сприйнято ЄС у контексті війни. Які можуть бути сценарії розвитку подій?

1. У випадку, якщо Україна застосує нові заходи, Європейська комісія може ініціювати процедуру розгляду і прийняти рішення про відновлення тимчасово призупинених заходів.

2. За ст. 4 Регламенту Єврокомісія допускає можливість почати розслідування, якщо з України відправиться товар, який створюватиме серйозні труднощі для індустрії ЄС, до якої належить відповідний товар. За правилами розслідування триває 6 місяців, а протягом 3 місяців після завершення цього строку Комісія приймає рішення про те, чи відновлювати мита чи ні [126].

Також керівниця Центру аналітики міжнародної торгівлі Київської школи економіки, Світлана Таран, відмітила, що крім ЄС, протягом року безмитний доступ до ринків металів надали Велика Британія, Канада, Австралія та США [127].

За оцінкою експертів, глобальний ринок електронної комерції у 2022 р. у досягне 21 %. Далі зростання продовжиться і становитиме 24,5 % у 2025 році. За даними прогнозів, до 2023 року роздрібні онлайн-продажі досягнуть 6,17 трлн дол. США, а вебсайти електронної комерції становитимуть 22,3 % від загального обсягу роздрібних продажів.

У 2021 р. Україна згідно з дослідженнями стала 65-м за величиною ринком електронної комерції з доходом в 1,1 млрд доларів США (об'єм ринку – понад 4 млрд доларів США, що становить 2,6 % ВВП країни). У 2021 р. український ринок електронної комерції зріс на 27 % порівняно зі світовим темпом зростання на 15 %. Минулі оцінки вказували на досягнення обсягу ринку електронної комерції в понад 7 млрд доларів у 2025 р. з річним темпом

зростання 18,76 %. Це найбільші показники серед країн Центральної та Східної Європи.

На жаль, на розвиток електронної комерції в Україні впливають об'єктивні чинники. Наприклад, це те, що Україна має найнижчий рівень проникнення Інтернету в Європі – 65 % (71,8 % – на початок 2022 року). І серед них лише 44 % інтернет-користувачів здійснюють покупки онлайн. Але найголовніше – це війна, яка призводить до знищення української економіки. Наприкінці лютого, у березні та квітні 2022 р. електронна комерція майже зникла в Україні. Доходи від неї знизилися на 87 %. Проте український ринок e-commerce вистояв, адаптувався до воєнного часу та почав відновлюватися. За оцінками, уже в травні 2022р. обсяги почали наближатися до 80 %, а у червні-липні 2022р. становили 90 % порівняно з довоєнними показниками [128].

Міністр економіки України, Юлія Свириденко на засіданні Комітету з питань економічного розвитку Верховної Ради України 16 листопада 2022 р. розповіла, що економіка України продемонструвала непогані адаптаційні здібності. «Минув перший шок, і український бізнес за підтримки Уряду знайшов рішення складних проблем. За підсумками III кварталу, що вже пройшли пік падіння та перебували на плато. Підстави для оптимізму були: падіння ВВП в III кварталі уповільнилось, динаміка зовнішньої торгівлі покращилась. Однак руйнування, які у жовтні зазнала наша енергетична інфраструктура, змусили нас до II читання проекту Держбюджету на 2023 рік уточнити прогнози. Тому, ситуація залишається складною, але контрольованою» [129].

29 листопада 2022 р. - віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, Ольга Стефанішина провела зустріч з міністрами закордонних справ Естонії, Латвії, Литви, Ісландії, Норвегії, Швеції та Фінляндії у розширеному форматі, де обговорили наявну допомогу Україні зі сторони європейських партнерів та нагальні подальші пріоритети, а саме інтеграції України до ЄС, безпекову ситуацію в контексті євроатлантичних

прагнень України та оформлення гарантій безпеки у рамках Київського безпекового договору [130].

Зміни в торгівлі, викликані російсько-українською війною підірвали світові ринки викопних ресурсів, зокрема газу та вугілля. Якщо війна в Україні триватиме доволі довго, то переміщення ланцюгів постачання може призвести до нової структури світової економіки. За такого сценарію нашому ворогу - рф, буде важко відновити економічне становище, яке було до війни. За даними американської публічної корпорації GTAS S&P Global Market Intelligence, у 2021 р. росія була третім у світі експортером вугілля за обсягом після Австралії та Індонезії. У 2021 р. на три країни разом припадало 60% світового експорту вугілля, залишивши всі інші далеко позаду. Того ж року найбільшими світовими імпортерами вугілля були Індія, материковий Китай і Японія, на які припадає 49% світового імпорту вугілля. [131].

11 квітня 2022 р. – СOT представила доповідь «Криза в Україні. Наслідки війни для глобальної торгівлі та її розвтку», де вперше визнала рф стороною у війні росії проти України.

12 квітня 2022р. – СOT оприлюднила прогноз щодо розвитку торгівлі у 2022 – 2023 рр., у якому йдеться про те, що є ризики до відновлення торгівлі у наступні роки, через те, що світова торгівля ще добре не відновилася і слабенько розвивається після пандемії COVID-19, а зараз у 2022 р. зазнає негативного впливу через широкомасшбна війна [132].

Економісти СOT надали короткий огляд щодо прогнозів світової торгівлі на наступні два роки. По- перше, у 2023 р. очікується оповільнення зростання ВВП з 5, 7% - 2021 р. до 2.8% - 2022 р. та очікується у 2023 р. – 3,2% [132]; зростання фізичного обсягу світової торгівлі товарами очікується у 2023р. буде 3, 4%.

В червні 2022 р. президент Світового банку -Девід Малпасс зазначив, що «війна в Україні, локдауни в Китаї, перебої в ланцюжках поставок і ризик

стагфляції гальмують зростання. Багатьом країнам буде важко уникнути рецесії. Ринки знаходяться в очікуванні, отже необхідно терміново заохочувати виробництво та уникати торговельних обмежень. Зміни в фіскальній, монетарній, кліматичній та борговій політиці необхідні для протидії неправильному розподілу капіталу та нерівності» [133].

У доповіді наголошується на необхідності рішучих глобальних і національних політичних дій для запобігання найгірших наслідків війни в Україні для світової економіки. До цього належать глобальні зусилля, спрямовані на обмеження шкоди для тих, хто постраждав від війни, пом'якшення удару від різких цін на нафту та продукти харчування, прискорення списання боргу та розширення надання вакцинації в країнах з низьким рівнем доходу. Також ситуація передбачатиме енергійну реакцію пропозиції на національному рівні, водночас забезпечуючи належне функціонування світових ринків сировини [133].

Більше того, політикам слід утримуватися від політики, що викривляє, як-от контроль цін, субсидії та експортні заборони, які можуть погіршити нещодавнє підвищення цін на сировину. На тлі високої інфляції, слабого зростання, жорстких фінансових умов та обмеженого простору фіскальної політики урядам доведеться змінити пріоритети витрат на цільову допомогу вразливим групам населення.

Таким чином, ми бачимо як війна вплинула на обсяги експорту і змінила лідерів серед країн імпортерів української продукції. Помітно, як ЄС знімав нетарифні бар'єри та відкривав нові ринки для України під час війни. Також зараз ведуться часті переговори з міжнародними партнерами для підтримки експорту з України.

Примножуючи об'єм шкоди від пандемії COVID-19, вторгнення росії в Україну посилює уповільнення зростання світової економіки, яка вступає в тривалий період слабого зростання та підвищення інфляції, згідно з останнім

звітом «Global Economic Prospects» від Світового банку. Це підвищує ризик стагфляції з потенційно згубними наслідками як для країн із середнім, так і з низьким рівнем доходу. Так, як війна в Україні порушує діяльність, інвестиції та торгівлю в найближчій перспективі, відкладений попит зменшується, а фіскальна та монетарна політика припиняється. Внаслідок шкоди від пандемії та війни рівень доходу на душу населення в країнах, що розвиваються, цього року буде майже на 5% нижчим за тенденцію до пандемії. В січні 2022 р. очікувалося, що зростання світової економіки впаде з 5,7% в 2021 році до 4,1 %, але бачимо що впало ще нижче до 2,9% в 2022 р. І що цей темп коливатиметься протягом 2023-2024 рр.

В наступні роки найсерйознішим викликом буде боротьба з обмеженнями виробництва зерна провідних виробників та їх відповідних ланцюгів поставок. Через те, що досі триває війна між РФ та Україною, то це викликає у міжнародних та національних організаціях ще більші додаткові занепокоєння пов'язані із продовольчою безпекою. Тому необхідно розробляти нові стратегії для боротьби із новою загрозою, де потрібно здійснювати переоцінку сільськогосподарських організацій в усьому світі.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можна зазначити, що поняття трансформації є досить різноманітним терміном, яке може відрізнятися в залежності від сфер, в яких воно застосовується. Міжнародна торгівля має вирішальне значення для економічного зростання нації, вона приносить порівняльну перевагу, відкриває нові шляхи для місцевих торговців і ремісників, сприяє економії на масштабах і забезпечує доступ до рідкісних природних, інвестиційних та інших ресурсів, яких країні не вистачає.

Оскільки, міжнародна торгівля є складною і на неї впливають численні фактори, які часто змінюються, тому її неможливо чітко пояснити однією теорією, і, що важливіше, що розуміння теорій міжнародної торгівлі продовжує розвиватися. Світ надзвичайно змінився з часів А. Сміта та Д. Рікардо. Сьогодні торгівля відбувається не між дрібними виробниками та фермерами, а між гігантськими глобальними корпораціями, які купують деталі та матеріали з усього світу та продають по всьому світу. Ці гігантські ланцюжки поставок стали можливими завдяки лібералізації торгівлі та технологічним змінам. Вдалося висвітлити основи теорії міжнародної торгівлі, щоб можна було зрозуміти сучасні реалії. На практиці уряди та компанії використовують комбінацію цих теорій як для інтерпретації тенденцій, так і для розробки стратегії, адже метою створення теорій міжнародної торгівлі було допомогти урядам та фірмам вибрати найдоцільніший варіант спеціалізації та стратегії, для того щоб обдуманно використати свої національні ресурси.

Так, як міжнародна торгівля завжди була в стані постійної зміни, розвиваючись під впливом внутрішніх і зовнішніх стимулів, то через пандемію відбулися значні трансформації. Криза принесла нові можливості, і коли вона стала серйознішою, складнішою та деструктивнішою, то більше можливостей вона надала, а саме різке прискорення та радикальні зміни в електронній

торгівлі у світі, а особливо у США. Електронна комерція надала потенційно великі можливості для збільшення участі малих підприємств у міжнародній торгівлі, оскільки наявність веб-сайту забезпечує їм миттєву міжнародну присутність, а платформи електронної комерції надають вбудовані послуги, такі як фінансові платежі та підтримку з логістикою. Ті виклики, які спричинила пандемія в міжнародній торгівлі, прискорили структурні тенденції, які формуватимуть майбутнє зростання світової економіки, наприклад в контексті цифровізації. Таким чином, країнам необхідно використовувати інновації для стимулювання стійкого економічного розвитку та збільшення обсягів експортування передових технологій.

Пандемія COVID-19 безумовно вплинула на економіки держав у 2019 р. і принесла, як негативні зміни, так і позитивні, адже загальна торгівля різко скорочувалася, через те, що було багато обмежень у 2020 р., де більшість бізнесів та підприємств опинились під загрозою банкрутства, деякі з них покинули ринок. Зупинилась робота ТНК, біржова діяльність, експортна та імпортна діяльність значно уповільнилась. Пандемія створила важкі економічні умови не лише для держав низького та середнього розвитку, а й для провідних високорозвинених держав, як США та ЄС. Для аналізу були обрані обсяги експорту та імпорту та товарна структура торгівлі за 2019 - 2021 рр. Обрання саме цих часових періодів дозволило розглянути ситуацію, що була до пандемії, в умовах пандемії та торкнутися подій у 2022 р.

Проаналізовано як міжнародна торгівля відновилася після різкого спаду через пандемію у США, про причини зростання дефіциту торговельного балансу та вплив вузьких місць у ланцюжках поставок на міжнародному рівні на ринкові ресурси, такі як автозапчастини та засоби виробництва. Щодо загальних показників товарообігу США почали знижуватись від 2019 р. і аж до початку 2021 р. Це зниження показників було зумовлено зупинкою роботи багатьох американських компаній, обмеження у логістиці та новими

впровадженими санітарними нормами щодо роботи працівників різних галузей. Таким чином, товарообіг США знизився від 4,17 млн дол. США у 2019 р. до 3,78 млн дол. США у 2020 р.

На початку 2021 р. завдяки масовій вакцинації та дотриманні санітарних норм, бізнеси почали поновлювати активну діяльність. Але наприкінці 2021 р. був повторний спалах пандемії, що знову знизило показники товагообігу. Варто також зазначити, що усі ці роки сальдо є від'ємним і лише від середини 2022 р. його показник почав покращуватись.

Щодо ЄС, то торгівля є важливою для малих і середніх підприємств, які складають 87% усіх європейських компаній-експортерів. Європа сприяє вільній торгівлі та проникненню своїх компаній на зовнішні ринки. По статистиці видно, що пандемія у 2020 р. скоротила експорт, імпорт, тому дефіцит товарів та послуг різко скорочувався. Загальні показники товарообігу зменшувались від 2019 р. і до початку 2020 р. Варто згадати, що найбільше в Європі від спалаху коронавірусу постраждали Італія та Іспанія, так як ЄС все вирішує колективно, тому дуже довго приймав рішення. У 2022 р. більшість підприємств працює за форматом 50/50, де половина є автоматизованою або переведеною в онлайн. Варто також зазначити, що з 2022 р. сальдо ЄС є від'ємним. В довгостроковій перспективі очікується тенденція до диверсифікації джерел газу не лише у Східній Європі, але й у найбільших економіках ЄС, включаючи Німеччину. У цьому випадку залежність від російського газу буде поступово зменшуватися і, швидше за все, буде замінена вже існуючими регіональними постачальниками газу. Зараз у 2022 р. під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну ЄС сприяє проходженню експорту українських товарів на свій внутрішній ринок без мит.

Окрім провідних держав світу, вдалося розглянути вплив пандемії на товарну структуру зовнішньої торгівлі України. Виявлені зміни, які відбулися в обсягах міжнародної торгівлі, в напрямках торгівельних потоків та об'ємах

торгівлі окремими категоріями товарів. Розглянено структуру експортної та імпоротної товарної продукції, динаміку зовнішньої торгівлі України. Через повномасштабне вторгнення РФ в Україну маємо негативну динаміку зовнішньої торгівлі, а також інші фактори, як надмірний інфляційний тиск всередині країни та за кордоном, ситуація на зовнішніх ринках товарів, які становлять основу українського експорту та імпорту. Примножуючи об'єм шкоди від пандемії COVID-19, вторгнення росії в Україну посилює уповільнення зростання світової економіки, яка вступає в тривалий період слабкого зростання та підвищення інфляції.

В умовах безпрецедентної глобальної кризи пандемії охорони здоров'я торгівля є важливою для порятунку життів і засобів до існування. В таких тяжких умовах міжнародна співпраця є вкрай необхідною для підтримки торгівлі. Отже, ми бачимо як війна вплинула на обсяги експорту і змінила лідерів серед країн імпортерів української продукції, де ЄС знімає нетарифні бар'єри та відкриває нові ринки для України під час війни.

Тому, серед значної невизначеності, такої як пандемія COVID-19 та зараз російсько-українська війна, необхідно діяти і робити зміни разом. Усе минає, і це мине. Потрібно виходити за межі нашого сьогодення і дивитися у створюване нами майбутнє. Чого ми вчимося в цій пандемії та війні, і як ми можемо протистояти цим новим загрозам. Зараз нам українцям потрібно побудувати Китай у центрі Європи, щоб виробляти все від дрібнішої деталі до величезного літака та експортувати за кордон і здійснювати все можливе для перемоги та збільшення товарообігу і процвітання економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. International Trade: definition, benefits, criticism. URL: International (Global) Trade: Definition, Benefits, Criticisms (investopedia.com)
2. Головне управління ДПС у Житомирській області. Поняття «торгівля» та «торговельна діяльність» в межах господарської діяльності – пояснюємо, у чому різниця. // URL: <https://zt.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/606340.html>
3. Trade Definition in Finance: Benefits and How It Works // Investopedia. 2022. URL : <https://www.investopedia.com/terms/t/trade.asp>.
4. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/arhiv/tijden-tematicnih-konsultatsiy/tijden-tematicnih-konsultatsiy-dlya-p/informatsiyno-rozjasnyuvalni-materia/pitannya-vidpovidi-/print-68238.html>
5. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б., Міжнародні економічні відносини: навч. посіб.— 4-те вид.—: Знання-Прес, 2003.— 406 с.
6. The Evolution of Trade: From Barter to Mobile Commerce Banco Interamericano de Desarrollo URL: <https://conexionintal.iadb.org/2017/03/06/la-evolucion-del-comercio-del-trueque-al-movil/?lang=en>
7. Різниця між SSL і TLS. 2019. URL : <https://uk.gadget-info.com/difference-between-ssl>.
8. Verisign is a leader in domain name registry services and internet infrastructure. URL : <https://www.verisign.com/>.
9. Впровадження PCI DSS // H-X Technologies. URL : <https://www.h-x.technology/ua/services/pci-dss-implementation-ua>.
10. Ринок бебі-бумерів. Чому маркетологам не варто забувати про старші покоління // НВ Бізнес. 2019. URL : <https://biz.nv.ua/ukr/experts/insta-babushki-rochemu-marketologam-ne-stoit-zabyvat-pro-auditoriyu-bebi-bumerov-50020738.html>.

11. The Evolution of Trade: From Barter to Mobile Commerce Banco Interamericano de Desarrollo URL: <https://conexionintal.iadb.org/2017/03/06/la-evolucion-del-comercio-del-trueque-al-movil/?lang=en>

12. Бочан І.О., Михасюк І.Р., Глобальна економіка: Підручник.- К.: Видавництво «Знання», 2007. – 403 с.

13. І.М. Грабинський, І.В. Михайляк, Л.А. Українець та ін. / Історія міжнародних економічних відносин: Курс лекцій / ЛНУ ім. Івана Франка. – Львів: НВФ «Українські технології», 2013. – 336с.

14. Радіонова О. М. Зайнятість у великих містах: сучасний економіко-теоретичний аналіз : монографія /О.М. Радіонова;Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 178 с. <http://eprints.kname.edu.ua/39479/>

15. Лук'янюк В.М. // Онлайн - словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D2%F0%E0%ED%F1%F4%EE%F0%EC%E0%F6%B3%FF>

16. Creative Thinking: Destiny or Development? / Track2Training // URL: <https://track2training.com/2021/06/10/creative-thinking-destiny-or-development/>

17. Your Coach and C.E.O. (Creative Energy Orchestrator) Because YOU are the C.E.O. of Your Family // URL: <http://gloriadegaetano.parentcoachinginstitute.org/about-gloria-degaetano/>

18. Humans Mutate, Too. It's Called Transformation // URL: <https://www.linkedin.com/pulse/humans-mutate-too-its-called-transformation-gloria-degaetano>

19. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/transformation>

20. Creative Change Management Journal // Journal. 2019. URL: <https://www.creative-change-management-online.com/creativity-models/transformation-theory-contributions-by-janice-hodge>

21. Evidence that children become less creative over time and how to fix it / Idea to Value / URL: <https://www.ideatovalue.com/crea/nickskillicorn/2016/08/evidence-children-become-less-creative-time-fix/>

22. Creative Thinking: Destiny or Development? / Track2Training // URL: <https://track2training.com/2021/06/10/creative-thinking-destiny-or-development/>

23. Grow or Die: The Unifying Principle of Transformation / Semantic Scholar / URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Grow-or-Die%3A-The-Unifying-Principle-of-Ainsworth-Land-Land/702bbb30c0ac76ba59b4b879f0178d597ba4afb0>

24. Grow or die: why creativity is vital to your organization / WordPress.com. / URL: <https://incitechicagoblog.wordpress.com/2011/10/07/125/>

25. Do Schools Kill Creativity? / STARTUP NEWS. 2019. URL: <https://www.startup.org.ua/2019/01/blog-post.html> STARTUP NEWS 2013-2020.

26. NASA: 98% дітей народжуються геніями, але школа робить із них середньостатистичних ідіотів // Освіта нова. 2019. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1746-nasa-98-detei-rozhdaiutsia-henyiamy-no-shkola-delaet-yz-nykh-srednestatystycheskykh-ydyotov?fbclid=IwAR2iBDsASNaIIIJIPhL9N3ikeE0Gjmnzlr59C6193N8RULIoTоKj9UFvG2k>.

27. Modis T. From My Perspective: Strengths and Weaknesses of the S-Curve. / Theodore Modis // Technological Forecasting & Social Change. 2007. URL: https://www.researchgate.net/publication/240427385_Strengths_and_weaknesses_of_S-curves.

28. The Most Innovative Companies of 2019 According to BCG // Forbes. 2019. URL: <https://www.forbes.com/sites/louiscolombus/2019/03/24/the-most-innovative-companies-of-2019-according-to-bcg/?sh=7b74b15d486d>.

29. Kimberly A. International Trade: Pros, Cons, and Effect on the Economy // Dotdash Meredith. 2021. URL:

<https://www.thebalancemoney.com/international-trade-pros-cons-effect-on-economy-3305579>.

30. Kimberly A. International Trade: Pros, Cons, and Effect on the Economy // Dotdash Meredith. 2021. URL: <https://www.thebalancemoney.com/international-trade-pros-cons-effect-on-economy-3305579>.

31. What is International Trade // IGI Global. 2021. URL: <https://www.igi-global.com/dictionary/the-nexus-between-population-aging-international-trade-foreign-direct-investment-and-economic-growth-in-g20-countries/45332>.

32. Козак Ю. Г., Новацький В.М. Міжнародна економіка: Навч. Посібник /. – Київ: «АртЕк», 2002. – 436 с.

33. International Trade// CFI. 2022. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/international-trade/>.

34. International Trade // Wallstreetmojo URL: <https://www.wallstreetmojo.com/international-trade/>.

35. What Is International Trade Theory? // International Busines. URL: https://saylordotorg.github.io/text_international-business/s06-01-what-is-international-trade-th.html.

36. The importance of international trade // Economic help. URL : <https://www.economicshelp.org/blog/58802/trade/the-importance-of-international-trade/>

37. Trade Definition in Finance: Benefits and How It Works. URL : <https://www.investopedia.com/terms/t/trade.asp>.

38. Tamplin T. Theory of Absolute Advantage / True Tamplin // Finance strategists. 2022. URL : https://learn.financestrategists.com/finance-terms/absolute-advantage/?gclid=CjwKCAiAv9ucBhBXEiwA6N8nYIK3nsIpkEpQ1ET62HcrQzumsu3mSkh2u2iUGpqGmt6vEAeZGCO0oxoCciAQAvD_BwE.

39. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй/ Читиво . URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Smit_Adam/Bahatstvo_narodiv_Doslidzhennia_pro_pryrodu_ta_prychyny_dobrobutu_natsii/.

40. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations // Encyclopedia Britannica. URL : <https://www.britannica.com/topic/An-Inquiry-into-the-Nature-and-Causes-of-the-Wealth-of-Nations>.

41. Robert W. "Adam Smith on Portuguese wine and English cloth / Robert / Taylor & Francis Online. 2019. URL : <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09672567.2018.1559339>.

42. Мальський М.З., Мороз Ю.М., Кучик О.С., Міжнародні відносини: Історія. Теорія. Економіка. Право: навч. посіб./; за ред. М. З. Мальського, Ю.М. Мороза. – К.: Знання, 2010. – 463с.

43. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations // Encyclopedia Britannica. URL : <https://www.britannica.com/topic/An-Inquiry-into-the-Nature-and-Causes-of-the-Wealth-of-Nations>.

44. Геращенко О. Економіка 21 ст : країни, підприємства, людина / Олексій Геращенко. – Київ: Довженко Букс, 2016. – 300 с.

45. Beltekian D. Trade and Globalization / D. Beltekian, E. Ortiz-Ospina. – 2018. URL : <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization>.

46. Kohler H. Economics / Heinz Kohler. – Toronto: D. C. Heath Canada, 1992. – 572 с.

47. The Works of David Ricardo (McCulloch ed. 1846, 1888) // ONLINE LIBRARY OF LIBERTY. URL : <https://oll.libertyfund.org/title/ricardo-the-works-of-david-ricardo-mcculloch-ed-1846-1888>.

48. Gordon J. Heckscher-Ohlin Model - Explained / Jason Gordon // Business Professor. 2022. URL : https://thebusinessprofessor.com/en_US/economic-analysis-monetary-policy/heckscher-ohlin-model-definition.

49. Gordon J. Heckscher-Ohlin Model - Explained / Jason Gordon // Business Professor. 2022. URL : https://thebusinessprofessor.com/en_US/economic-analysis-monetary-policy/heckscher-ohlin-model-definition.

50. Leontief Paradox Theory (An Overview) // Economics Discussion.net. URL: <https://www.economicsdiscussion.net/theories/leontief-paradox-theory-an-overview/6563>.

51. International Trade Theories // APTI PLUS Academy for Civil Services. 2022. URL: <https://www.iasgyan.in/blogs/international-trade-theories>.

52. What is a product life cycle? (Definitions, stages and examples// TWI. URL: <https://www.twi-global.com/technical-knowledge/faqs/what-is-a-product-life-cycle>.

53. The 6 Stages of the Product Life Cycle // Hub spot. 2022. URL: <https://blog.hubspot.com/marketing/product-life-cycle>.

54. Економічна теорія: навч.посібник/ О.В. Стефанишин, М.В. Квак, М.В. Кічурчак, М.І. Терехух. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 336 с.

55. Trade agreements and economic theory // Wilson Center. URL: WilsonCenter.wilsoncenter.org/chapter-3-trade-agreements-and-economic-theory.

56. International Business and trade // Pressbooks. URL: <https://opentext.wsu.edu/cpim/chapter/2-1-international-trade/>.

57. Porter's Diamond Model: Why Some Nations Are Competitive And Others Are Not // Business-to-you.com. 2018. URL: <https://www.business-to-you.com/porter-diamond-model/>.

58. National Competitive Advantage Theory of International Trade – Porters Diamond Model // MBA Knowledge Base. 2021. URL: <https://www.mbaknol.com/international-finance/national-competitive-advantage-theory-of-international-trade/>.

59. Михасюк І. Міжнародні економічні відносини в сучасних міждержавних воєнних конфліктах: підручник / І. Михасюк, Р. Михайлишин. – Львів, 2017. – 314 с.

60. United States Trade Database // Global Trade Data. 2019. URL: <https://www.importgenius.com/tradabase>

61. International Trade in Goods and Services // Bureau of Economic Analysis. URL: <https://www.bea.gov/data/intl-trade-investment/international-trade-goods-and-services>.

62. United States Exports By Category // Trading economics. URL: <https://tradingeconomics.com/united-states/exports-by-category>.

63. List of exported products for the selected product Product: TOTAL All products // Trade Map. URL: https://www.trademap.org/Product_SelProduct_TS.aspx.

64. Trade Route Question: Connecting or Direct Shipping? // S&P Global Market Intelligence. 2022. URL : <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/research-analysis/trade-route-question-connecting-or-direct-shipping-.html>.

65. U.S. Trade Policy Functions: Who Does What? // Congressional Research Service (CRS). 2022. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10002>

66. Trade Route Question: Connecting or Direct Shipping? // S&P Global Market Intelligence. 2022. URL : <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/research-analysis/trade-route-question-connecting-or-direct-shipping-.html>.

67. Гелловой Ск. Посткорона. Від кризи до можливостей / Пер. з англ. А. Акуленко. – К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2021. - 240с.

68. International trade in goods // Eurostat Statistics explained URL : https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods.

69. Інформація США щодо змін у торговельній політиці/ URL: https://export.gov.ua/news/3056informatsiia_sshhchodo_zmin_u_torgovelnii_polititsi

70. International trade in goods // Eurostat Statistics explained URL : https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods.

71. Bureau of Economic Analysis. URL: <https://www.bea.gov/>

72. Whitehouse.gov. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/04/Chapter-3-new.pdf>

73. Furman J. US has met 2021 job growth forecasts and is reducing unemployment amid low labor supply / J. Furman, P. Wilson. URL: <https://www.piie.com/research/piie-charts/us-has-met-2021-job-growth-forecasts-and-reducing-unemployment-amid-low-labor>.

74. The Travel Shock.The COVID-19 pandemic has led to a collapse in international travel and tourism. URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4026579.

75. Foreign Safe Asset Demand and the Dollar Exchange Rate. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jofi.13003>.

76. OPEC+ sticks to plan for gradual oil output hike, price roars higher. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/opec-seen-keeping-oil-output-policy-unchanged-opec-sources-say-2021-10-04/>.

77. World Energy Outlook 2021. URL: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2021>.

78. Census Bureau. URL: <https://www.federalregister.gov/agencies/census-bureau>.

79. The Travel Shock.The COVID-19 pandemic has led to a collapse in international travel and tourism. URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4026579.

80. Foreign Safe Asset Demand and the Dollar Exchange Rate. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jofi.13003>.

81. Eric P. US stocks close at record high after inflation falls short of worst fears / P. Eric, R. Joe. 2021. URL: [US stocks close at record high after inflation falls short of worst fears.](#)

82. Vigfusson R. The Dollar in the U.S. International Transactions (USIT) Model / R. Vigfusson, J. Gruber, M. Andrew. 2016. URL: <https://www.federalreserve.gov/econresdata/notes/ifdp-notes/2016/the-dollar-in-the-us-international-transactions-model-20160208.html>.

83. BEA (Bureau of Economic Analysis) “International Trade in Goods and Services.” URL: <https://www.bea.gov/data/intl-trade-investment/international-trade-goods-and-services>

84. A Tiny Part’s Big Ripple: Global Chip Shortage Hobbles the Auto Industry. URL: <https://www.nytimes.com/2021/04/23/business/auto-semiconductors-general-motors-mercedes.html>

85. White House Weighs Ban on Russian Aluminum Over Ukraine War Escalation URL : <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-10-12/white-house-weighs-ban-on-russian-aluminum-in-retaliatory-move>.

86. L’Unione europea tra promozione dell’export e controllo degli investimenti esteri , The Institute for Competitiveness (I-Com) L’Istituto per la Competitività (I-Com) URL: [I-Com, Institute for Competitiveness](#)

87. Михасюк І. Міжнародні економічні відносини в сучасних міждержавних воєнних конфліктах: підручник / І. Михасюк, Р. Михайлишин. – Львів, 2017. – 314 с.

88. EU trade since 2017 by BEC/rev.5 // Eurostat. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DS-059301__custom_4182478/default/table?lang=en.

89. The EU in 2020. URL : <https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2020/en/>

90. List of exported products for the selected product Product: TOTAL All products // Trade Map. URL: https://www.trademap.org/Product_SelProduct_TS.aspx.

91. List of exported products for the selected product Product: TOTAL All products // Trade Map. URL: https://www.trademap.org/Product_SelProduct_TS.aspx.

92. European Union imports by category. URL: European Union Imports By Category (tradingeconomics.com).

93. Impact of COVID-19 pandemic on exports: new evidence from selected European Union countries and Turkey. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s41685-022-00249-4#Tab1>.

94. International trade in goods// Eurostat Statistics explained // Eurostat Statistics explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods.

95. Three countries provided almost 70% of liquefied natural gas received in Europe in 2021 . URL : <https://www.eia.gov/>.

96. International trade in goods 2021. URL: International trade in goods - Statistics Explained (europa.eu)

97. EU27 (from 2020) trade by SITC product group. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_st_eu27_2020sitc/default/table?lang=en.

98. EU exports to the world: effects on employment : <https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/157516.htm>.

99. Commission sets course for an open, sustainable and assertive EU trade policy . URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_644.

100. THE MULTILATERAL TRADING SYSTEM – BOOSTING TRADE, REDUCING POVERTY. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/february/tradoc_159430.pdf.

101. AN OPEN, SUSTAINABLE AND ASSERTIVE TRADE POLICY DIGITAL TRADE . URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/february/tradoc_159433.pdf.

102. AN OPEN, SUSTAINABLE AND ASSERTIVE TRADE POLICY. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/february/tradoc_159432.pdf.

103. AN OPEN, SUSTAINABLE AND ASSERTIVE TRADE POLICY THE EUROPEAN UNION'S TRADE POLICY AND THE 2021 REVIEW, WHAT DOES IT MEAN TO ME? URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/february/tradoc_159428.pdf.

104. TOWARDS A STRONGER EU GENERALISED SCHEME OF PREFERENCES. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_21_4803.

105. Steel. URL: <https://tradingeconomics.com/commodity/steel>

106. Russian gas imports in the EU – threat or a chance. URL: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/research-analysis/russian-gas-imports-in-the-eu-threat-or-a-chance.html>.

107. Ranking of pork-producing countries and international trade in 2022 // pig333.com. 2022. URL: https://www.pig333.com/latest_swine_news/ranking-of-pork-producing-countries-and-international-trade_18388/.

108. Платіжний баланс України // Мінфін. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/>.

109. Михасюк І., Михайлишин Р. Міжнародні економічні відносини в сучасних міждержавних воєнних конфліктах: підручник/ - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. - 314 с.

110. Зовнішня торгівля товарами у 2021 // Державна служба статистики України. 2022. URL : <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukrstat.gov.ua/express/expr2022/02/14.pdf>.

111. НА “ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9” В ПРОЕКТІ БЮДЖЕТУ НА 2023 РІК ПЕРЕДБАЧЕНО 16 МЛРД ГРН // Міністерство економіки України – URL : <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=10c7f8dd-2b8c-40e4-b1b1-49f7f05abedf&title=NadostupniKrediti5-7-9->

VProektiBiudzhetuNa2023-RikPeredbacheno16-MlrdGrn-
YuliiaSviridenkoPidChasZustrichiZPredstavnikamiAgrobiznesu

112. УРЯД РОЗШИРИВ ПРОГРАМУ «5-7-9» НА ПІДПРИЄМСТВА,
ЗРУЙНОВАНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ. URL :
<https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6db946ef-952a-4902-8bfb-be085726c1ca&title=UriadRozshirivProgramu5-7-9-NaPidprimstva-ZruinovaniPidChasViini>

113. Міністерство економіки України // “ІНТЕГРАЦІЯ ДО ВНУТРІШНІХ
РИНКІВ ЄС Є ЖИТТЄВО ВАЖЛИВОЮ ДЛЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ
ЕКОНОМІКИ”. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0aea8e41-c8ad-4f2d-8841-25e66a97b4c8&title=IntegratsiiaDoVnutrishnikhRinkivsZhittvoVazhlivoiudliaVidbudoviUkrainskoiEkonomiki-YuliiaSviridenkoZaPidsumkamiZustrichiZValdisomDombrovskisom>

114. Ольга Стефанішина обговорила з міністрами закордонних справ
європейських країн інтеграцію з ЄС та безпекові питання Урядовий портал
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/olga-stefanishina-obgovorila-z-ministrami-zakordonnih-sprav-yevropejskih-krayin-integraciyu-z-yes-ta-bezpekovi-pitannya>

115. Як війна вплинула на імпорт? Використання інструментів
торговельного захисту. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EA016165>.

116. США встановили річний безмитний режим для української сталі.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ssha-vstanovili-richnij-bezmitnij-rezhim-dlya-ukrayinskoji-stali>.

117. США тимчасово скасували додаткові мита на українську сталь.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3479246-ssa-timcasovo-skasovali-dodatkovii-mita-na-ukrainsku-stal.html>.

118. Ціни на добриво 2021: чи чекати на зниження? URL:
<https://latifundist.com/blog/read/2805--tseny-na-udobreniya-2021-ozhidat-li-snizhenie>

119. Ризики інфляційного періоду. Які загрози й можливості створює світове зростання цін URL: <https://tyzhden.ua/ryzyky-infliatsijnoho-periodu-iaki-zahrozy-j-mozhlyvosti-stvoriuie-svitove-zrostannia-tsin/>.

120. Ціни на добриво 2021: чи чекати на зниження? URL: <https://latifundist.com/blog/read/2805--tseny-na-udobreniya-2021-ozhidat-li-snizhenie>

121. Зернову угоду продовжили: що вже дає Україні і світу аграрний експорт URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63573031>.

122. Поставки зерна з США під загрозою через ураган «Іда». URL: https://tripoli.land/ua/news/postavki-zerna-iz-ssha-pod-ugrozoy-iz-za-uragana-ida?utm_medium=cpc&utm_source=ukrnet.

123. Міжнародна торгівля: жива всім ворогам на зло. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/mizhnarodna-torgivlya-zhiva-vsime-vorogam-na-zlo/>

124. Закон України «Про ратифікацію Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-20#Text>

125. Експорт-імпорт товарів. URL: <https://nabu.ua/ua/eksport-import-tovariv.html>.

126. Кінах М. Торговельні преференції ЄС для України: час нових можливостей для експорту в умовах війни. / Маргарита Кінах // «Юридична газета». URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/torgovelni-preferenciyi-es-dlya-ukrayini-chas-novih-mozhlivostey-dlya-eksportu-v-umovah-viyni.html>.

127. «ІНТЕГРАЦІЯ ДО ВНУТРІШНІХ РИНКІВ ЄС Є ЖИТТЄВО ВАЖЛИВОЮ ДЛЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ», - ЮЛІЯ СВИРИДЕНКО ЗА ПІДСУМКАМИ ЗУСТРІЧІ З ВАЛДІСОМ ДОМБРОВСКИКОМ URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0aea8e41-c8ad-4f2d-8841-25e66a97b4c8&title=IntegratsiiaDoVnutrishnikhRinkivsZhittvoVazhlivoiuDliaVi>

dbudoviUkrainskoiEkonomiki-

YuliiaSviridenkoZaPidsumkamiZustrichiZValdisomDombrovskisom

128. Електронна торгівля. Українська та світова практика правового регулювання. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA016163

129. «СИТУАЦІЯ В ЕКОНОМІЦІ СКЛАДНА, АЛЕ КОНТРОЛЬОВАНА»
URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fb9088cf-9519-44e3-b4ee-c0beb5e709fc&title=SituatsiiaVEkonomitsiSkladna-AleKontrolovanaYuliiaSviridenkoUzialaUchastUZasidanniKomitetuZPitanEkonomichnogoRozvitkuVerkhovnoiRadi>

130. Ольга Стефанішина обговорила з міністрами закордонних справ європейських країн інтеграцію з ЄС та безпекові питання // Урядовий портал
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/olga-stefanishina-obgovorila-z-ministrami-zakordonnih-sprav-yevropejskih-krayin-integraciyu-z-yes-ta-bezpekovi-pitannya>

131. The Big Picture: Global 2023 Trade Outlook // S&P Global Market Intelligence. 2022. URL: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/Info/1122/big-picture-reports-2022-mtsc-request.html>.

132. Щодо перспектив розвитку світової торгівлі у 2022-2023 роках.
URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/shchodo-perspektyv-rozvytku-svitovoyi-torhivli-u-2022-2023>

133. Ризик стагфляції зростає на тлі різкого уповільнення темпів зростання світової економіки. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2022/06/07/stagflation-risk-rises-amid-sharp-slowdown-in-growth-energy-markets>.

134. Статистичні дані України // Державна служба статистики України.
URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/tsztt/arh_tsztt2022_u.html

Додаток А

**Таблиця експорту товарів США за товарним найменуванням з 2019 –
2021 рр.,
млрд. дол. США**

№	Найменування груп товарів	2019	2020	2021
1.	Мінеральне паливо, масла, продукти дистиляції	199,735,686,233	155,092,241,024	239,780,823,659
2.	Машини, ядерні реактори, котли	205,879,700,261	182,585,530,775	209,284,552,323
3.	Електротехнічне, електронне обладнання	173,185,141,484	162,884,379,108	185,404,506,941
4.	Транспортні засоби, крім залізничного, трамвайного	133,040,763,969	105,158,056,180	122,202,361,060
5.	Оптична, фототехнічна, медична апаратура	90,782,754,571	83,404,371,523	91,680,459,491
6.	Літак, космічний корабель	136,043,357,436	80,936,266,187	89,136,498,850
7.	Перли, дорогоцінні камені, метали, монети	58,711,713,585	58,810,543,095	81,452,116,491
8.	Фармацевтична продукція	53,561,670,461	53,938,940,706	77,962,125,336

Джерело: складено на основі [62].

Додаток Б

Таблиця стану зовнішньої торгівлі товарами в Україні у січні – грудні 2019 року, млн дол. США

(відносно січня – грудня 2018 року)

Найменування	2018				2019				Зміни до попереднього періоду		
	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт
Всього	104 204	47 329	56 875	-9 547	110 476	50 061	60 414	-10 353	6%	6%	6%
Продовольчі товари та с/г продукція	23 667	18 612	5 055	13 557	27 888	22 151	5 737	16 414	18%	19%	13%
Мінеральні продукти	4 272	3478	793	2 685	4 817	4 005	812	3 193	13%	15%	2%
Паливно – енергетичні товари	14 380	861	13 519	-12 657	13 030	863	12 168	-11 305	-9%	0%	-10%
Продукція хімічної промисловості, каучук	13 182	2 566	10 617	-8 051	13 701	2 653	11 047	-8 394	4%	3%	4%
Шкірсьєривина, хутро, та вироби з них	450	165	285	-120	432	149	283	-134	-4%	-10%	-1%
Деревина та целюлозно – паперові вироби	3 433	2 044	1 389	654	3 149	1 839	1 310	528	-8%	-10%	-6%
Текстиль, текстильні вироби, взуття	3 432	1 055	2 377	-1322	3 883	1 036	2 847	-1 812	13%	-2%	20%
Вироби із каміння, скла, кераміки	1 168	402	766	-364	1 201	415	786	-371	3%	3%	3%
Метали та вироби з них	15 208	11 633	3575	8 057	13 908	10 257	3 651	6 606	-9%	-12%	-12%
Машини, устаткування та транспорт	22 894	5 470	17 424	-11 955	26 060	5 526	20 534	-15 008	14%	1%	18%
Інші товари	2 118	1044	1 074	-30	2 406	1 168	1 238	-71	14%	12%	15%

Джерело: складено на основі [134].

Додаток В

Таблиця стану зовнішньої торгівлі товарами в Україні у січні – грудні 2020 року, млн дол. США

(відносно січня – грудня 2019 року)

Код та найменування	2019				2020				Зміни до попереднього періоду		
	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт
Всього	110 476	50 061	60 414	-10 353	103 429	49 195	54 234	-5 040	-6%	-2%	-10%
Продовольчі товари та с/г продукція	27 888	22 151	5 737	16 414	28 679	22 180	6 499	15 681	3%	0,1%	13%
Мінеральні продукти	4 817	4 005	812	3 193	5 427	4 777	651	4 126	13%	19%	-20%
Паливно – енергетичні товари	13 030	863	12 168	-11 305	8 516	555	7 961	- 7 406	-35%	-36%	-35%
Продукція хімічної промисловості, каучук	13 701	2 653	11 047	-8 394	13 529	2 713	10 816	-8 102	-1%	2%	-2%
Шкірсьєривина, хутро, та вироби з них	432	149	283	-134	378	135	243	-108	-13%	-10%	-14%
Деревина та целюлозно – паперові вироби	3 149	1 839	1 310	528	3 230	1 815	1 415	400	3%	-1%	8%
Текстиль, текстильні вироби, взуття	3 883	1 036	2 847	-1 812	3 672	944	2 729	-1 785	-5%	-9%	-4%
Вироби із каміння, скла, кераміки	1 201	415	786	-371	1 815	443	743	-299	-1%	7%	-6%
Метали та вироби з них	13 908	10 257	3 651	6 606	12 264	9 058	3 206	5 852	-12%	-12%	-12%
Машини, устаткування та транспорт	26 060	5 526	20 534	-15 008	24 008	5 427	18 581	-13 154	-8%	-2%	-10%
Інші товари	2 406	1 168	1 238	-71	2 539	1 147	1 391	-244	6%	-2%	12%

Джерело: складено на основі [134].

Додаток Г

Таблиця стану зовнішньої торгівлі товарами в Україні у січні – грудні 2022 року, млн дол. США

(відносно січня – грудня 2021 року)

Найменування	2021				2022				Зміни до попереднього періоду		
	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт
Всього	111 880	54 464	6 084	-2 951	81 016	36 883	44 133	-7 251	-28%	-32%	-23%
Продовольчі товари та с/г продукція	26 970	20 886	6 084	14 803	23 270	18 465	4 805	13 660	-14%	12%	-21%
Мінеральні продукти	7 427	6 906	521	6 386	3 363	3 095	268	2 827	-55%	-55%	-49%
Паливно – енергетичні товари	11 770	648	11 122	-10 474	11 592	936	10 656	-9 720	-2%	44%	-4%
Продукція хімічної промисловості, каучук	14 503	3 026	11 477	-8451	9 490	1 529	7 960	-6 431	-35%	-49%	-31%
Шкірси́рвина, хутро, та вироби з них	385	131	254	-124	268	89	179	-91	-30%	-32%	-30%
Деревина та целюлозно – паперові вироби	3 364	2 128	1 237	891	2 678	1 866	792	1 094	-20%	-11%	-36%
Текстиль, текстильні вироби, взуття	3 541	870	2 671	-1 801	2 973	718	2 255	-1 538	-16%	-18%	-16%
Вироби із каміння, скла, кераміки	1 228	475	753	-278	779	264	514	-250	-37%	-44%	-32%
Метали та вироби з них	16 651	13 174	3 476	9 698	7 541	5 417	2 124	3 294	-55%	-59%	-39%
Машини, устаткування та транспорт	23 380	4 920	18 460	-13 540	15 921	3 615	12 306	-8 691	-32%	-27%	-33%
Інші товари	2 661	1 300	1 361	-61	3 143	869	2 274	-1 406	18%	-33%	67%

Джерело: складено на основі [134].